BERTRAND RUSSELL

NOBEL
1950

ŞEYTAN BANLİYÖDE

ZAHATOPOLK

BERTRAND RUSSELL/ŞEYTAN BANLİYÖDE

BERTRAND RUSSELL

ŞEYTAN BANLİYÖDE ZAHATOPOLK

Türkçesi :
Yurdanur Salman

CEM YAYINEVİ

Dizgi: Metin Dizimevi
Baskı: Bahar Matbaası
İstanbul, 1979

ŞEYTAN BANLİYÖDE

ya da

BURADA KORKUNÇ ŞEYLER HAZIRLANIR

I

Mortlake'de oturuyorum; her gün işime trenle gidip geliyorum. Bir akşam eve dönerken her gün önünden geçtiğim bir villanın bahçe kapısına asılmış yeni bir pirinç levha çarptı gözüme. Şaşkınlık içinde pirinç levhanın üstünde herzamanki doktor ilâm yerine, şu yazıları okudum:

BURADA KORKUNÇ ŞEYLER HAZIRLANIR
Dr. Murdoch Mallako'yu Görünüz

Bu bildiri kafamı kurcaladı; eve gelir gelmez daha fazla bilgi istemek üzere bir mektup yazdım, böylece Dr. Mallako'ya gidip gitmemeye karar vermem kolaylaşabilirdi. Şu yanıtı aldım:

Sayın Bayım.

Kapımdaki pirinç levha hakkında daha fazla bilgi edinmek istemeniz beni pek şaşırtmadı. Büyük başkentimizin banliyölerindeki tekdüze, sıkıcı yaşamdan son zamanlarda herkesin yakındığı gözünüzden kaçmış olamaz. Düşünceleri hiç de yabana atılmayacak bazı kim-

seler, serüvenin, birazcık da tehlikenin, bu sıkıntının kurbanları için yaşamayı daha dayanılır kılacağını söylüyorlar.

İşte bu gereksinmeyi karşılamak umuduyla yepyeni bir işe girişmiş bulunuyorum. Bana başvuranlara yaşantılarını baştan aşağı değiştirecek yepyeni coşkular ve heyecanlar yaşatabileceğime inanıyorum.

Daha fazla bilgi isterseniz bir görüşme saatı almanız gerekecektir. Bir saatlık ücret on ginedir.

Bu yanıtı alınca Dr. Mallako'nun yeni bir insansever tipi olduğunu düşündüm; acaba on gineye kıyıp daha fazla bilgi alayım mı, yoksa bu parayı daha başka bir eğlenceye mi saklıyayım diye sordum kendi kendime.

Kafamdaki bu soruya daha bir yanıt bulamadan, bir Pazartesi sabahı aynı bahçe kapısının önünden geçerken komşum Bay Abercombie'nin solgun, bitkin bir yüz, dalgın, dumanlı gözler ve titrek adımlarla doktorun evinin ön kapısında belirdiğini, bahçe kapısının mandalını zar zor açıp hiç bilmediği bir yerde yolunu yitirmişcesine sokağa adımını attığını gördüm.

'Aman Tanrım, bu da ne,' diye bağırdım, 'ne oldu size böyle?'

'Ooo, önemli birşey değil, canım,' diye yanıt verdi Bay Abercombie; acıklı bir çabayla sakin görünmeye çalışıyordu, 'havadan sudan konuştuk biraz.'

'Beni kandırmaya çalışmayın,' dedim, 'havadan daha beter birşey olmalı sizin yüzünüze bu dehşeti veren.'

'Dehşet mi dediniz? Saçmalamayın!' dedi kendini toparlayarak, 'Doktor'un viskisi biraz sertti de.'

Sorularımdan kurtulmak istediği ortadaydı; bu yüzden evine yalnız dönsün diye ayrıldım yanından, birkaç

gün de hiç görmedim kendisini. Ertesi akşam aynı saatte, gene eve dönerken başka bir komşumu, Bay Beauchamp'ı aynı şaşkın korku içinde, aynı yerden çıkarken gördüm; ama yanma yaklaştığım zaman eliyle uzaklaşmamı işaret etti. Ondan sonraki gün aynı şeyin bu kez Bay Cartwright'ın başına geldiğini gördüm. Perşembe akşamı, kırk yaşlarında ve evli bir kadın olan arkadaşım Bayan Elleker fırladı çıktı doktorun kapısından; kaldırımın üstüne düşüp bayıldı. Yerden kaldırırken kendine geldi; iyice ayılınca titreyerek fısıldadığı bir tek sözcük çıktı ağzından, 'Hiç!' Evinin kapısına dek götürdüm Bayan Elleker'i, ama bu sözcükten başka birşey alamadım ağzından.

O Cuma hiçbir şey görmedim; Cumartesi Pazar da işe gitmediğim için Dr. Mallako'nun kapısının önünden geçmedim. Ama Pazar sabahı, varlıklı bir kentli olan komşum Bay Gosling, gevezelik etmek için şöyle bir uğradı. Eline bir içki verip evdeki en rahat koltuğa oturttuktan sonra kendisini, Bay Gosling herzamanki gibi çevredeki tanıdıklar hakkında dedikoduya başladı.

'Duydunuz mu,' dedi, 'ne garip şeyler oluyormuş sokağımızda? Bay Abercombie, Bay Beauchamp, Bay Cartwright, hepsi hastalanmışlar, işlerine gidemiyorlarmış. Bayan Elleker de iniltiler içinde karanlık bir odada yatıyormuş.'

Bay Gosling'in Dr. Mallako'dan ve o garip pirinç levhasından haberi yoktu besbelli; ben de ona hiçbirşey söylememeye, araştırmamı kendi başıma yürütmeye karar verdim. Sırayla Bay Abercombie'yi, Bay Beauchamp'ı ve Bay Cartwright'ı görmeye gittim; ama hiçbiri bir tek şey söylemek istemedi. Bayan Elleker'se saklandığı hasta odasından bile çıkıp görünmedi. İyice anladım ki çok garip birşey dönmekteydi ve bu işin içinde Dr. Mallako'nun parmağı vardı. Bir hasta olarak değil de

bazı sorular sormak için kendisini görmeye karar verdim. Zilini çaldım, tertemiz bir hizmetçi beni doktorun iyi döşenmiş odasına aldı.

Doktor gülümseyerek içeri girerken, 'Size ne gibi bir yardımım dokunabilir, Efendim?' diye sordu. Konuşması, davranışları canayakındı; ama anlaşılmaz bir gülümseme vardı yüzünde. Derinlere işleyen soğuk bakışlı gözleri vardı; ağzı gülse de gözleri gülmüyordu. Bakışlarında anlayamadığım birşey beni baştan aşağı titretti.

'Dr. Mallako,' dedim, 'Cumartesi Pazar'dan başka her akşam kapınızın önünden geçiyorum; ardarda dört akşam çok garip olaylara tanıklık ettim; hepsinin de öyle ortak yanları var ki beni telaşa düşürdü. O üstü kapalı mektubunuzu da düşününce pirinç levhanızdaki bildirinin arkasında neler gizlediğinizi kestiremiyorum, ama gördüğüm kadarıyla, amacınızın benim sandığım gibi gerçekten insansever birşey olduğundan kuşkuya düştüm. Bu konuda yanılıyor olabilirim; yanılıyorsam, kuşkularımı gidermek sizin için güç olmasa gerek. Ama şunu da söyleyeyim ki, Bay Abercombie, Bay Beauchamp, Bay Cartwright ve Bayan Elleker'in muayene odanızdan çıkarken içinde bulundukları o garip durumu açıklamazsanız, kolay kolay gideremezsiniz kuşkularımı.'

Ben konuşurken yüzündeki gülümseme dağıldı; Dr. Mallako, sert, azarlayıcı bir tavır takındı.

'Bayım,' dedi, 'siz beni bir alçaklığa sürüklemek istiyorsunuz. Bir hastanın doktoruna söylediklerinin, günah çıkarırken söylenenler gibi gizli olduğunu bilmiyor musunuz? Sizin bu aç merakınızı gidermeye kalkarsam, alçakça bir suç işlemiş olmaz mıyım? Bu yaşa dek, bir doktorun sıkı ağızlı olması gerektiğini öğrenemediniz mi? Hayır Bayım, kendini bilmez sorularınıza ya-

nıt vermeyeceğim, ve sizden evimden hemen gitmenizi istemek zorundayım. Kapı şu yandadır.'

Kendimi yeniden sokakta bulunca, bir an epeyce afallamış olduğumu farkettim. Bu gerçekten iyi bir tıb doktoruysa, benim sorularıma karşı söylediklerinde haklıydı. Ben mi yanılıyordum acaba? Dört hastasına da o ana dek bilmedikleri çok kötü bir hastalığı haber vermiş olabilir miydi? Olabilirdi belki de. Pek olacak şey değildi bu, ama başka ne gelirdi elimden?

Bir hafta daha, kapısının önünden her gün sabah akşam geçerek evi gözetledim, ama başka hiçbir şey görmedim. Bu garip doktoru bir türlü aklımdan çıkaramıyordum. Her gece karabasanlarda bazan uzun tırnaklı, kuyruklu, pirinç levhası boynuna asılmış olarak karşıma dikiliyor, bazan karanlıkta parıldayan gözleriyle, görünmeyen dudaklarıyla 'GELECEKSİN!' diyordu. Her gün kapısının önünden biraz daha yavaşlayarak geçiyordum. Her gün daha güçlü bir itki duyuyordum içeri girmek için; ama bu kez soru sormak amacıyla değil de hasta olarak. Olmayacak bir deli tutku olduğunu bilsem de bu itkiyi içimden atamıyordum. Bu korkunç tutku, gitgide çalışmamı da aksatmaya başladı. Sonunda Müdür'ün karşısına dikildim. Dr. Mallako'nun adını anmadan, çok çalışmaktan yorgun düştüğümü, dinlenmek için izin istediğimi söyledim. Benden çok yaşlı olan, çok saygı gösterdiğim Müdürüm, isteğimi yorgunluğuma üzüldüğünü belirterek kabul etti.

Uçakla Korfu'ya gittim; güneşin ve denizin bana herşeyi unutturacağını umuyordum. Ama ne gezer; ne gece ne de gündüz huzur bulabildim orada da. Şimdi eskisinden de büyük olan o gözler, her gece düşlerimde çakılıyordu gene üstüme. Her gece o korkunç şeyin 'GEL!' dediğini duyunca soğuk terler dökerek uyanıyordum. Sonunda, bu durumu gerçekten düzeltecek birşey

varsa, o da tatil değil dedim kendi kendime; umutsuzluk içinde, tutkulu bir ilgiyle üzerinde çalışmakta olduğum bilimsel araştırmaya dönersem birazcık olsun kendimi toparlayabileceğimi düşündüm. Büyük bir heyecanla güç bir bilimsel araştırmaya giriştim ve istasyona gidip gelmek için de Dr. Mallako'nun kapısının önünden geçmeyen bir yol buldum.

II

Bu tutkudan artık kurtulduğumu sanmaya başlamıştım ki bir akşam Bay Gosling gene beni görmeye geldi. Kan fışkıran yuvarlak yüzü neşe doluydu 'işte,' dedim, tam kafamın huzurunu kaçıran o hasta hayallerden beni kurtaracak adam. Oysa eline soğuk bir içki tutuşturur tutuşturmaz anlatmaya başladıkları gene en büyük korkuların içine attı beni.

'Duydunuz mu,' dedi, 'Bay Abercombie tutuklanmış!'

'Tanrım!' diye bağırdım, 'Bay Abercombie tutuklanmış mı? Ne yapmış ki?'

'Bildiğiniz gibi,' diye başladı yanıtına Bay Gosling, 'Bay Abercombie büyük bankalarımızdan birinin önemli bir şubesinde sayılan, sevilen bir müdürdür. Kendisinden önce orada olan babası gibi onun da özel yaşamı olsun, iş yaşamı olsun tertemizdir. Herkes gelecek Doğumgünü Bağışları listesinde Bay Abercombie'ye şövalyelik verileceğini umuyordu; kendisini bu Bölge'nin Parlamento adayı seçme yolunda bir hazırlık da yapılıyordu. Ama öyle anlaşılıyor ki bu uzun ve temiz geçmişine karşın Bay Abercombie çok büyük bir parayı üstüne geçirmiş; üstelik suçu, şubesindeki görevlilerden

birinin üstüne atmak gibi alçakça bir oyuna girişmiş.'

Bay Abercombie'yi o zamana dek dostum saydığımdan bu habere çok üzüldüm. Yargılanması sırasında, çeşitli güçlüklerden sonra, cezaevi yetkililerinden izin alarak kendisini görmeye gittim. Çok zayıflamış, yorgun, halsiz ve kaygılıydı. Önce yabancıymışım gibi yüzüme boş boş baktı; sonra yavaş yavaş karşısında eski bir dostunun bulunduğunu anladı. Kafamda onun bu yürekler acısı durumunu Dr. Mallako'ya bağlamadan edemiyordum; bana öyle geliyordu ki neler döndüğünü bir anlayabilirsem Bay Abercombie'nin hiç beklenmedik bir anda işlediği bu suçu açıklayabilecektim.

'Bay Abercombie,' dedim, 'daha önce de garip davranışlarınızın nedenini öğrenmeye çalışmıştım, ama hiçbir şey söylemek istememiştiniz o zaman. Tanrı hakkı için bu kez yapmayın aynı şeyi. Daha önceki tutumunuzun nelere yol açtığını gördünüz. Yalvarırım gerçeği söyleyin bana; belki daha herşey bitmiş değildir.'

'Çok yazık, ama böyle iyi niyetli çabaların zamanı çoktan geçti artık!' dedi. 'Benim için üzüntü ile ölümü beklemekten başka birşey kalmadı yapılacak. Zavallı karımı ve çocuklarımı da yoksulluk ve utanç bekliyor. O uğursuz kapıdan geçmez olsaydım! O pis, alçak adamın şeytanca buluşlarını dinlemeseydim o uğursuz evde!'

'Ben de bunlardan korkuyordum,' dedim, 'herşeyi anlatın bana.'

'Dr. Mallako'yu görmeye gittim,' diye başladı Bay Abercombie anlatmaya. 'Merakımı gidermek için. Ne gibi korkunç şeyler hazırlıyor bakalım Dr. Mallako,' diyerek. Anlattığı öykülerle oyaladığı insanlardan aldığı paralarla geçinmeyi nasıl umabilirdi? Benim gibi, böyle boş yere para harcayacak pek çok insan bulamaz diye düşünüyordum. Oysa Dr. Mallako kendinden çok emin

görünüyordu. Bana Mortlake'de oturanların çoğunun, en zenginlerin bile davrandığı yolda, iyi geçinilmesi gereken bir komşu gibi davranmıyordu. Tersine, içine biraz aşağılama karıştırarak, yukardan bakıyordu. Sert bakışlarından en gizli düşüncelerimi bile okuyabileceğini aldım.

'Önce aptalca bir aldanma gibi geldi bana, kafamdan atmaya çalıştım; ama doktorun konuşması değişmeyen bir hızla, tekdüze hiçbir duygu izi uyandırmadan sürüp gittikçe bir de baktım iyiden iyiye giriyorum etkisinin altına. İstemim elden gitti; o zamana dek ancak karabasanlarda bilincimin üstüne çıkan garip, gizli düşünceler, balina avcılarım korkudan titreten denizdibi canavarları gibi inlerinden çıkıp üstüme saldırmaya başladılar. Güney denizlerinin ıssız köşelerinde yolunu yitirmiş bir gemi gibi kendi yarattığım fırtınalarda çaresiz, umutsuz, gene de büyülenmiş, kayıp gidiyordum.'

'İyi ama,' diye sözünü kestim, 'neler diyordu Dr. Mallako size? Eğer böyle üstü kapalı, benzetmelerle dolu bir dille konuşursanız yardım edemem size. Somut ayrıntıları söylemelisiniz bana; eğer size gerçekten yardım etmemi istiyorsanız.'

Derin derin içini çekip devam etti: 'Önceleri dağınıktı konuşmamız, şundan bundan. Güç iş koşullarının yıprattığı arkadaşlarımdan söz ettim ona. Gösterdiği anlayış beni etkiledi; meslek yaşamımda ben de bir yıkıma uğramaktan korkuyordum, bunu açıkladım kendisine. «Oo,» dedi, «yıkımdan kurtulmanın her zaman bir yolu bulunur. Yeter ki insan istesin.»'

«Bir arkadaşım var, durumu bir zamanlar, sizin şimdi olduğunuzdan hiç de farklı değildi. O da banka müdürüydü, ona da herkes güvenirdi, o da bir gün hisse senetleri alıp satmaya girişti, sonunda yıkıma uğradı. Ama böyle bir durumda oturup kara kara düşüne-

cek bir adam değildi. Elinde bazı değerli şeylerin bulunduğunu biliyordu; tertemiz yaşamı, mesleğinde üstüne aldığı bütün görevlerin başarıyla üstesinden gelmesi, ve en az bunlar ölçüsünde değerli başka birşey: Bankada hemen kendisinden sonra gelen görevlinin, biraz patavatsız, başkalarının paralarıyla uğraşan bir insana yakışmayacak davranışlarda bulunan, her zaman akıllı uslu olmayan, zaman zaman içip kendini yitiren, üstelik bir kez de gizli siyasal düşüncelerini ağzından kaçırıveren birisi olması.»

'Biraz durup viskisini yudumladıktan sonra, «Arkadaşım» diye devam etti konuşmasına, «arkadaşım, banka hesaplarında herhangi bir oynama olursa suçu bu sorumsuz, genç görevlinin üstüne atmanın hiç de güç olmayacağını anladı; bu da onun yetenekli bir kimse olduğunun en iyi kanıtıdır bence. Dostum herşeyi büyük bir dikkatle hazırladı. Genç adamdan habersiz, evine bankadan alınmış bir deste para sakladı. Telefonla, bu gencin adını vererek, yarışlarda kazanamayacak atların üstüne para koyduğunu bildirdi. Yarış acentasının genç adama borcunu ödemesini bildiren sert mektuplar yazacağı zamanı gün be gün hesapladı. Tam zamanını ayarlayıp bankanın kasasında çok büyük bir açığın farkedildiğini açıkladı. Hemen polise başvurdu; çok şaşırmış görünerek, istemeye istemeye tek kuşkulandığı kimse diye genç adamın adını verdi. Polis adamın evini aradı, desteyle parayı buldu, yarış acentasının sert mektuplarını büyük bir ilgiyle okudu. Söylemek gerekmez artık elbette; genç görevli cezaevini boyladı; müdürse eskisinden de büyük bir güven kazandı. Ondan sonra Borsa'da senet alırken daha dikkatli davrandı. Çok zengin oldu, baronluğa yükseldi, kendi bölgesinden Parlamento temsilciliğine seçildi. Kabinede Bakan olarak yaptıklarından söz etmem pek yakışık almayacak. Bu

gerçek öykü,» dedi Dr. Mallako, «Size, birazcık yatırımla, birazcık zekânın yenilgiyi nasıl utkuya çevirebileceğini, doğru düşünen tüm vatandaşların saygısını nasıl kazanabileceğinizi gösteriyor.»

'O konuşurken' diye devam etti Bay Abercombie, 'kafamın içi karmakarışık oldu. Düşünmeden aldığım hisse senetleri yüzünden benim de başım dertteydi. Dr. Mallako'nun arkadaşında bulunan özellikleri aynıyla taşıyan bir görevli vardı benim şubemde de. Baronluğu düşünmesem de, benim de zaman zaman bir şövalyelik ya da Parlamento'da bir yer elde etmeyi umduğum olmuştu. İçinde bulunduğum güç durumdan kurtulabilirsem bu umutlarım gerçekleşebilirdi; kurtulamazsam yoksulluk ve belki utanç bekliyordu beni. Bu umutları benimle paylaşan, kendisini Lady Abercombie olmuş gören karımı düşünüyordum; belki de deniz kıyısında bir yazlık pansiyon işletmek zorunda kalacaktı ve (korkuyordum) sabah akşam durmadan, aptallığım yüzünden başına getirdiklerimden ötürü söylenip duracaktı bana. Sonra, şimdi birer özel okulda okuttuğum iki oğlumu düşündüm. İkisini de onurlu birer meslek bekliyordu gelecekte. Sonra, bu okullardaki spor yarışmalarında kazandıkları birinciliklerle ilerde sorumlu yerlere geçebileceklerdi. Oğullarım birdenbire bu cennet gibi okuldan ayrılıp bir devlet orta okuluna gitmek, onsekiz yaşında ne idüğü belirsiz, rasgele bir geçim yolu tutmak zorunda kalacaklardı. Artık bana yakınlık göstermeyecek, sokakta gördüklerinde başlarını çevirecek, benimle birşey içmekten kaçınacak ya da Çin'deki kargaşalığı anlattığım zaman beni dinlemek istemeyecek olan komşularım geldi aklıma.

'Dr. Mallako, heyecansız, tekdüze sesiyle konuşmasına, acımasız devam ederken bütün bu korkulu şeyler birbirleriyle yarış edercesine geçiyordu kafamdan. «Bütün

bunlara nasıl katlanacağım?» diyordum. «Bir çıkar yol bulunursa katlanmak zorunda kalmam. Ama ben, artık genç olmayan ben, şimdiye dek tertemiz bir meslek yaşamı olan ben, bütün komşularımın gülümseyerek selâmladığı ben, bütün bu güvenli şeyleri bırakır da bir suçlunun tehlikeli yaşamına nasıl atılırım?» Her gün, her gece ha yakalandım, ha yakalanıyorum korkusu içinde yaşayabilir miydim? Karımın karşısında, evimizde mutluluğu sağlayan ağırbaşlılığımı, serinkanlılığımı sürdürebilir miydim? Şimdiye dek olduğu gibi bundan sonra da oğullarımın karşısına, okuldan döndüklerinde, ağırbaşlı bir babadan beklenen güzel öğütlerle çıkabilir miydim? Trende, yetersizliğinden, yağmalarla para dengesini bozan hırsızları yakalamaktaki başarısızlığından dem vurarak polis hakkında rahatça atıp tutabilir miydim? Her yanımı soğuk bir kuşku dalgası sardı; bunlardan bir tekini bile Dr. Mallako'nun arkadaşı ölçüsünde başaramazsam, kuşku yaratacağımı biliyordum. Bazı kimseler çıkıp, «Bay Abercombie'ye ne oldu bilmem?» diyeceklerdi. «Eskiden düşüncelerini içten, yüksek ve inandırıcı bir sesle, en kötü insanı bile sarsacak biçimde söylerdi; oysa şimdi ağzından aynı düşünceler çıksa da fısıltıyla konuşuyor, kekeliyor; polisin yetersizliğinden söz ederken başını öte yana çevirdiğini bile gördüm. Bir türlü anlayamıyorum; bana kalırsa Bay Abercombie'nin bazı gizli işleri var.»

'Zavallı kafamda bu acı hayaller gittikçe çoğalıyordu. Mortlake'deki komşularımla Kent'teki arkadaşlarım biraraya gelip ellerindeki bilgileri karşılaştırıyor, sonunda davranışlarımdaki değişikliğin bankada başıma gelen, herkesin duyduğu o olayla aynı sırada başladığını buluyorlardı. Onların bunu bulması da benim yıkımımın başlangıcı olacaktı. «Olmaz,» diyordum, «bu kötü ruhlu adamın söylediklerini hiçbir zaman dinlemeye-

ceğim. Görevimin bana çizdiği yoldan ayrılmayacağım.» Ama..... ama.....?

'Eski utkuların öyküsünü anlatan o kandırıcı ses konuşmaya devam ettikçe herşey ne kolay görünüyordu. Sonra bir yerde okumamış mıydım, dünyamızda en büyük eksikliğin tehlikelere atılmaktan kaçmak olduğunu? Bazı büyük düşünürler, insanın tehlikeli bir biçimde yaşaması gerektiğini söylememişler miydi? Daha geniş bir anlayışla belki de görevimdi bu sözleri dinlemek, ve koşulların önüme çıkardığı bu durumda uygulamak? İçimde doğan çelişik fikirler, çelişik umutlar, korkular, birbiriyle çatışan alışkanlıklar, istekler şaşkına çevirmişti beni. Sonunda daha fazla dayanamadım. «Dr. Mallako!» diye bağırdım, «melek misiniz, şeytan mı, bilmiyorum; bildiğim bir tek şey varsa o da sizinle karşılaştığıma pişman olduğumdur.» İşte bunları söyleyip sokağa fırladığımda kapıda size raslamıştım.

'Bu uğursuz görüşmeden sonra kafam bir an olsun huzura kavuşamadı. Gündüzleri karşılaştığım insanlara bakıp düşünüyordum: «Öğrenseler, ne yaparlardı acaba...?» Geceleri, uyumadan önce, yıkımla cezaevi korkuları arasında sonu gelmez bir biçimde top gibi, mekik gibi gidip geliyordum. Karım huzursuzluğumdan yakınmaya başladı; sonunda başka bir odada yatmamı istedi. Orada zar zor uyuyabildiğim zaman, uyanıkken olduğundan çok daha korkunç şeyler başlıyordu. Karabasanlarda, bir atölyeyle bir cezaevi arasında, daracık bir yolda yürüyordum. Üstüme ateş basıyordu; sokağın o ucundan bu ucuna sendeleyerek geliyor, sonunda hep bu korkunç binalardan birinin içine düşüyordum. Bana doğru yaklaşan bir polis görüyordum; elini omuzuma dokundurur dokundurmaz çığlıklar atarak uyanıyordum.

'Bu koşullar altında işlerimin gittikçe kötüleşmesi

şaşılacak birşey değil elbette. Hisse senetlerimin durumu gittikçe bozuldu, borçlarım arttıkça arttı. Sonunda öyle bir duruma girdi ki, benim için Dr. Mallako'nun arkadaşının yolunu izlemekten başka çıkar yol kalmadı. Ama o şaşkın durumumda ben, O'nun yapmadığı yanlışlıkları yaptım. Patavatsız görevlinin evine koyduğum paraların üstünde parmak izlerimi buldular. Yarış acentasına benim evimden telefon edildiğini anladı polis. Yarışı kazanamayacağından emin olduğum at, herkesi şaşırtıp birinci oldu. Bu yüzden, genç görevli böyle bir at üzerine para koymadığını söyleyince, polis sözlerinin doğruluğuna inandı. İşlerimin çok kötü gitmekte olduğunu Scotland Yard ortaya çıkardı. Hiç parası yok sandığım genç görevli, Kabine'de bir bakanın yeğeni çıktı.'

'Bu kötü sonuçların hiçbiri Dr. Mallako'yu şaşırtmadı, eminim. Hiç kuşkum yok ki, doktor başlangıcından şu korkunç ana dek bütün bu olaylar dizisini önceden görmüştü. Benim için cezama katlanmaktan başka yapılacak birşey yok. Korkarım ki Dr. Mallako yasalara göre bir suç işlemiş değil, ama ah, onun başına benim çektiklerimin onda birini getirecek bir yol bulabilirseniz, bilin ki soylu Kraliçemiz'in cezaevlerinden birinde, değerbilir bir insan yüreği size duacıdır!'

Acıma duyguları içinde, son sözlerini unutmayacağımı söyleyerek Bay Abercombie'nin yanından ayrıldım.

III

Bay Abercombie'nin son sözleri, Dr. Mallako'ya karşı duyduğum büyük korkuyu daha da artırdı, ama şaşkınlık içinde, gittikçe artan bu korkuya gittikçe artan bir hayranlığın da karıştığını farkediyordum. Onun acı çekmesini, ama benim yüzümden acı çekmesini istiyordum; hiç değilse bir kezcik olsun, onunla benim aramda, gözlerinden okunan şeyler ölçüsünde derin, karanlık ve korkunç şeyler geçmeli, diyordum. Oysa bu birbiriyle çelişen isteklerin hiçbirini yerine getiremiyordum; bir süre kendimi bütünüyle bilimsel araştırmalarıma verme çabamı yürüttüm. Bu çabada birazcık başarılı olmaya başlamıştım ki, içinden sıyrılmaya çalıştığım o korkunç şeylerin ortasına bir kez daha düştüm. Bu da Bay Beauchamp'm başına gelenler yüzünden oldu.

Otuz beş yaşlarında olan Bay Beauchamp, yıllardır Mortlake'in en sağlam, en erdemli adamı olarak tanınırdı. İncil dağıtımıyla uğraşan bir kurumun yazmanıydı; aynı zamanda günah çıkarma işiyle de uğraşıyordu. Her zaman, çok eski, parlak, kara bir ceket ve zamanında iyi günler görmüş çizgili bir pantalon giyerdi. Boyunbağı karaydı, davranışları ağırbaşlıydı. Trende biderken bile Kutsal Kitaptan ezbere parçalar

okurdu. Her çeşit alkollü içkiden, 'mayalanmış su' diye söz eder, ağzına içki sürmezdi. Bir fincan kaynar kahveyi üstüne döktüğü zaman yalnızca, 'Hey Tanrım, ne aksilik!' demişti. Yalnız erkeklerin yanında, o da yanındakilerin ağırbaşlılığından yeterince emin olduğu zaman, 'bedensel yakınlaşma' dediği şeyin sık sık tekrarlanmasının kötü birşey olduğundan yakınırdı. Geç saatlerde akşam yemeği yemeyi hiç sevmezdi; savaştan önce soğuk et, turşu, kaynamış patatesle birlikte akşam çayı içerdi hep; ama sofuluk günlerinde soğuk eti de kaldırmıştı artık. Elleri her zaman nemli olurdu, el sıkışı da çok gevşekti. Bir tek davranışı yoktu ki Mortlake'de oturanlardan birisi yüzü kızararak hatırlasın.

Ama kendisini Dr. Mallako'nun kapısından çıkarken görmemden kısa bir süre sonra davranışlarında bir değişiklik göze çarpmaya, kara ceketle çizgili pantalonun yerine, ceketiyle pantalonu aynı renkte koyu gri bir takım giymeye başladı. Kara boyunbağını lacivert bir kravatla değiştirdi. İncil'den daha az söz eder oldu; akşamları içki içenlere, ölümlülüğün bir erdem olduğu üzerine bir alay söz etmeden bakabiliyordu artık. Bir kez, ama yalnız bir kez, ceketinin yakasına kırmızı bir karanfil takmış, istasyona doğru hızlı hızlı giderken görüldü. Bütün Mortlake'i altüst eden bu densizlik bir daha tekrarlanmadı. Ama kırmızı karanfil olayından birkaç gün sonra görülen birşey yeniden dedikodulara yol açtı. Bay Beauchamp, çok güzel bir arabada, Paris'ten giyindiği su götürmez olan genç ve güzel bir hanımın yanında görülmüştü. Birkaç gün herkesin ağzında şu soru dolaştı durdu: 'Kim olabilir bu kadın?' Her zaman olduğu gibi, bu kez de, dedikoducular öğrenmek istediklerini Bay Gosling'den öğrendiler. Başkaları gibi ben de Bay Beauchamp'taki bu değişikliğe şaşakalmıştım; bir akşam Bay Gosling beni görmeye geldiğinde,

'Tanrısever komşumuzu etkileyen hanımın kim olduğunu duydunuz mu?' diye sordu.

'Hayır,' dedim.

'Aa,' dedi, 'kim olduğunu şimdi öğrendim. Yüzbaşı Molyneux'nün dul karısı Yolande Molyneux; kocasının geçen savaşta, Burma'da vahşi ormanlarda ölmesi, zamanımızın sayısız trajedilerinden biridir. Ama güzel Yolande, acısını çabuk unuttu. Hatırlayacağınız gibi Yüzbaşı Molyneux ünlü bir sabun tüccarının tek oğluydu; miras vergisinden kaçınmak için olacak, babası ölmeden büyük servetini bağışlamıştı oğluna. Bu büyük servet, çeşitli erkek tiplerini tanımaya çok meraklı olan dul karısına kaldı şimdi. Karısı milyonerlerden kamburlara, Montenegrin'deki dağlılardan Hint Fakirleri'ne dek herkesi denedi. Pek zor beğenen bir insan değil ama, acaiplikleri seviyor. Gezegenimizin üstünde yaptığı yolculuklarda daha önce, Küçük Kilise'den bir din adamına raslamamış anlaşılan; Bay Beauchamp'la karşılaşınca onu denemek ilginç gelmiş olmalı. Onu ne duruma sokacağını düşünmek beni korkutuyor; çünkü Bay Beauchamp işi çok ciddiye alıyor; oysa kadın, kolleksiyonuna yeni bir parça daha ekliyor.'

Bay Beauchamp'ın sonunun hiç de iyi olmayacağı anlaşılıyordu; ama daha o zaman Dr. Mallako'nun neler çevirdiğini bilmediğim için Bay Beauchamp'ı bekleyen yıkımın büyüklüğünü önceden kestiremedim. Ancak Bay Abercombie'nin öyküsünü dinledikten sonra anlayabildim Dr. Mallako'nun böyle bir malzemeden nasıl yararlanabileceğini. Bay Beauchamp'a yaklaşamayacağım için Ham Common'da büyük, güzel bir evde oturan alımlı Yolande'la yakınlık kurdum. Ama üzülerek öğrendim ki Yolande Dr. Mallako'yu hiç tanımıyordu. Bay Beauchamp da kendisine hiç sözünü etmemişti doktorun, Yolande, Bay Beauchamp'ın adını hep eğlen-

celi, aşağılayıcı bir hoşgörürlülükle anıyor; Bay Beauchamp'ın kendi beğenilerine uymak için değişmeye çalışmasına üzülüyordu.

'Kutsal Kitap'tan okuduğu parçalar hoşuma gidiyor,' diyordu, 'çizgili pantalonunu da severdim. 'Mayalanmış su'dan içmemekte direnmesini seviyorum; «patlama», «esme» gibi yumuşak sözcükleri kullanmaktan kaçınması bile eğlendiriyor beni. Bütün bunlar yüzünden ilginç bir insan o benim için; normal bir insana benzemeye çalıştıkça onunla arkadaşlığımı sürdürmek de güçleşiyor; oysa bir arkadaşlığı kesmek onu umutsuzluğa sürükleyecek. Ama bütün bunları o adamcağıza anlatmaya çalışmak boşuna; çünkü bütün bu olanlar onun ruhbilimsel anlayışının dışında kalıyor.'

Bayan Molyneux'den bu zavallı adamı bırakmasını istemek de boşunaydı.

'Saçma,' diyecekti, 'din dünyasının dışındaki duyguları da şöyle bir tanımak iyi gelecektir ona. Tek uğraşı olan günahkâr insanları şimdiye dek yapageldiğinden çok daha iyi anlayacaktır böylece. Kendimi bir insansever sayıyorum ben; bir bakıma onun işini paylaşıyorum. Göreceksiniz daha ben onu bırakmadan, onun günahkârları yola getirme gücü yüz katma çıkacak. Vicdanının her burkuluşu, ateşli konuşmalara yol açacak; kendisinin bağışlanmayacak ölçüde kötü olmadığı umudu, şimdiye dek onmaz gözüyle baktığı günahkârlara kurtuluş yolunu göstermesine yardım edecektir. Ama yetsin artık Bay Beauchamp'ın bu kadar sözünü etmek,' diye devam etti küçük bir kahkahayla, 'Bay Beauchamp'ın tadını çok özel kokteyllerimden biriyle silmek istersiniz sanıyorum ağzınızdan?'

Anladım ki Bayan Molyneux'yle böyle konuşmamın hiçbir yararı olmayacak; Dr. Mallako'ya gelince, o, soğuk ve ulaşılmaz bir durumdaydı. Bay Beauchamp'ı

görmek istedim, ama onun da, işiyle uğraşmadığı zamanlarda hep Ham Common'a gitmekte olduğunu görüyordum. İşine gitgide daha az zaman ayırdığı kimsenin gözünden kaçmıyordu. Trende de eskiden her akşam oturduğu yerde yoktu artık. Her şeyin en iyi biçimde sonuçlanmasını diliyordum; ama bir yandan da en kötü sonuçtan korkuyordum.

Sonunda korktuklarım başıma geldi. Bir akşam evinin önünden geçerken kapıda toplanmış bir kalabalık gördüm; yaşlı kapıcı kadın dağılmaları için ağlayarak yalvarıyordu kapıdakilere. Daha önce Bay Beauchamp'ın evine sık sık uğradığımdan yaşlı kadını tanıyordum; ne olduğunu sordum kendisine.

'Zavallı Efendim!' dedi, 'Ah, zavallı Efendim!'

'Zavallı efendinize ne oldu?' diye sordum.

'Ah, Efendim, çalışma odasının kapısını açtığım zaman gördüğüm o korkunç şeyi hiç unutamayacağım. Belki bilirsiniz, çalışma odası eskiden kiler olarak kullanılırdı; bu yüzden tavanda, varlıklı günlerimizde sucukları, etleri astığımız çengeller vardı. Kapıyı açınca bir de baktım ki bu çengellerden birinde Bay Beauchamp asılı. Zavallı adamcağızın hemen yanında, devrilmiş bir iskemle duruyordu; bu olmayacak işi çok büyük bir üzüntüye kapılıp da yapmış olmalı. Üzüntüsünün ne olabileceğini kestiremiyorum ama kötülüğüyle onu deliye çeviren o uğursuz kadından çok kuşkulanıyorum.'

Kapıcı kadından daha başka birşey öğrenemedim, ama kuşkularının yerinde olabileceğini düşündüm; taş yürekli Yolande bu acı olayı biraz aydınlatabilirdi belki. Hemen evine koştum; onu, özel bir ulağın biraz önce getirdiği bir mektubu okurken buldum.

'Bayan Molyneux,' dedim, 'bu ana dek saygılı davrandık birbirimize, ama şimdi sizinle biraz acı konuşacağım. Bay Beauchamp dostumdu benim; kendisi sizin-

le dostluktan da ileri bir yakınlık kurmayı ummuştu. Evinde geçen o korkunç olayı biraz aydınlatabilirsiniz belki?'

'Aydınlatabilirim, sanıyorum.' dedi, herzamankinden biraz fazla bir ağırbaşlılıkla. 'O mutsuz adamın son yazdıklarını biraz önce okudum; şimdi anlıyorum ki duygularının derinliğini iyi değerlendirememişim. Suçlu olduğumu yadsıyacak değilim; ama tek suçlu ben değilim. Asıl suçlu benden daha katı yürekli ve daha kötü birisidir: Dr. Mallako. Şimdi okuduğum mektup açıkça anlatıyor neler yaptığını. Bay Beauchamp'ın dostu ve Dr. Mallako'nun amansız düşmanı olduğunuza göre bu mektubu okumamz bence yerinde olacaktır.'

Bunları söyleyerek mektubu elime verdi, ben de oradan ayrıldım. Kendi evime gelinceye dek açamadım mektubu; eve geldikten sonra bile kağıtları açarken ellerim titriyordu. Mektubu açıp dizlerimin üstüne koyarken, sanki o garip doktorun kötü ruhlu havası sarmıştı beni de baştan aşağı. Gene o uğursuz gözleri geldi aklıma, incelemeyi görev bildiğim yazıları nerdeyse okuyamayacaktım; kendimi güçlükle toparlayıp kararan gözlerimi açtım. Sonunda kendimi, zavallı Bay Beauchamp'ı o umutsuz davranışa sürükleyen acıları öğrenmeye zorlayabildim. Bay Beauchamp'ın mektubu şöyleydi:

Çok Sevgili Yolande'ım,

Bu mektupta yazacaklarımın sizin için üzüntü kaynağı mı yoksa bir sıkıntıdan kurtulma nedeni mi olacağını bilmiyorum. Ne olursa olsun son söyleyeceklerimi sizin duymanızı istiyorum, çünkü bunlar son sözlerim olacak. Bu mektubu bitirdikten sonra artık yaşamayacağım.

Bildiğiniz gibi yaşamım, siz gelinceye dek sıkıntılı ve renksizdi. Sizi tanıdıktan sonra, insan yaşamında,

şimdiye dek bağlandığım yasakların ve o eskimiş 'yapmayın'ların dışında değerli olabilecek şeylerin varlığını da öğrendim. Herşey bir yıkımla bitse de, şimdi, bana iyi davrandığınız o tatlı anlarda yaşadıklarım için pişmanlık duymuyorum. Ama duygularımdan söz etmeyi bırakmalıyım şimdi.

Çok merak ediyordunuz; ama şu ana dek size, sizinle tanışmamdan az sonra Dr. Mallako'yla hiç unutamayacağım bir görüşme yaptığımı söylememiştim. O görüşmeyi yaptığım sırada, sizin çok sevdiğim imgelem gücünüzü etkileyecek bir insan olmayı istiyor, geride kalan günlerime budala bir dindarın sıkıcı hayatı gözüyle bakıyordum. Saygınızı kazanamazsam, yaşamaya devam edemeyecektim. Ne var ki, saygınızı nasıl kazanacağımı da o kötü ruhlu Şeytan'la yaptığım görüşmeye dek hiç bilemiyordum.

Kendisini görmeye gittiğim gün beni sıcak bir gülümsemeyle karşılayıp muayene odasına aldı, ve,

'Bay Beauchamp,' dedi, 'sizi burada görmek çok sevindirdi beni. Yaptığınız iyi işleri duydum; kendinizi soylu amaçlara adamanızı da hayranlıkla karşılıyorum. Açıkça söyleyeyim, size yararlı olabileceğimi düşünmek biraz zor benim için; ama size herhangi bir yolda yararlı olabileceksem, bu yolu söylemeniz yetecektir. İş konuşmaya geçmeden önce soğuk birşeyler içmek yerinde olur sanıyorum. Üzüm suyu, ya da damıtılmış arpa suyu içmediğinizi çok iyi biliyorum; size bunları sunmak gibi bir düşüncesizlik etmeyeceğim; ama belki şekerlice bir bardak kakao içmeye birşey demezsiniz?'

Yalnız düşünceli davrandığı için değil, beğenilerimi bildiği için de kendisine teşekkür ettim; kadın, kakaoyu getirdikten sonra ağırbaşlı konuşmacımız, söze başladı. Öylesine çekici bir niteliği vardı ki, daha önce hiç ummadığım bir rahatlık duymaya başladım yanında. Ona

sizden söz ettim; umutlarımı, korkularımı söyledim; istek ve inançlarımdaki değişmeleri anlattım; bana soğuk davrandığınız günlerde acıya dayanmamı sağlayan o başdöndürücü, güzel anıları anlattım; sizi kazanırsam, size verecek daha çok şeyim, daha çok param olması gerektiğini, ama yalnız bunun da yetmeyeceğini —daha zengin bir kişiliğim, daha çok anlatılacak şeyim— olması gerektiğini bildiğimi söyledim. Eğer bütün bunları başarmakta bana yardımcı olabilirseniz, dedim, size sonuna dek borçlu kalırım; bu danışma için ödeyeceğim on gine de bir insanın yapabileceği en iyi yatırım olur.' Dr. Mallako, beni bir an süzdükten sonra, düşünceli bir sesle,

'Vallahi, şimdi söyleyeceklerimin işinize yarayıp yaramayacağını bilmiyorum. Ama yarasın yaramasın, sizinkine benzeyen küçük bir öykü anlatacağım şimdi.'

'Bir arkadaşım var, tanınmış bir adam; iş yaşamında siz de tanışmışsınızdır belki kendisiyle; onun da iş yaşamının ilk yılları sizinki gibi geçmiş. O da sizin gibi, güzel bir hanıma tutulmuş. O da çok geçmeden, daha önceki yaşamını yaşayarak kazandığından daha çok para kazanmazsa sevgilisini kaybedeceğini anlamış. O da sizin gibi, çeşitli dillerde yazılmış İncillerin çeşitli ülkelerde dağıtımını yapıyordu. Bir gün trende, kirli işler çeviren bir yayıncıyla tanışmış. Daha önce olsa böyle bir adamla hiç konuşmazmış, ama sevgi konusundaki umutlarının verdiği rahatlıkla o zamana dek ahlâksızlık saydığı böyle tiplere güleryüz gösterir olmuş.

'Yayıncı ona, büyük bir uluslararası şebekeden söz etmiş; bu şebeke, açık saçık yayınları, böylesi kötü şeyleri isteyen alçaklara dağıtıyormuş. «Tek güçlük!» demiş yayıncı, «tanıtmada çıkıyor karşımıza. Gizli dağıtım hiç güç değil, ama gizli ilân diye birşey olamıyor.» Bunları söyledikten sonra, yayıncı göz kırpıp, şeytanca

bir gülümsemeyle şunları eklemiş: «Bize yardım edecek sizin gibi birisi olsa, ilân derdi diye birşey kalmaz. Dağıttınız İncillerin içinde, uygun yerlere birkaç kağıt yerleştirebilirsiniz. Örneğin insan yüreğinin onmaz bir biçimde kötü ve aldatıcı olduğunu söyleyen bölüme (Jeremiah XVII, 9) bir dipnotu ekleyip, insan yüreğinin kötülüğü üstüne daha fazla bilginin Bay Bilmemkim ve Ortakları'na başvurarak alınabileceğini yazacaksınız. Judah'nın, uşaklarına, kent kapılarının dışındaki kötü kadını aramalarını söylediği yerde de bir dipnotu düşerek Kutsal Kitabı okuyanların çoğunun bu sözcüğün anlamını bilmediğini, ama istenirse bunu, Bay Bilmemkim ve Ortakları'nın açıklayacağını söyleyeceksiniz. Tanrı'nın sözleri arasında Onan'ın o günahkâr davranışı geçtiği zaman da, gene bizim adımızı vermeniz yerinde olacaktır.» Bununla birlikte, yayıncı, arkadaşımın böyle birşey yapmak isteyeceğini pek sanmadığını söylemiş. Gene, de, düşünceli ve üzüntülü bir sesle; böyle birşey yapılırsa kazancın düşünülemeyecek kadar büyük olacağını açıklamış.

'Arkadaşımın' diye devam etti Dr. Mallako, 'bir karara varması uzun sürmemiş. Yayıncıyla birlikte Londra istasyonuna vardıklarında yayıncının klübüne gitmişler; bir iki kadeh içtikten sonra, anlaşmalarının başlıca maddelerini saptamışlar. Arkadaşım İncilleri dağıtmaya devam etmiş. İnciller eskisinden de çok aranır olmuş; yayıncının kârı artmış, arkadaşım da güzel evle büyük bir araba alacak kadar zengin olmuş. Artık, İncil'in dipnotu eklediği bölümlerinden başka hiçbir yerini okumaz olmuş. Konuşmaları daha canlanmış; alaycılığına da daha eğlendirici bir hava gelmiş. Önceleri onunla yalnızca gönlünü eğlendiren kadın da büyülenmiş. Evlenip, mutlu olmuşlar. Bu öykünün sizi ilgilendirip ilgilendirmeyeceğini bilmiyorum, ama ne yazık ki

sıkıntılarınızı gidermek için yapabileceğim başka birşey yok.'

Dr. Mallako'nun söylemek istediklerinin kötülüğü beni dehşete düşürdü. O zamana dek yaşamını en sıkı dürüstlük kuralları içinde geçiren ben, nasıl olur da açık saçık kitaplar satmak gibi dünyaca lânetlenen birşeyi yapardım? Bunu Dr. Mallako'ya kesinlikle açıkladım. Dr. Mallako yalnızca akıllıca ve anlamlı bir biçimde gülümsemekle yetindi.

'Dostum,' dedi, 'Bayan Molyneux'yle tanışma mutluluğuna eriştiğinizden beri, şimdiye dek süregeldiğiniz yaşamın renksizliğini farketmediniz mi? Hiç kuşkum yok, Süleyman'ın Ezgisi'ni okumuşsunuzdur; gene inanıyorum ki bu ezginin Tanrı'nın sözleri arasına nasıl olup da karıştığını merak etmişsinizdir. Böyle bir merak duymak, Tanrı'ya karşı gelmektir. Arkadaşımın yayıncısının dağıttığı kitapların bazıları, o akıllı ama kadınlara düşkün kralın yaptıklarından bütünüyle ayrı şeyler değilse, bu yüzden o kitapları kötülemek dar kafalılık olur. Düşüncelerinizi (korkarım ki boşuna) kurtarmaya çalıştığınız konularda, biraz daha özgür, biraz daha aydınlık ve serinkanlı olmak iyi gelecektir size; bu, Kutsal Kitap'ta da salık verilmektedir zaten.' 'Ama' dedim ben, 'böyle kitapları okuyan genç adamları, genç kadınları da günaha sürükleme tehlikesi yok mu? Benim para kazanmak için giriştiğim birşey yüzünden o anda günah dolu bir mutluluğu tatmakta olan çiftlerin bulunduğunu düşünmek, çevremdeki insanların yüzüne bakamayacak bir utanca itmez mi beni?'

'Yazık ki,' dedi Dr. Mallako, 'kutsal dinimizde yeterince anlayamadığınız birçok şey var. Tövbe edecek hiçbir günahları olmayan ve Cennette, tövbe eden bir tek günahkârdan daha az sevinç yaratan doksan dokuz dürüst adamın öyküsü üzerinde hiç düşünmediniz

mi? İkiyüzlü Ferisi'yle meyhaneciyi anlatan metni hiç incelemediniz mi? Tövbe eden hırsızın yaptıklarından ders almayı hiç düşünmediniz mi? Efendimiz'in, yemeklerini yerken suçladığı Ferisiler'de suç saydığı şeyin ne olduğunu hiç sormadınız mı kendinize? Umutkırıklığına uğramış, incinmiş bir yüreğin neden övgüye lâyık olduğunu hiç düşünmediniz mi? Bayan Molyneux'ye raslamadan önce yüreğinizin incinmiş ya da umutkırıklığına uğramış olduğunu söyleyebilir misiniz? İnsanın günah işlemeden tövbe edemeyeceği hiç gelmedi mi aklınıza? Oysa Kutsal Kitaplar bunları öğretmektedir işte. İnsanları, Tanrıyı sevindirecek bir tutuma götürmek istiyorsanız önce günahı öğretmelisiniz onlara. Arkadaşımın yayıncısının dağıttığı kitapları okuyanlardan çoğu pişmanlık duyacaklar kuşkusuz; kutsal dinimizin bize öğrettiklerine inanırsak, o zaman Yaradan'ın gözünde, sizin çok iyi bir örneği olduğunuz, günahı hiç tanımayan dürüst insanlardan daha üstün olacaklar.'

Bu sözlerdeki mantığın sağlamlığı beni şaşırttı, kafam allak bullak oldu. Ama aklımı kurcalayan bir şey daha vardı.

'Bunları yaparsam yakalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmayacak mıyım?' dedim. 'Büyük kazançlar sağlayacak böyle kötü bir alış verişi polisin ortaya çıkarması kolay olmaz mı? Bu yasa dışı alışverişe kendini kaptıranlar, eninde sonunda, kendilerini bekleyen cezaevlerini boylamıyorlar mı?'

'Oho!' dedi Dr. Mallako, 'Toplumumuzda sizin ve yardımcılarınızın bilmediği öyle dolambaçlı yollar, hileler var ki. Böyle büyük paraların döndüğü işlerde belli bir yüzde karşılığı işe katılacak, ya da olanları görmezlikten gelecek yetkililerin bulunabileceğini düşünemiyor musunuz? İnanın bana, vardır böyle kimseler; arkadaşımın yayıncısı da böyle kimselerle yaptığı işbir-

liğine güveniyor zaten. Onun yolundan gitmeye karar verirseniz resmî kişilerin, gözü kapalı size yardıma hazır olduğunu bilin.'

Söyleyecek başka birşey bulamadan, Dr. Mallako'nun evinden kuşku içinde ayrıldım; yalnız nasıl davranmam gerektiğini değil, ahlâkın ne olduğunu, iyi bir yaşamın amacının ne olması gerektiğini düşünüyordum.

Önce bu kuşkularım yüzünden elim kolum bağlandı. İşime gidemedim; ne yapmam, nasıl yaşamam gerektiğini kara kara düşünmeye başladım. Ama Dr. Mallako'nun söyledikleri gittikçe daha çok etkilemeye başladı beni. Kendi kendime, 'Kafamın içine akıtılan, ahlâk konusundaki bu kuşkulardan kurtulamayacağım,' diyordum. 'Hangi davranışın iyi, hangisinin kötü olduğunu bilmiyordum. Ama (diyordum o hiçbir şeyi göremeyecek durumda) sevgili Yolande'ımın yüreğine giden yolu çok iyi biliyorum.'

Sonunda son adımı raslantılar attırdı bana, ya da ben öyle sandım; ama şimdi bunun bir raslantı olabileceğinden kuşkulanıyorum. Dünyayı çok iyi tanıyan, kuşkulu, kötü işlere karışarak her yeri dolaşan bir adamla tanıştım. Polisin gizli işlerle olan bütün ilişkilerini bildiğini söyledi. Hangi polislerin satın alınabileceğini, hangilerinin alınamayacağını biliyordu, ya da bildiğini söylüyordu. Öyle anladım ki bu adam, yaşamını suçlularla, bu suçlulara göz yuman polisler arasında aracılık yaparak kazanıyordu.

'Ama siz böyle işlere ilgi duymazsınız, elbette,' dedi bana, 'tertemiz, lekesiz bir yaşamınız var; üstelik hiç, kıl kadar bile olsun ayrılmamışsınız dürüstlükten.'

'Doğru,' diye yanıt verdim ona, 'ama yaşantılarımı son sınırına dek götürmeyi görev sayıyorum kendime; bu yüzden böyle bir polis biliyorsanız onunla tanışmak

sevindirecektir beni.'

'İstediğimi yaptı. Beni Dedektif Müfettiş Jenkins'le tanıştırdı; anladığıma göre Jenkins'te, soylu polislerimizde bulunduğunu sandığımız o çelik gibi direnme erdemi yoktu. Yavaş yavaş Müfettiş Jenkis'le yakınlığı ilerlettim; açık saçık yayınlar konusunu kendisine açmaya başladım; ama hep tek amacımın dünyayı daha iyi tanımak olduğunu söylüyordum. 'Sizi, tanıdığım bir yayıncıyla tanıştırayım,' dedi. 'Bu adamla birçok kez oldukça kazançlı işler yaptığımızı söyleyebilirim.'

Sonra beni, söz ettiğine benzer bir yayıncı olduğunu söylediği Bay Mutton'la tanıştırdı. Bay Mutton'ın yayınevinin adını daha önce hiç duymamıştım, ama bu beni şaşırtmadı elbette; çünkü hiç tanımadığım bir dünyaya giriyordum. Başlangıçta biraz bocaladıktan sonra, Bay Mutton'a, Dr. Mallako'nun arkadaşının kendi yayıncısına yardım ettiği gibi yardım edebileceğimi söyledim ona. Bay Mutton önerime hayır demedi, ama güvenliği için bu öneriyi kendisine yazılı olarak vermemi istedi. İstemeye istemeye kabul ettim.

Bütün bunlar dün oldu; ben parlak umutların peşinde koşuyorum derken yıkıma gittikçe daha büyük bir hızla yaklaşıyormuşum. Bugün, —o korkunç gerçeği, yalnızca kötülüğümü değil, ama o inanılmaz aptallığımı açığa vuracak gerçeği nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum— bugün, bir polis görevlisi gelip kapıma dayandı. İçeri girdikten sonra, Bay Mutton'ın isteği üzerine imzaladığım belgeyi çıkarıp gösterdi bana.

'Bu sizin imzanız değil mi?' diye sordu.

İyice sarsılmıştım; gene de kendimi toparlayıp,

'Bunu sizin bulmanız gerekir,' diyebildim.

'Vallahi,' dedi, 'bunun pek güç olacağını sanmıyorum; o zaman nasıl bir duruma düşeceğinizi biliyorsunuz. Müfettiş Jenkins sizin sandığınız gibi satınalına-

bilecek bir görevli değildir. Tam tersine kendisi, ulusumuzun yaşamını her türlü lekeden korumaya adamış bir adamdır; satınalınabilir bir polis diye tanınmaya çalışması da, suçluları ağına düşürmek içindir. Bay Mutton da uydurma bir kişidir. Bir dedektif zaman zaman bu kötü kişiliğe bürünür. Bay Beauchamp, kurtulma umudunuzun kalmadığını anlıyorsunuz sanırım?'

Bunları söyledikten sonra gitti. Benim için artık hiçbir umudun kalmadığını, ondan sonra yaşamaya dayanamayacağımı anladım. Cezaevine girmekten kurtulacak kadar talihli olsam bile, imzaladığım belge o zamana dek geçimimi sağlayan işten ayrılmamı gerektirecekti. Utancım yüzünden de yaşamıma anlam kazandıran sizin gibi bir insanın karşısına çıkamayacaktım. Bunun için ölümden başka çıkar yol yok benim için. Yaradan'ımın karşısına çıkmaya gidiyorum; O'nun çok yerinde olan öfkesi, beni şimdiye dek hep, bütün canlılığıyla başkalarına anlatmaya çalıştığım acılara gömecek; bundan hiç kuşkum yok. Korkunç Huzur'undan ayrılmadan önce onun bana bağışlayacağı bir tek tümce var, biliyorum. O da şu: 'Şimdiye dek yaşayan kötü insanların içinde hiçbirisi Dr. Mallako kadar kötü, onun kadar alçakça hesapçı olamaz; ah, Tanrım, yalvarırım, bundan sonra bana mekân olacak Cehennem'in en derin yerlerinde özel bir köşeyi de ona ayır!'

Yaradan'a söyleyeceğim tek şey bu olacak. Size gelince, güzel sevgilim, içine düştüğüm bu derin çukurdan bütün yüreğimle mutluluk ve sevinç diliyorum size.'

IV

Bay Cartwright'ın başına gelenleri, Bay Beauchamp'ın acıklı ölümünden epey sonra öğrenebildim. Bay Cartwright'ın alınyazısının bu kadar kötü olması sevinilecek birşey; gene de insanların böyle şeylerden hoşlanacağı söylenemez. Başına gelenlerin birazını kendi ağzından, birazını da piskopos arkadaşımdan dinledim.

Herkesin de bildiği gibi, Bay Cartwright bütün ünlü film yıldızlarının ve siyaset adamlarının tuttuğu ünlü bir sanat fotoğrafçısıydı. Gören herkeste fotoğraf sahibi hakkında iyi şeyler düşündürecek özel pozlar yakalamasıyla tanınıyordu. Lalage Scraggs adında, çok güzel bir yardımcısı vardı. Müşterilerin gözünde bu yardımcının güzelliğini gölgeleyen tek kusur, biraz isteksiz olmasıydı. Ama onları iyi tanıyanların söylediklerine göre Lalage'da Bay Cartwright'a karşı böyle bir isteksizlik yoktu; tersine bu çift birbirine, üzülerek söyleyeceğim ama, yasalarca kutsanmayan aşırı bir tutkuyla bağlıydılar. Bununla birlikte Bay Cartwright'ın büyük bir üzüntüsü vardı. Kusursuz bir sanatçı vicdanıyla sabah, öğle, akşam demeden çalışmasma, gözde kimseleri gittikçe daha çok kendisine çekmesine karşın, vergi gö-

revlilerinin doymak bilmez istekleri yüzünden kendisiyle sevimli Lalage'ın oldukça pahalı isteklerini karşılayamaz olmuştu.

'Bütün bu yaptıklarım ne işe yarıyor?' diyordu. 'Kazancımın onda dokuzu, benim hiç de ilgi duymadığım, molibden, tungsten, ya da başka bir madde satınalmak üzere Devletçe elimden alındıktan sonra?'

Bu düşüncelerin yarattığı sıkıntı, yaşamını zehirliyordu onun; çoğu zaman aklından Monako Prensliğine çekilmeyi geçiriyordu. Dr. Mallako'nun pirinç levhasını görünce kendini tutamayıp bağırmıştı:

'Bu mübarek adam ağır vergilerden daha korkunç ne bulmuş olabilir acaba? Böyle birşey bulmuşsa imgelem gücü sınırsız olmalı gerçekten. Bana bir akıl verir belki; gidip görüşeyim onunla.'

Görüşme saatı alıp, bir film yıldızı, bir Bakan, ya da yabancı bir diplomatın kendisini aramadığı bir öğleden sonra Dr. Mallako'yu görmeye gitmişti. Fotoğraf borçlarını et rulolarıyla ödeyeceğini söyleyen Arjantin Elçisi bile gelmemişti o gün. Her zamanki nezaket sözlerinden sonra, Dr. Mallako konuya girmiş ve Bay Cartwright'a ne tür bir korkunç şey istediğini sormuştu; 'Çünkü,' demişti serin bir gülümsemeyle, 'her isteği karşılayacak korkunç şeylerim var.'

'Benim istediğim korkunç şey,' demişti Bay Cartwright, 'vergi görevlilerinin gözünden kaçacak yollarla para kazanmak. Bu konuda pirinç levhanızda yazdığınız ölçüde korkunç birşey düşünebilir misiniz, bilmem; ama bunu yaparsanız, size borçlu duyacağım kendimi.'

'Öyle sanıyorum ki,' demişti Dr. Mallako, 'istediğinizi yerine getirebilirim. Burada benim meslek onurum sözkonusu; isteğinizi yerine getirememek beni utandırır. Size, karar vermekte yardımı dokunacak küçük bir öykü anlatacağım.'

'Paris'te oturan bir arkadaşım var. O da sizin gibi dâhi bir fotoğrafçı. Onun da sizin gibi Paris'in zevklerine oldukça düşkün güzel bir yardımcısı var. Mesleğini dürüst bir yolda yürüttüğü zamanlarda o da sizin gibi vergiden nefret ederdi. Şimdi de gene fotoğrafçılıkla uğraşıyor, ama yöntemi eskisinden çok daha ileri. Paris'te, bu büyük kenti görmeye gelen ünlü kişilerin hangi otelde kalacağını önceden öğreniyor. Beklenen ünlü kişinin geleceği saatlerde güzel yardımcısı otelin bekleme salonuna gidip oturuyor. Otele gelen ünlü kişi, odasını ayırtmak için konuşurken, güzel yardımcı birden hızlı hızlı solumaya başlıyor, titriyor, bayılacak gibi oluyor. Yakındaki tek erkek olma talihliliğine eren kibar beyefendi, ister istemez hemen yardıma koşuyor. Kadını kollarına aldığı anda, fotoğraf makinesi işliyor. Ertesi gün, arkadaşım, banyo edilmiş fotoğrafı eline alıp adamı buluyor, negatifini eline verip bütün kopyaları yok etmek için ne kadar para ödeyeceğini soruyor. Kurban, ünlü bir din adamı ya da Amerikalı bir siyasetçiyse oldukça yüksek bir parayı ödemeye boyun eğiyor. Arkadaşım, bu yolla, haftada kırk saat çalışmaktan kurtuldu. Yardımcısı da haftada yalnız bir gün çalışıyor; kendisiyse iki gün; biri fotoğrafı çektiği, öteki de kurbanını görmeye gittiği gün. Haftanın geri kalan beş gününü mutluluk içinde birlikte geçiriyorlar. Belki, diye bağladı sözlerini Dr. Mallako, 'içinde bulunduğunuz sıkıntıdan kurtulmanıza yardım edecek birşey bulursunuz bu küçük öyküde.'

Bu sözlerde Bay Cartwright'ı düşündüren iki nokta varmış yalnız; yakalanmaktan korkuyormuş, bir, güzel Lalage'ın böyle açıktan açığa her erkeğin karşısına çıkmasından hoşlanmıyormuş, iki. Korkusu polisi getiriyormuş aklına; ondan daha da güçlü olan kıskançlık duygusuysa Lalage'ın, kollarını, kendi kollarına yeğ tu-

tacağı ünlü bir kişi bulabileceğini düşündürüyormuş ona. Daha bir karara varamadan bu konuyu kafasmda evirip çevirirken, Gelir Vergisi ve Artık Vergi için diyerek, on iki bin liralık bir makbuz gelmiş. Tutumluluk diye birşey bilmeyen Bay Cartwright'ın elinde on iki bin lira yokmuş; birkaç geceyi uykusuz geçirmiş, sonra Dr. Mallako'nun arkadaşının yolunda gitmekten başka çare olmadığına karar vermiş.

Gerekli hazırlıkları tamamladıktan, Londra'ya gelecek ünlü kişiler konusunda iyice bir araştırma yaptıktan sonra, Bay Cartwright ilk kurbanının Anglikan Ülkeler Kongresi'ne katılmak üzere Londra'ya gelen Boria-boola-ga Piskoposu olmasına karar vermiş. Herşey saat gibi yolunda gidiyormuş. Yardımcısı, sendelediği anda piskoposun kollarına düşmüş; bu kollar da onu, öyle pek de isteksiz denmeyecek bir biçimde, sarıp sarmalamışlar. Bir perdenin arkasına gizlenmiş olan Bay Cartwright yerinden tam zamanında çıkmış; ertesi gün de elinde son derece inandırıcı bir fotoğrafla Piskopos'un karşısına dikilmiş.

'Sayın Piskopos' demiş, 'bunun bir sanat yapıtı olduğunu siz de kabul edersiniz sanıyorum. Bu fotoğrafı ele geçirmek isteyeceğinizi düşündüm; çünkü sizin zenci sanatına düşkünlüğünüzü herkes biliyor; bu da yerli dinlerden birinde kullanılacak dinsel bir resim olabilir. Şu var ki, başımızda bulunan büyükleri ve çok becerikli yardımcıma ödediğim yüksek aylığı düşününce, fotoğrafın negatifiyle çıkardığım birkaç kopyayı bin liradan aşağı satmam olanaksız; bu da, Sömürgelerimizdeki Piskoposlukların çok iyi bildiğim yoksulluğu yüzünden, isteyebileceğim en düşük fiattır.'

'Vallahi,' demiş Piskopos, 'çok uygunsuz bir zamanda oldu bu iş. Bin lirayı, size hemen, şimdi, burada veremeyeceğimi hiç düşünmemişsiniz. Gene de beni böy-

le kıskıvrak yakaladığınıza göre, size bir borç senediyle, Piskoposluk gelirlerinden bir alacaklı belgesi vereceğim.'

Bay Cartwright Piskopos'un gösterdiği anlayışa çok sevinmiş, dostça ayrılmışlar.

Ne var ki adı geçen Piskopos, öteki meslek arkadaşlarının çoğundan birçok bakımlardan ayrıydı. Benim üniversiteden arkadaşımdı; ve öğrencilik yıllarında çok şakacı birisi olarak tanınırdı. Şakalarından bazıları herkesin kaldıramayacağı kadar ağırdı. Kiliseye girmek istediği zaman birçok kimse şaşırmıştı; güzel, inandırıcı vaızlar vermesine, binlerce insana güvenli din duyguları aşılayabilmesine karşın, öğrenciyken arkadaşları arasında kendisini ünlü kılan bu huyundan vazgeçmemiş olduğunu görenler daha da şaşırıyordu. Kilisedeki yetkililer onun bu kötü şakalarına karşı sert davranmak istiyor, ama son dakikada gülmekten kendilerini alamıyorlardı. Sonunda ona bir ceza vermeye, ama bu cezanın çok ağır olmamasına karar verdiler; bulunan ceza onu Boria-boola-ga'ya Piskopos atamak ve Canterbury ve York Başpikoposluğunun izni olmaksızın oradan ayrılmasına izin vermemekti. Kendisini görmeye gittiğimde, bir antropolog Orta Afrika'daki dinsel ayinler konusunda bir incelemesini okuyordu; arkadaşım, incelemenin okunması bittikten sonra, antropoloğu acı acı eleştirdi. Onunla yeniden buluşup konuşmak hoşuma gitmişti; toplantı sona erdiği zaman kendisini benimle klübe gelmeye kandırdım.

'Öyle sanıyorum ki,' dedi, 'Bay Cartwright adında bir komşun var senin; geçenlerde kendisiyle pek garip bir biçimde karşılaştık.'

Sonra olanları anlattı ve o uğursuz sözleri çıkardı ağzından: 'Korkarım ki, Bay Cartwright kendisini nelerin beklediğini pek bilmiyor.'

Aslında piskopos, Bay Cartwright'ın tuttuğu yolu çok beğenmişti; kendi piskoposluğuna bağlı karaderililerin kurtuluşu için böyle bir yöntemin kullanılıp kullanılamayacağım düşünmeye başlamıştı. Sonunda bir plân gelmişti aklına. Sovyet Elçisi'ni uzun uzun incelemiş, yüzünün bütün çizgilerini, bütün davranışlarını ve konuşmalarını iyice öğrenmişti; sonra boşta gezen tiyatro oyuncuları arasında bu ünlü ve saygıdeğer adama çok benzeyen birini aramaya koyulmuştu. Böyle birisini bulur bulmaz, adamı kendisi gibi bir yabancı kılığına sokmuş, Sovyetler'in verdiği bir kabul resmine davet ettirmişti. Sonra, Sovyet Elçi'sinden geliyormuş gibi bir mektup yazarak Bay Cartwright'ı, bir otelde kendisiyle görüşmeye çağırmıştı. Bu sözde-elçi, Bay Cartwright'ın eline kocaman bir zarf sıkıştırmıştı; Bay Cartwright zarfı aldığı anda, hiç de yadırgamadığı bir tıkırtı duymuştu; gizli bir fotoğraf makinesinin sesiydi bu. Zarfa bakınca, dehşet içinde, üstünde büyük ve açık harflerle yalnızca kendi adının değil, adın üstünde, 'on milyon ruble' yazılı olduğunu görmüştü. Elbette Piskopos ertesi gün kendisini görmeye gitmiş ve şunları söylemişti:

'Merhaba, Sevgili Dostum, biliyorsunuz övgülerin en içten olanı öykünmedir, ben de sizi övmeğe geldim şimdi. Elimde, benim sizin çektiğiniz fotoğrafım ölçüsünde iyi bir fotoğrafınız var; ondan daha tehlikeli bir fotoğraf da diyebiliriz buna. Boria-boola-ga'lıların benim güzel bir kadınla kucak kucağa çekilmiş fotoğrafımı görünce hakkımda kötü şeyler düşüneceklerini pek sanmıyorum; ama şu fotoğrafı gördüklerinde, bu büyük ülkenin yetkililerinin sizin hakkınızda kötü düşünecekleri apaçık ortada. Gene de sizi çok fazla sıkıştırmak istemiyorum, çünkü becerikliliğinize hayranım. Onun için anlaşmakta güçlük çıkarmayacağım. Elbette önce borç

senedimi ve Piskoposluk gelirlerinden ödemeyi kabul ettiğim parayı geri vereceksiniz; sonra mesleğinize devam ettiğiniz sürece, bazı koşullarımı da yerine getireceksiniz. Bundan sonra, yalnızca, yıkımları gerçek inancın yararına olacak adı çıkmış dinsizlere şantaj yapacaksınız. Bu yolla kazandığınız paranın yüzde doksanını bana vereceksiniz.

'Boria-boola-ga'da daha epeyce dinsizin bulunduğunu, 'Nyam-Nyam'daki komşu piskoposla, kendi bölgesinde kimin daha çok insanı dine kazanabileceği konusunda bahse girdiğimi biliyorsunuz. Köyün başkanı peki, derse, bütün köy halkının vaftiz edilmeyi kabul edeceğini söylediler. Bundan başka, köydeki başkanın, vaftiz edilmeye üç domuz parasına boyun eğeceğini de biliyorum; domuzlar Orta Afrika'da buradakinden çok daha ucuzdur. Belki de on beş İngiliz lirasına anlaşabilirim onunla. Bu yolla kandırılması gereken bin köy başkanı daha var. Bu yüzden, bu işi başarabilmem için elimde on beş bin İngiliz lirası olması gerek. İnançsız kimselerle yapacağınız işlerle, bu parayı siz kazanacaksınız; sonra sizinle yaptığım bu anlaşma koşullarını yeniden gözden geçiririz. Şimdilik ben de, polis de canınızı sıkmayacağız bu konuda!'

Sinirlenen ama umudunu bütün bütün yitirmeyen Bay Cartwright, piskoposun istediklerine boyun eğmekten başka çıkar yol bulamamış. Cartwright'ın ilk kurbanları, Hıristiyanlık inançları olmaksızın en üstün erdemlerin varolabileceğine inanan Aktöre Öncüleri olmuş. İkinci kurbanlarsa Londra'daki önemli bir toplantıya katılmak üzere Amerika, Avusturya, ve dünyanın öteki temiz yerlerinden gelen Komünistler olmuş. Bay Cartwright kısa bir süre içinde Piskopos'un istediği onbeş bin İngiliz lirasını toplamış. Piskopos bu parayı derin bir saygı havası içinde almış ve o zamana dek ka-

ranlık içinde kalan piskoposluk bölgesinde artık paganlığı kökünden kazıyabileceği için ona teşekkürlerini bildirmiş.

'Öyle samyorum ki,' demiş Bay Cartwright, 'bundan sonraki isteklerinizden kendimi kurtarmış oluyorum artık.'

'Bu kadar çabuk olmaz,' demiş Piskopos, 'anlaşmamızın dayanağı olan fotoğraf benim elimde duruyor. Hiç güçlük çekmeden bana verebildiğiniz on beş bin İngiliz lirasını hangi yolla kazandığınızı polise yasaya uygun kanıtlarla bildirebilirim. Üstelik sizin elinizde, benim bu işte suç ortağı olduğumu bildirir hiçbir kanıt yok. İsteklerimden kurtulacağınızı nasıl olup da düşünebildiğinizi anlayamıyorum.'

'Daha, daha önce de söylediğim gibi, yumuşak yürekli bir efendiyim ben; tutsağım olmaktan kurtulamasanız da tutsaklığınızı dayanılmaz kerteye getirmek istemiyorum. Boria-boola-ga'da giderilmesi gereken iki aksaklık daha var; birisi Büyük Başkan'ın, inatla atalarının inancına bağlı kalması, öteki de nüfusun Nyan-Nyan'ın nüfusundan az olması. Siz ve güzel yardımcınız bu iki aksaklığı ortadan kaldırabilirsiniz. Güzel yardımcınızın fotoğrafını Büyük Başkan'a gönderdim. Başkan deli gibi tutuldu kendisine. İnancından vazgeçerse, kendisini güzel yardımcınızla evlendirebileceğimi anlattım. Size gelince, sizin Boria-boola-ga'da yerleşmenizi ve orada karaderili kadınlardan kendinize bir harem kurmanızı istiyorum. Gücünüz yettiği sürece, kendinizi benim vaftiz edebileceğim insanlar yetiştirmeye adayacaksınız; görevlerinizi gerektiği gibi yerine getirmediğiniz, hareminizde doğum oranının düşmesiyle ortaya çıkarsa bütün suçlarınızı açıklayacağım.

'Ömür boyu sürecek bir ceza değil bu. Yetmiş yaşına gelince, siz ve belki o yaşta artık eşi bulunmaya-

cak bir güzel olmayan Lalage, İngiltere'ye dönebilecek ve pasaport fotoğrafları çekmek gibi bir işle geçiminizi sağlayabileceksiniz. Şunu da söyleyeyim ki bir kurtuluş çaresi olarak yasa dışı şiddet hareketlerine başvurabilirsiniz düşüncesiyle bankaya, kuşku uyandıracak bir biçimde ölürsem açılmak üzere, mühürlü bir zarf bıraktım. Bu zarfm açılması sizin sonunuz demektir. Bu arada paylaşacağımız sürgün yerinde sizinle birlikte oturma zevkini dört gözle bekleyeceğim. İyi günler.'

Bay Cartwright bu zor durumdan kurtulacak yol bulamadı. Onu son kez iskelede, Afrika'ya gitmek için vapura binmek üzereyken gördüm. Piskopos'un başka bir vapurla gitmeye zorladığı Bayan Scraggs'le, bitkin bir durumda, vedalaşıyordu. Durumuna acıdım; ama Kutsal Kitabın yayılmasına yapacağı kuşku götürmez katkıları düşünerek avundum.

V

Bay Abercombie, Bay Beauchamp ve Bay Cartwright'ın dertleri arasında Bayan Elleker'i unutmamıştım. Gerçekten de onun başına beni çok üzen şeyler geldi.

Bay Elleker uçak projeleri yapıyordu; Bakanlıkça bu konuda en yetkili kişi sayılıyordu. Bir tek rakibi vardı: Bay Quantox. Raslantı bu ya, o da Mortlake'de oturuyordu. Bazı kimseler Bay Elleker'i daha değerli buluyor, bazıları Bay Quantox'un çalışmalarını daha üstün sayıyorlardı; ama İngiltere'de bu konuda onların ustalık düzeyine erişebilen kimse yoktu. Ne var ki, meslek konuları dışında bu iki adamın herşeyi birbirinden ayrıydı. Bay Elleker bilimsel öğrenim bakımından çok sınırlıydı; edebiyattan anlamayan, sanata ilgi duymayan, tantanalı, boş sözlere tutkun bir adamdı. Bay Quantox'sa tersine canlı ve zekiydi; iyi bir öğrenimi ve kültürü vardı; en derin çözümlemelerle zekâ dolu esprileri birleştiren konuşmaları herkesin hoşuna giderdi. Bay Elleker, karısından başka kadına bakmamıştı; Bay Quantox'unsa gözleri felfecr okurdu; çalışmaları ulus için bu denli yararlı olmasa, çoktan ahlâk kurallarına kurban giderdi. Nelson gibi, onun başarıları da, ahlâk-

çıların yaptığı herşeye gözlerini kapamalarına yol açıyordu. Bayan Elleker, birçok bakımlardan kocasından çok Bay Quantox'a benziyordu. Babası eski üniversitelerimizden birinde Antropoloji Okutmanıydı. Bayan Elleker, gençliğini İngiltere'de bulunabilecek en aydın çevrede geçirmişti; zekâyla akıllılığı birarada görmeye alışmıştı; üstelik bunlara Bay Elleker'in Viktorya Çağı'ndan artakalan o can sıkıcı edepliliğini karıştırmadan edebiliyordu. Mortlake'deki komşuları ikiye ayrılmıştı; onun canlı konuşmalarından hoşlananlarla, böylesine hafif konuşan bir kadının kusursuz davranamayacağından korkanlar. Tanıdıklarının arasında daha ağırbaşlı ve yaşlıca olanlar, onun ahlâksızlıklarını ustaca sakladığına inanıyor, hafifmeşrep bir karısı olduğu için Bay Elleker'e acıyorlardı. Öteki fesatçı bölüğünün Bayan Elleker'e acımasıysa, kocasının kahvaltıda Times gazetesinin başyazıları üstüne yapacağı yorumları kestirebilmelerindendi.

Bayan Elleker'in, Dr. Mallako'nun evinden o kötü ayrılışını gördükten sonra, ne de olsa belki bir yardımım dokunabilir diyerek kendisiyle ahbaplık kurmaya çalışmıştım. Bay Abercombie'nin başına gelenlere de Dr. Mallako'nun neden olduğunu öğrenince Bayan Elleker'i uyarmak görev oldu benim için; ama bunu gereksiz buldum, çünkü Bayan Elleker Dr. Mallako'yu bir daha görmeye gitmemişti. Bayan Elleker'le ilgili başka birşey daha beni çok üzmeye başlamıştı: Bay Quantox'la buluşması. Bunu herkes biliyordu; Bay Elleker'le Bay Quantox arasındaki yarışma açısından bakıldığında, bu buluşmalar hiç de hoş karşılanmıyordu. Konuşması ne kadar çekici olursa olsun, Bay Quantox'un yakınlığı bana, Dr. Mallako'nun etkisiyle dengesiz bir durumda olan Bayan Elleker için tehlikeli görünüyordu. Bayan Elleker'le konuşurken, bir kez bunu dolaylı bir yolla söy-

lemeye çalıştım; ama tepkisi Dr. Mallako'nun kapısındakinden çok başka oldu. Öfkelendi; dedikodunun iğrenç birşey olduğunu, Bay Quantox'u kötüleyen bir tek söz duymak istemediğini söyledi. Bana öylesine kızmıştı ki artık evine gidemez oldum; ilişkimiz bütün bütün kesildi.

Bu böyle sürüp giderken bir sabah gazeteyi açınca o korkunç haberi gördüm. Modelini Bay Elleker'in çizdiği yeni bir uçak deneme uçuşu sırasında yanmıştı. Pilot yanarak ölmüş, araştırma açılmasına karar verilmişti. Daha sonra olanlar bundan da beterdi. Polis Bay Elleker'in kağıtlarını incelerken, onun yabancı bir Devlet'le ilişkisi olduğunu kanıtlayan belgelere raslamıştı; onu yeni uçağın plânlarında bilerek yanlışlar yapmağa sürükleyen, iki yüzlülüğüydü kuşkusuz. Bu belgeler ortaya çıkarılınca Bay Elleker zehir içerek intihar etmişti.

Dr. Mallako'yu düşününce, gerçeğin gazetelerde yansıtıldığı gibi olduğundan kuşkulanmaya başladım. Bayan Elleker'i görmeye gittim; kendisini üzüntüden çok şaşkınlık içinde buldum. Doğal bir üzüntü değil, bir çeşit dehşetti bu; o zamanlar bir anlam verememiştim. Bir sözün ortasında duraklıyor, birşeyi dinliyordu sanki; oysa ben hiçbir ses duymuyordum. Sonra belli bir çabayla kendisini toparlayıp 'Evet... evet... ne diyorduk?' diye soruyor, konuşmaya, kaldığımız yerden istemeye istemeye devam ediyordu. Durumu beni çok, pek çok üzüyordu; ama bana hiçbir şey söylemek istemiyordu; böyle olunca benim elimden de birşey gelmiyordu.

Bu arada Bay Quantox başarıdan başarıya koşuyordu. Tek rakibi de ortadan kalkmıştı: Silâhlanma yarışında Hükümet ona daha büyük bir güvenle bağlanmıştı şimdi; adı Doğumgünleri'nde dağıtılan Onur lis-

telerinde çıkıyor, her gün gazetelerde övülüyordu.

Bir iki ay başka bir şey olmadan geçti; sonra bir gün Bay Gosling'den, Bayan Elleker'in kapkara dul giysileri içinde doğru Hava Bakanlığı'na koşup ille de Bakan'ı görmek istediğini, içeri alınınca abuk sabuk birşeyler anlattığını, bakanın da bunları üzüntünün yarattığı çılgınlıkla söylenmiş şeyler sandığını duydum. Bakan anlatılanları pek iyi anlayamamış, ama Bayan Elleker'in Bay Quantox'a ve kendisine karşı inanılmaz suçlamalara giriştiğini anlamıştı. Hemen ünlü bir psikiyatri uzmanı çağırmışlar ve zavallı Bayan Elleker'in aklını oynattığı sonucuna varmışlardı. Bay Quantox'un, isterik bir kadının söylediklerine kurban edilemeyecek ölçüde değerli bir vatandaş olduğu düşüncesiyle olacak Bayan Elleker, durumunun raporla saptanmasından sonra, bir akıl hastanesine kaldırılmıştı.

Raslantı bu ya, bu akıl hastanesinin başındaki doktor eski bir arkadaşım çıktı. Kendisini görmeye gittim; gizlice bana Bayan Elleker'in acıklı durumunu anlatmasını istedim. Kendince uygun bulduğu şeyleri anlattığını görünce; 'Dr. Prendergast,' dedim, 'adı böyleydi çünkü. Bayan Elleker'in durumunu ve çevresini biraz biliyorum. Akıl hastalarıyla yapılan görüşmelerde bulundurulan nöbetçiler olmadan kendisiyle görüşmeme izin verilirse, hastalığın nedenini öğrenebilir, belki iyileştirilmesi için tutulacak yolu bulabilirim. Söylediklerim çok önemlidir. Bayan Elleker'in aklını kaçırmasına yol açan garip olayları doğuran öyle koşullar var ki, bunları çok az kişi biliyor. İstediğim bu görüşmeye izin verirseniz, kendimi size çok derinden borçlu duyacağım.'

Dr. Prendergast, biraz düşündükten sonra isteğimi kabul etti.

Zavallı kadım yalnız başına, bitkin otururken bul-

dum; hiç kimseyle ilgilenmiyordu; ben odaya girerken yüzüme boş boş baktı; beni tanıdığını gösterir hiçbir belirti yoktu yüzünde.

'Bayan Elleker,' dedim, 'delilik nöbetleri geçirdiğinize hiç inanmıyorum. Dr. Mallako'yu tanıyorum, Bay Quantox'u da. Bay Elleker'in, üstüne atılan o kötü şeyleri yaptığına inanmak benim için çok güç; oysa Dr. Mallako'yla Bay Quantox'un iyi bir insanı elbirliğiyle yıkıma sürüklediklerine inanmak hiç de güç değil. Kuşkularımda haklıysam, bana herşeyi doğru dürüst anlatacak kadar güvenmenizi, anlattıklarınızı deli saçması saymayacağımı bilmenizi isterim.'

Bayan Elleker, 'Tanrı, sizi korusun bu söylediklerinizi için,' dedi, büyük bir içtenlikle; 'İlk kez, gerçeklere inanacak birisi olduğu umudunu uyandırdı bende bu sözleriniz. Öykümü dinlemek istediğinize göre, size olanları en acı ayrıntılarıyla anlatacağım. Kendime hiç acımamalıyım; çünkü benim durumum gerçekten çok iğrenç. Ama inanın ki, beni bu alçaklığa sürükleyen kötü etkilerden arıttım içimi; zavallı kocamın lekelenen anısını temizlemek için elimden geleni yapmağa yürekten ant içtim.'

Bunları söyledikten sonra, uzun, korkunç bir öyküye başladı.

Benim de kuşkulandığım gibi bütün bu korkunç olaylar zinciri Dr. Mallako'nun kışkırtmalarıyla başlamıştı. Dr. Mallako'nun, mesleğinde çok ün salmış bir komşu olduğunu duyan Bay Elleker, görüşmelerinin yerinde olacağı düşüncesiyle karısıyla birlikte o anlaşılmaz adamı görmeye gitmişti; Bayan Elleker'e kapıda baygın rasladığım öğleden sonraydı bu.

Bir süre şundan bundan konuşulmuştu; sonra birileri, önemli bir kişi olduğu için Bakanlıkça her gittiği yerde izlenen Bay Elleker'i telefonla arayıp, elin-

deki bazı belgeleri hemen istediklerini, bunları özel bir aracıyla hemen göndermesi gerektiğini söylemişlerdi. Belgeler elindeki çantada olduğundan Bay Elleker, bunları gönderecek birisini bulmak üzere hemen dışarı koşmuştu.

'Sevgilim,' demişti karısına, 'ben dönünceye dek Dr. Mallako'yla kalmak istersin belki. İşim bitince döner seni alırım burdan.'

Dr. Mallako'nun konuşmasını, Mortlake'de oturan birçok kimseninkinden daha ilginç bulan Bayan Elleker, kocasının tantanalı sözleriyle bölünmeyecek böyle bir konuşma fırsatını kaçırmak istememişti. Dr. Mallako, Bayan Elleker'in sonradan, boşuna, pişmanlık duyarak anımsadığı sezgisiyle, kocasının ardı arkası kesilmez gevezeliklerinin yarattığı sıkıntıdan ve rahatsızlıktan söz etmişti. O zaman hiç kuşku duymamıştı ama, Bayan Elleker'in en çok dikkatini çeken şey, Dr. Mallako'nun durumu kendisininkine benzeyen daha birçok kimseyi tanıması olmuştu. Dr. Mallako kimisi sıkıcı, kimisi çok ilginç başka uçak mühendisleri de tanıyordu. 'Garip ama' diye devam etmişti sözlerine, 'sıkıcı adamların hep çok ilginç karıları var.'

Anlattıklarını kesip, 'Elbette anlıyorsunuz sayın hanımefendi,' demişti, 'daha önce tanıdığım çeşitli insanlar hakkında dedikodu sayılır bunlar aslında; benim görebildiğim kadarıyla, tanıdığım bu insanların hiçbiri bu banliyölerdekilere benzemiyor.

'Oysa yammzda geçirdiğim bana çok kısa gelen zevkli dakikalar içinde insanların başına gelenlerin sizi ilgilendirdiğini sezmiş bulunuyorum; bu yüzden anlattıklarıma devam edeceğim.

'Bir zamanlar birbiriyle yarışan iki adam tanımıştım (burada değil, başka bir yerdeydi bu; anlıyorsunuz elbette); üzülerek söyleyeyim ki bu iki adamdan birisi

ötekinin başarılarını çok kıskanıyordu. Kıskanç olan zeki ve çekici bir insandı; ötekiyse, ağır, işinden başka hiçbir şeye ilgi duymayan birisi. Kıskanç olanı (buna belki inanmayacaksınız, ama, sizi temin ederim ki doğru söylediklerim) daha az ilginç olan meslektaşının karısıyla ilgi kurmuş. Kadın ona deli gibi tutulmuş. Öylesine tutulmuş ki, adamın kendisini, kendisinin onu sevdiği ölçüde sevemeyeceğinden korkar olmuş. Bu aşırı sevgiye kapılıp kendini kaybettiği bir anda, sevgilisine, onun sevgisini kazanmak için ne isterse yapacağını söylemiş. Adam önce biraz duraklamış, sonra, onun kendisi için yapabileceği küçük, küçücük birşey olduğunu söylemiş; öylesine küçükmüş ki bu iş, böyle uzun girişler yapmak bile gereksizmiş. Kadının kocası, böyle işlerle uğraşanların çoğu zaman yaptıkları gibi, bitmeyen plânlarını iş yerinden eve getirir, son eksiklikleri gecenin geç saatlerinde tamamlarmış. Bu plânlar masasının üstünde serili durur, o uyurken açık kalırmış. Acaba kadın, arada sırada, saygıdeğer kocasının horlamalarını bozmadan, sabah erkenden yataktan sessizce sıyrılıp plânlarda sevgilisinin kendisine söyleyeceği küçük değişiklikleri yapabilir miymiş? Yapabileceğini ve yapacağını söylemiş kadın. Karısının yaptıklarından hiç haberi olmayan koca, kendi plânlarını kullandığını sanarak yeni bir uçak yaptırmış; oysa aslında karısının kötü yürekli sevgilisinin yaptırdığı değişiklikleri uyguluyormuş. Uçak yapılmış; beklediği başarının kıvancıyla dolu olan koca, deneme uçuşunda uçağı kendisi yönetmek istemiş. Uçak havada patlamış, alevler içinde yanmış, adam da ölmüş. 'Sevgili Hanımefendi,' diye devam etmiş sözlerine Dr. Mallako, 'pişmanlık duygusunun, kadının mutluluğunu gölgeleyip gölgelemediği sorusu gelebilir aklınıza; ama hiç de öyle birşey olmamış. Sevgilisi öylesine zeki, öylesine canlı bir adammış ki, kadın

o yavan kocayı harcadığına bir an bile pişman olmamış. Sevinci sonsuzmuş; bu çift, bugüne dek tanıdığım evlilerin arasında en mutlu olanlardandır.'

Tam bu sırada dehşetle haykırmış Bayan Elleker: 'Bu kadar kötü bir kadın düşünülemez!'

Dr. Mallako buna şöyle yanıt vermiş: 'Dünyada pek çok kötü kadın vardır, bir o kadar da sıkıcı erkek!'

Dr. Mallako'nun konuşması boyunca, o zamana dek güçlükle de olsa erdemli bir hayat süregelen Bayan Elleker, bastırmak isteyip de bastıramadığı hayallere kaptırmış kendisini. Bay Quantox'la daha önce bazı toplantılarda karşılaşmış. Bu toplantılarda Bay Quantox onunla çok yakından ilgilenmiş. Kişisel çekiciliği yanında Bayan Elleker'in çok keskin bir zekâsı olduğu da kaçmamış gözünden. Bulundukları topluluklarda herkesten çok onunla konuşmak istiyormuş. Bayan Elleker, ancak şimdi, Dr. Mallako'nun konuşması sırasında, böyle toplantılardan sonra, 'Zavallı Henry'mle değil de Bay Quantox'la evlenseydim, yaşamım bambaşka olurdu,' diye düşündüğünü anımsamış. Bu düşünce daha önce öylesine çabuk gelip geçiyor ve öylesine zorlu bastırılıyormuş ki, Dr. Mallako'nun konuşmasıyla açığa çıkıncaya dek, Bayan Elleker'e üzüntü verecek ölçüde güçlü olmamış. Oysa, şimdi apaçık ortaya çıkmış. Bay Quantox'un gözleri tutkuyla kendisine çevrilir, kolları kendisini sarar, dudakları dudaklarına değerse neler duyacağını düşünmeye başlamış. Bu düşünceler titretiyormuş onu; ama gene de alamıyormuş kendisini bunları düşünmekten.

'Kafam, Henry'nin o renksiz sağlığının, uyuşturucu tekdüzeliğinin etkisiyle kuruyup gidiyor.' diye düşünmüş. 'Sabahları gazeteyi okurken yaptığı yorumları duyunca deli gibi bağırmak istiyorum. Akşamları yemekten sonra, o, mutlu bir rahatlık içinde dinlendiği-

mizi sanırken, çoğu zaman uyuyakalıyor; oysa ben kendimi herhangi bir biçimde oyalamaya çalışırsam hemen karışıyor. Beni, delikanlılık çağında okuduğu ve bir türlü etkisinden kurtulamadığı o kötü Viktorya devri romanlarındaki tatlı, aptal kadınlara benzetmesine nasıl dayanabildiğimi bilmiyorum. Oysa sevgili Eustace'ımla geçse -onu hiç değilse düşlerimde böyle adlandırabiliyorumne bambaşka bir yaşamım olurdu! Nasıl canlılık katardık birbirimize; zekâmız nasıl pırıl pırıl parlar, şaşırtırdı herkesi. Ve o nasıl severdi beni kimbilir: Tutkuyla, ateşle, gene de mayalanmamış hamurun ağırlığıyla değil de, neşe katarak sevgisine!'

Dr. Mallako'nun konuşması sırasında bütün bu düşünceler ve hayaller hızla geçiyormuş kafasından. Ne var ki, aynı sırada, o denli yüksek, o denli tiz olmayan, ama gene de etkili başka bir ses de, Bay Elleker'in iyi bir adam olduğunu, üstüne düşen her görevi yerine getirdiğini, çalışmalarının değerli, yaşamının tertemiz olduğunu hatırlatıyormuş ona. Dr. Mallako'nun öyküsündeki kötü kadın gibi, böylesine iyi bir adamı acılı bir ölüme sürükleyebilir miymiş hiç?'

Görev duygusuyla sevgisi arasında bocalıyormuş; tutkuyla acıma arasında ne yapacağını şaşırmış. Sonunda Bay Elleker'in döneceğini bütün bütün unutup, deli gibi dışarı atmış kendisini evden; benim onu gördüğüm sırada, bahçe kapısının önünde bayılmış.

Bu karmakarışık duygular içinde Bayan Elleker, Bay Quantox'tan kaçmak istemiş; hiç değilse şu ya da bu yolda bir karara varıncaya dek. Hastalık özrüyle birkaç gün yataktan çıkmamış; ama uzun süre devam edememiş bu. Kalkıp dolaşmaya başlar başlamaz, Bay Elleker kendisine şu üzücü haberi vermiş: 'Amanda, sevgilim, benim küçük sevimli kuşum, sağlığına kavuştuğuna göre komşumuz Bay Quantox'u çaya çağırabi-

liriz, değil mi? Sen güzel kafacığını benim mesleğimle ilgili işlerle yoracak değilsin, elbette; ama Bay Quantox'la ben bir bakıma rakip sayılırız birbirimize; aramızda yirminci yüzyıl insanlarına yaraşır uygar ilişkiler kurulmasını istiyorum. Bu yüzden Bay Quantox'u evimize çağırmanın iyi olacağını sanıyorum; ona iyi davranmak için elinden geleni yapacağını umarım, sen iyi davranmak isteyince de sevgilim, senden daha iyi davranacak birisi bulunmaz yeryüzünde.'

Başka çıkar yol kalmamış; Bay Quantox gelmiş. Bay Elleker, biraz oturduktan sonra, her zaman yaptığı gibi, masasının başına, kağıtlarına dönmüş; giderken de, 'Bay Quantox, görevimin, beni sizinle daha fazla konuşma zevkinden alıkoymasına üzülüyorum, ama sizi güvenli ellere bırakıyorum. Oldukça güç olan mesleğimizin girdi çıktılarını izleyemese de, karımın bir yarım saat kadar daha sizi oyalayabileceğine inanıyorum; ikimiz için de yaşamın en büyük zevki olan işinizden bu kadar uzun süre ayrı kalabilecekseniz elbet.'

O gidince Bayan Elleker, bir an utancından ne yapacağını bilememiş; ama Bay Quantox bu sıkıntılı havayı hemen değiştirmiş.

'Amanda,' demiş 'izin verirseniz sizi böyle çağırayım; ilk tanıştığımız o sıkıcı toplantıdan beri hep bu anı bekliyordum. Bu renksiz banliyöde, birbiriyle akıllıca iki çift söz edebilecek kim var, sizinle benden başka? Sizin de bende, benim sizde bulduğum gibi, yadırgamadığınız bir dille konuşan uygar bir insan tanıdığınızı ummaya hakkım var, sanıyorum.'

Bundan sonra konuşmaları kişisel olmayan bir düzeyde devam etmiş. Bay Quantox büyük bir anlayış ve bilgiyle kitaplardan, müzikten, resimlerden, Bayan Elleker'in pek ilgilenmediği, Mortlake'lilerinse adını bile duymadıkları şeylerden söz etmiş. Bayan Elleker kuş-

kularını unutmuş; Bay Quantox ayrılmak üzere kalktığında gözleri pırıl pırıl parlıyormuş.

'Amanda,' demiş, Bay Quantox, 'gerçekten tadına doyulmaz bir yarım saat oldu bu. Bir gün, çok uzak olmayan bir gün, kitapların ilk baskılarından meydana getirdiğim kolleksiyonumu görmeye geleceğinizi umabilir miyim? İçlerinde sizin görmenize değer olanlar var; onları sizin gibi iyi değerlendirebilecek birisine göstermek büyük bir zevk olacak benim için.'

Bayan Elleker bir an duraklamış, sonra hiçbir engel tanımayan tutkusuna kapılıp kabul etmiş bu çağrıyı; Bay Elleker'in kesinlikle iş yerinde olacağı bir günü kararlaştırmışlar. Bayan Elleker, Bay Quantox'un kapısının zilini çalarken oldukça sinirliymiş. Kapıyı Bay Quantox'un kendisi açmış, evde başka hiç kimse yokmuş. Bay Quantox, Bayan Elleker'i kitaplığına götürmüş, kapıyı kapar kapamaz da kollarına almış...

Sonunda Bayan Elleker, sevgili Henry'nin dönmek üzere olduğunu, kendisini şakayla, 'Eh, benim küçük, neşeli kuşum, eşi yuvada yokken neler yaptı bakalım?' diyerek karşılayacağını anımsayarak zorla Bay Quantox'un yanından ayrılırken umutsuzluk içinde, sevgili Eustace'yla (Bay Quantox'a böyle demeğe alışmış artık) geçici bir ilişkiden öte sağlam bir bağlılık kurmak istiyorlarsa, birbirlerine salt tutkunun getireceğinden daha güçlü, daha sürekli bir biçimde bağlanmaları gerektiğini düşünmüş.

'Eustace,' demiş, 'seni seviyorum, senin mutluluğunu artırmak için yapamayacağım şey yoktur.'

'Sevgilim,' demiş Bay Quantox, 'seni kendi sorunlarımla üzmemeliyim. Benim için gün ışığısın, aydınlıksın sen; düşüncelerimde seni o sıkıcı günlük işlerle karıştırmak istemiyorum.'

'Ah, Eustace,' demiş Bayan Elleker, 'beni böyle dü-

şünme ne olur? Kelebek değilim ben. Henry'nin sandığı gibi, küçük, neşeli bir kuş da değilim. Senin gibi birisinin güç yaşamını paylaşabilecek zeki, yetenekli bir kadınım. Evde oyuncak sayılmaktan bıktım; senin de bana aynı gözle bakmanı hiç istemem.'

Bay Quantox önce biraz duraklar gibi yapmış; biraz düşündükten sonra kararını vermiş. Bir an süren bir dehşet duygusu içinde Bayan Elleker, Bay Quantox'un 'Dr. Mallako'nun küçük öyküsü'nü, nerdeyse sözcüğü sözcüğüne tekrarlamasını dinlemiş.

'Şimdi,' demiş Bay Quantox, 'bir tek şey, çok küçük birşey var benim için yapabileceğin; öylesine önemsiz birşey ki, belki de bu kadar uzun bir girişi gereksiz bulacaksın.'

'Ah, Eustace!' diye bağırmış Bayan Elleker, 'Nedir? Hemen söyle!'

'Öyle sanıyorum ki,' demiş Bay Quantox, 'kocan, yeni uçaklar için hazırlamakta olduğu plânları sık sık eve getiriyor. Bu plânlarda, sana söyleyeceğim çok küçük ve önemsiz birkaç değişikliği yaparsan bana ve dolayısıyla, —umut edebilir miyim bunu, bilmem— kendine büyük bir yardımda bulunmuş olacaksın.'

'Yaparım,' demiş Bayan Elleker, 'Yalnızca söylemen yeter bana.' Bunları söyledikten sonra aceleyle evden çıkmış.

Bay Quantox'un söylediklerinde Dr. Mallako'nun küçük öyküsü korkunç bir biçimde yankılanıyormuş sanki. Öykünün yankılanışı, ondan sonraki günlerde de devam etmiş; sonunda bir gün kocası, utkusunun sevinciyle ona yeni uçağın bittiğini, ertesi gün deneme uçuşunun yapılacağım söylemiş. İşte gerçekte olanlar bu noktada ayrılmaya başlamış Dr. Mallako'nun öyküsünden. Uçağı, deneme uçuşu sırasında Bay Elleker değil de bir pilot yönetiyormuş; uçak ateş alınca bu pilot ölmüş;

yanarak. Bay Elleker çok büyük bir üzüntü ve umutsuzluk içinde eve dönmüş. Polis, araştırma sırasında onun masasındaki kağıtların arasında, yabancı bir ülkeye devlet sırlarını sattığını gösteren yazışmalar bulunca, Bayan Elleker bu belgeleri oraya sevgili Eustace'ın koyduğunu hemen anlamış; ama kocası zehir içip öldükten sonra bile birşey söyleyememiş bu konuda.

Rakibi ortadan kalkınca Bay Quantox halkın gözünde gittikçe daha çok yükselmiş; ondan sonraki Doğumgünü Bağışları'nda Kral'dan bir teşekkür armağanı almış. Ama Bayan Elleker'e kapısını kapamış; trende ya da sokakta birbirlerine rasladıkları zaman, yalnızca uzaktan başını eğer olmuş. Çünkü Bayan Elleker'in onun için yapabileceği birşey kalmamış artık. Bu iğrenme duygusunun etkisiyle Bayan Elleker'in tüm tutkusu sönmüş; onun yerini acı, onulmaz, dayanılmaz bir pişmanlık duygusu kaplamış. Her gittiği yerde, yitirdiği Henry'sinin sesinin, sağlığında duymaya dayanamadığı, o çok iyi bildiği sözleri tekrarladığını duyar gibi oluyormuş. İran'daki üzücü olaylardan söz eden gazeteye bakarken, kocasının sesinin, 'Şu zavallı Asyalılar'a bir ders vermek için neden birkaç tabur asker göndermiyorlar, bilmem ki! İnan bana, İngiliz üniformalarını görünce kendilerine gelir bunlar!' diyormuş sanki. Akşamları, acı veren düşüncelerinden bir an olsun kurtulabilmek için çıktığı o faydavermez yürüyüşlerden eve döndüğü zaman kocasının sesini duyuyormuş gene: 'Aşırı gidiyorsun, Amanda. Bu sisli akşamlar iyi gelmiyor sana. Yanakların solmuş. Narin kadınlar kendilerini böyle yormamalı. Yaşamın kargaşası, gürültüsü erkekler içindir; yaşamımızı dolduran bütün o sürtüşmelerden, dertlerden küçük hazinelerimizi korumak görevidir biz erkeklerin! En olmayacak yerlerde, komşularla konuşurken, alış veriş ederken, trende, hep koca-

sının, kulağına, o kalın sesiyle yumuşak sözler fısıldadığını duyuyormuş; öyle ki sonunda, onun gerçekten yok olduğuna inanamaz olmuş. Birdenbire irkilip çevresine bakınıyormuş; yanındakiler: 'Ne oldu Bayan Elleker? Bir şey mi arıyorsunuz?' diyorlarmış. Sonra ruhunu korku, büyük, dayanılmaz bir korku kaplıyormuş. O ses, aynı şeyleri her gün daha bir direnerek fısıldıyormuş; her gün daha uzuyormuş kulağına söylenenler; o yumuşak istekler her gün daha dayanılmaz bir duruma giriyormuş.

Bayan Elleker artık bunlara dayanamıyormuş. Bay Quantox'un adının Doğumgünü Armağanları listesinde çıkması bardağı taşıran damla olmuş. Deli gibi dışarı fırlayıp olanları anlatmaya çalışmış; ama ancak akıl hastanesindeki suskun duvarlara dinletebilmiş söylediklerini.

Bu korkunç öyküyü dinledikten sonra Dr. Prendergast'la konuştum. Bay Elleker'in Hava Bakanlığı'ndaki müdürüyle de gidip görüştüm. Bayan Elleker'e yardım edebileceğini umduğum herkesle konuştum; ama öykümü dinletecek bir tek kişi bulamadım.

'Olmaz,' diyorlardı hepsi, 'Sir Eustace çok değerli bir görevlidir. Onun adını lekeleyemeyiz. O olmasa Amerika'nın uçak mühendisleriyle yarışamayız. O olmasa Rus uçakları bizimkileri geride bırakır. Anlattığınız öykü doğru olabilir; ama ister doğru olsun, ister yanlış; bilinmesi ülkenin yararına olmayacaktır; sizden dilinizi tutmanızı istemek, aslında size dilinizi tutmanızı buyurmak zorundayız.'

İşte bu yüzden Bayan Elleker eriyip gidiyor, Bay Quantox'unsa yıldızı gün geçtikçe daha çok parlıyordu.

VI

Bayan Elleker'e yardım edememem, yalnız onu kurtaramadığım için değil, siyasal sonuçları bakımından da aklımı allak bullak etmişti. 'Tek tek olsun, hepsi birden olsun başvurduğum bütün bu adamlar, dürüst sayılan toplumumuzda en çok saygı gören bu doktorlar, bu devlet adamları, şu zavallı kadın haketmediği bir acının altında ezilirken, acıları asıl çekmesi gereken suçlunun bir utkudan ötekine koşmasım bile bile istiyor olabilirler mi,' diyordum, 'olabilirler mi? Sonra, bu alçaklığı sürdürmek istemeleri neden?' Bu noktada düşüncelerim dengesini yitiriyordu biraz. Öyle geliyordu ki bana, tutumlarının bir tek amacı vardı; Bay Quantox'un ustalığını kullanarak, o olmasa sağ kalacak birçok Rus'u ortadan kaldıracaklardı. Artık doğru dürüst düşünemeyen kafamda, bunu Bayan Elleker'e haksız yere çektirilen acıları karşılayacak birşey olarak göremiyordum.

İçimi, bütün insanlara karşı duyduğum bir nefret duygusu kaplamaya başladı. Tanıdıklarımı gözden geçiriyordum; hepsi zavallı bir sürünün üyeleri gibi görünüyordu gözüme: Karısıyla, önemsiz bir ünvanın getireceği zevkleri tadabilmek için, suçsuz bir adamın ce-

zalandırılmasına, tutuklanmasına göz yuman Bay Abercombie; acıma bilmez, hafif bir kadının hoşuna gitmek için öğrencilerinin akıllarını bulandırmayı kabul eden Bay Beauchamp; bütün dünyanın yücelttiği insanların üstünlüklerine inansa da, kendisine pahalı zevkler satın alabilmek için bu ünlü kişileri utanca, acıya ve para kaybına uğratan Bay Cartwright. Yalnızca davranışlar söz konusu olduğunda, kabul etmek zorundaydım ki, Bayan Elleker'in yaptıkları, Bay Abercombie, Bay Beauchamp ve Bay Cartwright'inkiler ölçüsünde kötüydü. Ama —belki de benim tutarsızlığımdandı bu— suçu işlediği sırada onu ahlâk yönünden ötekiler ölçüsünde sorumlu tutamıyordum. Ona, sinsi bir uyum içinde birlikte çalışan Dr. Mallako'yla Bay Quantox'un kurbanı gözüyle bakıyordum. Ne var ki Sodom'un yıkılışını hazırlayan Tanrı gibi, ben de bu bir tek örneği insanlığın kurtuluşu için yeter bulmuyordum.

Bu üzüntülü, kötü günlerimde şöyle akıyordu düşüncelerim: 'Dr. Mallako,' diyordum, 'Dr. Mallako, dünyanın efendisi; çünkü içinde, o uğursuz kafasında, soğuk, yıkıcı zihninde, bir Titan olmaya can atan zayıf insanların, tüm aşağılığı, tüm katı yürekliliği, tüm çaresiz öfkesi yoğunlaşmış, özetlenmiş. Dr. Mallako, kötü, tamam; ama neden her zaman o kazanıyor? Çünkü yumuşak başlı görünen saygıdeğer kimselerin çoğunda inanılmaz günahlar yaşama umudu, herşeyi elde etme isteği, herşeyi yıkma itkisi gizli. İşte Dr. Mallako bu gizli tutkulara sesleniyor; o korkunç gücünü bu zaaflara borçlu.

'İnsanlık baştan sona büyük bir yanlış,' diye düşünüyordum. 'İnsanlar olmasa evren daha güzel, daha temiz olacak. Bir Eylül sabahında güneş doğarken çiğler elmas parçacıkları gibi parladığında her ot yaprağını bir güzellik ve eşi bulunmaz bir saflık kaplıyor: Bu

güzelliğe günahkâr gözlerin baktığını, o temizliği acımabilmez, karanlık tutkularla kirlettiklerini düşünmek korkunç birşey. Bu güzellikleri gören Tanrı'nın, nasıl olup da, bütün bunları kendine benzeterek yarattığını söylemek saygısızlığında bulunanlara göz yumduğunu anlayamıyordum. 'Belki de,' diye düşünüyordum, 'Nuh'un zamanında yarım yamalak yerine getirilebilen o Tanrısal Amacı iyice gerçekleştirmek bana düşecek!'

Fizik alanındaki araştırmalarım, insanların tümünün nasıl ortadan kaldırılabileceğini gösteren çeşitli yollar buldurmuştu bana. Bu yollardan birini, insanları yok etmek için kullanmayı görevim sayıyordum artık. Bulduğum bu yolların içinde en kolayı, sonunda denizlerin kaynamasına yol açacak yeni bir zincirleme-reaksiyondu. İstediğim zaman bu sonucu sağlayacağını sandığım bir araç yapmıştım. Beni harekete geçmekten alıkoyan yalnız bir tek şey vardı: İnsanlar susuzluktan ölürken, balıklar kaynayan sularda can verecekti. Balıklara hiç bir düşmanlığım yoktu; o zamanki bilgime ve akvaryumlarda gördüklerime göre zararsız, sevimli yaratıklardı hepsi; çoğu güzeldi, birbirlerini incitmemekte insanlardan ustaydılar.

Denizleri kaynatma konusunu, alaylı bir hava içinde, bir zoolog arkadaşıma açtım. Gülerek, bunun belki balıklara acı vereceğini söyledim. Arkadaşım şakanın havasına hemen girdi.

'Ben olsam, balıkları hiç düşünmem,' dedi. 'İnan bana, balıkların akıllara durgunluk verecek kötülükleri vardır. Birbirlerini yerler; yavrularına hiç bakmazlar, cinsel alışkanlıkları da papazların insanlar arasında çok günah saydıkları alışkanlıklarla birdir. Köpekbalıklarını öldürdüm diye pişmanlık duyacak değilsin, sanırım?'

Ne yapacağımı bilmiyordum; ama arkadaşımın bu alaylı sözleri kararımı vermeme yardım etti. 'Demek ki

hırslı ve katı yürekli olan yalnız insanlar değil,' diye düşündüm. 'Yaşamın yapısında var bu; ya da hiç değilse, hayvanların yaşamı böyle; çünkü ancak başka canlıları yiyerek sürdürebiliyorlar kendi varlıklarını. Yaşamın kendisi kötü. Dünyamız da ay gibi bomboş olsun; o zaman onun kadar güzel ve temiz olacak.'

Büyük bir gizlilik içinde çalışmaya koyuldum. Birkaç başarısız denemeden sonra aracımı kurdum; bu araçla önce Thames ırmağını, sonra Kuzey Denizi'ni, sonra Atlantik ve Pasifik Okyanusları'nı, son olarak da donmuş Kutup Denizleri'ni kaynatıp, buharlaştıracaktım. Şöyle akıyordu düzensiz düşüncelerim: 'Sular buharlaşmaya başlayınca yeryüzü gittikçe daha çok ısınacak; insanlar susuzluktan ölecek ve çılgın bağırışlar içinde yok olacaklar. Ondan sonra' diyordum, 'günah diye birşey kalmayacak artık.' Bu büyük tasarımın içinde Dr. Mallako'nun düşüşüne özel bir yer ayırdığımı saklamayacağım. Onun kafasının, dünyanın İmparatoru olmak için hazırlanmış şeytanca plânlarla dolu olduğunu, istediklerini zavallı kurbanlarına zorla kabul ettireceğini, onlara çektirdiği acıların, insanları kendisine tutsak etmekten duyduğu zevki artıracağını umduğunu sanıyordum. Bu kötü adamı altedeceğimi düşündükçe seviniyordum; bazı kimselere göre onunkinden de büyük bir kötülüğe başvuruyordum belki onu yenmek için: ama soylu bir tutkunun tertemizliği arıtıyordu benimkinin kötülüğünü. Kafamda bu düşünceler, umutlarımda kaynayan denizler gibi, kaynaşırken, aracımı tamamlayıp saatli bir ayarlama mekanizmasına bağladım. Bir sabah saat onda mekanizmayı çalıştırdım. Denizler öğleyin kaynamaya başlayacaktı. Mekanizmamı kurduktan sonra, Dr. Mallako'yu son olarak görmeye gittim.

Kendisine karşı hiç de dostça duygular besleme-

diğimi çok iyi bilen Dr. Mallako beni görünce biraz şaşırdı.

'Gelişinizle bağışladığınız onuru neye borçluyum, Efendim?' dedi.

'Doktor,' dedim, 'sandığınız gibi konukluğa gelmedim size. Bana viski vermeniz, ya da rahat bir koltuk göstermeniz gereksiz. Sizinle ahbaplık etmeye de gelmedim. Üstünlüğünüzün artık sona erdiğini, sizinle tanışmak talihsizliğine tutulan insanların kafalarına ve yüreklerine yaptığınız o kötü etkiyi artık sürdüremeyeceğinizi, üstelik bunun, sizinki ölçüsünde büyük ama daha soylu bir amaca yönelmiş bir zekâ ve beceriklilikle başarılacağını söylemeye geldim. Ben, aşağılanan, önem verilmeyen bilim adamı, yarattığınız acıklı olayları düzeltmek için giriştiği bütün çabaları boşa giden ben, sonunda sizin o kötü tutkularınıza nasıl son verebileceğimi buldum. Şu anda laboratuarımda bir saat çalışıyor; bu saatin göstergeleri on ikinin üzerinde birleşince, birkaç gün içinde, yeryüzündeki bütün varlıkları —elbette bu arada sizi de, Dr. Mallako!— yok edecek bir olaylar zinciri oluşmaya başlayacak.

'Aman Tanrım,' dedi Dr. Mallako, 'ne acıklı iş bu böyle!' İçkili olduğunuzu düşünmek zor; çünkü daha çok erken; bu yüzden aklınızda ciddi bir bozukluk olduğundan korkuyorum. Sizi sıkmayacaksa, bu önemsiz yıkımı sağlayacak plânınızı anlatın, seve seve dinlerim.'

'Siz alay edin,' diye yanıt verdim. 'Yapabileceğiniz başka birşey kalmadı artık. Ama alaylarınız yakında sona erecek; yok olup giderken de, ister istemez yenilginizin acısını duya duya, son utkunun benim ellerimde kaldığını kabul edeceksiniz.'

'Hadi, hadi,' dedi Dr. Mallako, 'böbürlenmeyi bırakın şimdi. Bana plânınızı anlatın, beğenip beğenmediğimi söyleyeyim size. Şunu açıkça bildireyim ki, pek

korkmuyorum daha. Ne zaman doğru dürüst birşey becerdiniz ki! Bay Abercombie, Bay Beauchamp, Bay Cartwright ya da Bayan Elleker için birşey yapabildiniz mi? Siz korumaya çalıştınız diye hangisinin durumunda bir değişiklik oldu; siz düşman olsanız insanlığın durumu daha kötü olabilir mi sanıyorsunuz? Ama, hadi şimdi plânınızı anlatın bana. Belki de başarısızlıklarınız zekânızı bilemiştir biraz; hiç sanmıyorum ya!'

Bu isteğine karşı koyamadım. Buluşuma güveniyordum; bu iğrenç doktoru küçük düşürmeyi de aklıma koymuştum. Kullandığım ilke çok yalındı. Doktor da oldukça zeki bir adamdı. Birkaç dakika içinde hem kuramımı, hem de bu kuramı nasıl uyguladığımı kavradı. Ama ne yazık ki sonuç benim umduğum gibi olmadı.

'Zavallı dostum; dedi 'tam düşündüğüm gibi çıktı işte. Küçük bir noktayı gözden kaçırmışsınız, aracınız çalışamayacak. Saat on ikiyi vurduğunda saatiniz patlayacak, denizler de eskisi gibi soğuk kalacak.'

Birkaç yalın cümleyle, söylediklerinin doğru olduğunu kanıtladı. Yanılmıştım; üzüntü içinde gitmeye hazırlanıyordum.

'Bir dakika durun,' dedi, 'herşeyin bittiğini sanmayın sakın. Şimdiye dek birbirimize karşı çalıştık; ama yardımlarımı kabul etmek alçakgönüllülüğünde bulunursanız, bu garip umutlarınızdan bazılarını gerçekleştirebiliriz belki. Siz anlatırken yalnız araçtaki aksaklığı değil, onu nasıl düzeltebileceğimizi de gördüm. Şimdi, hiç güçlük çekmeden, sizinkinin yapacağını sandığınız işi başaracak bir araç yapabilirim. Dünyanın yok olmasının beni üzeceğini sanmakla aldanıyorsunuz. Hiçbir şeyin farkında değilsiniz. Şimdiye dek düşüncelerimin dış çizgilerini gördünüz ancak. Ama bu garip ilişkimizi düşününce size özel bazı gizlerimi birazcık açmakta bir sakınca görmüyorum. Benim, zenginlik, güç, şan, ün

peşinde koştuğumu sanıyorsunuz, değil mi? Hiç değil. Bunlara hiçbir zaman ilgi duymadım; aslında hep kişisel olmayan, soyut amaçlar peşinde koştum. Şu zavallı durumunuzda insanlıktan nefret ettiğinizi sanıyorsunuz. Oysa benim küçük parmağımda, sizin tüm bedeninizi dolduran nefretten bin kat fazla nefret duygusu var. İçimde yanan nefretin ateşi bir an içinde yakıp kül edebilir sizi. Benimki ölçüsünde koyu bir nefretle yaşayabilecek ne güç, ne dayanıklılık, ne de istem var sizde. Bugün sizden öğrendiklerimi daha önce bilseydim, bütün evreni yok etme yollarını bulabilseydim, bir an olsun durur muydum, sanıyorsunuz? Başından beri ölümdür benim amacım; sizde aptalca bir acıma duygusu uyandıran o zavallı insanlar üzerinde deneme yapıyordum yalnızca. Her zaman daha büyük şeylerdi amacım. Bay Quantox'un o başarılara ulaşmasına neden yardım ettiğimi hiç sordunuz mu kendi kendinize? Biliyor musunuz ki (bildiğinizi hiç sanmıyorum ya) Bay Quantox'la arkadaşlarına karşı kullanılmak üzere patlayıcı motorlar hazırlayan rakiplerine de aynı yolda yardım ediyorum? Öç almak isteğinin hayatımı yöneten tek itki olduğunu anlamadınız mı (nasıl anlayabilirsiniz ki, imgeleminiz bu kadar darken!) şu ya da bu insana karşı değil, aralarında ne yazık ki benim de bulunduğum bütün bu insan soyuna karşı öç alma duygusu!

'Bu amacı daha çok küçükken edindim. Babam bir Rus prensiymiş; annemse Londra'da bir pansiyonda orta hizmetçisiydi. Babam, annemi daha ben doğmadan bırakıp kaçmış, New York'ta bir aşevinde garson olmuş. Öyle sanıyorum ki şimdi Sing Sing'de kendisine gösterilen konukseverliğin tadını çıkarıyordur. Ama hiçbir önemi yok babamın benim için; bana anlatılanların doğru olup olmadığını kanıtlamak çabasına da girişme-

dim. Babam bırakıp gittikten sonra annem, kendisini içkiyle avutmaya başlamış. Çocukluğumun ilk yıllarında hep açtım. Yürümeye başlayınca çöp yığınlarında ekmek parçaları, patates kabukları aramaya, ya da karın doyuracak ne bulursam yemeye başladım. Ama annem böyle dolaşmamdan hoşlanmıyor, ayılıp da yeniden içmeye giderken beni kilitliyordu. Zilzurna döndüğü zaman her yerimi kanatıncaya kadar döverdi; öyle ki sonunda bütün bütün duygusuzlaşır, ağlamaz olurdum. Altı yaşımdayken bir gün, gene sarhoş olan annem beni sokaklarda sürüklüyordu; durup orama burama rasgele vurmaya başladı. Şöyle bir eğilip kurtuldum elinden. Dengesini yitirip yere yıkıldı, yoldan geçen bir kamyonun altında ezilip öldü.

'O sırada yoldan geçmekte olan insansever bir hanım yalnız, kimsesiz kaldığımı öğrenince bana acıdı. Alıp evine götürdü, yıkadı, karnımı doyurdu. Ona, acıma duygusunu son sınırına dek kullandırmak için elimden geleni yapıyordum. Çok da başarılı oldum. Benim iyi bir çocuk olduğuma adamakıllı inandı. Beni evlat edindi, okuttu. Bütün bu kazandıklarıma karşılık, bana zorla ettirdiği dualar, kiliseye gitmeler, birtakım aktöresel öğütler gibi dayanılmaz ölçüde sıkıcı şeylere katlanmak zorunda kaldım; bir de cıvıl cıvıl duygusal yumuşaklığı vardı ki her zaman acı, sert bir dille yanıt vermek gelirdi içimden, o aptalca iyimserliğine bir son vermek için. Ama içimden gelen bütün bu itkileri bastırıyordum. Onun hoşuna gitmek için diz çöküyor, Yaradan'ıma övgüler yağdırıyordum; aslındaysa Tanrı'nın beni yarattığından ötürü neden övülmesi gerektiğini bir türlü anlayamıyordum. Yeni annemin hoşuna gitmek için aslında duymadığım şeyleri duyuyormuş gibi görünüyordum. Gözüne girmek için onun iyi saydığı biçimde davranmaya çalışıyordum. Sonunda, yirmi bir ya-

şına bastığımda, bütün varlığını bana bıraktığını bildiren bir vasiyetname düzenledi. Anlamışsınızdır sanıyorum; bundan sonra pek fazla yaşamadı.

'Onun ölümünden beri para bakımından sıkıntım yok, ama yaşamımın o ilk yıllarını hiç unutamadım; annemin katıyürekliliğini, komşuların acıma bilmezliğini, açlığı, arkadaşsızlığı, acı dolu günleri, o koyu umutsuzluğu. Ondan sonra talihim döndü; ama bütün bunlar yaşamımın asıl dokusu olarak kaldı. Nefret etmediğim bir tek insan yoktur. Acıların en büyüğünü çekmesini istemeyeceğim bir tek, bir tek varlık düşünemiyorum. Siz bana dünyadaki tüm insanların susuzluktan deliye dönerek, çıldırtıcı acılar içinde öldüklerini görme olanağını gösterdiniz. Ne tadına doyulmaz birşey olacak! Duyma gücümü yitirmiş olmasaydım, size borçlu duyardım kendimi şimdi; sizi dostum bile sayabilirdim belki. Ama böyle şeyleri duyabilme yetimi altı yaşıma basmadan yitirmişim. Kabul etmem gerekir ki çok büyük bir kolaylığı gösterdiniz bana; ama bundan öte birşey duyamıyorum size karşı.'

'Şimdi eve dönüp o aptal makinenizin patlamasını göreceksiniz. Anlayacaksınız ki ben, bir anlık alıklığa kapılıp boş bulunarak kendinizden daha akılsız sandığınız ben, sizin olacağını sandığınız o son başarıyı gene kazanacağım; böylece plânlarımı engellemek şöyle dursun, beni tam utkuya götürecek tek eksiği de kendi elinizle tamamladınız. Siz susuzluktan ölürken benim de aynı acılar içinde kıvrandığımı düşünemeyeceksiniz. O amansız makineyi çalıştırmaya başladıktan sonra ben, hiç acı duymadan öleceğim. Ama siz birkaç saat, belki de birkaç gün olmadık acılar içinde kıvranacaksınız; çünkü son dakikalarımda başarının tadını benim duyduğumu bileceksiniz.'

Dr. Mallako böyle konuşurken düşüncelerim birden tersine işlemeye başladı. Onun kötü olduğuna iyice ina-

nıyordum. O, dünyayı yok etmek istediğine göre, dünyayı ortadan kaldırmayı istemek de kötü bir şeydi. Oysa dünyayı kendimin ortadan kaldıracağımı kurduğum zaman, kötülükleri temizleyeceğimi düşünerek sevinmiştim. Bu işi şimdi o yapacağına göre, nefretti utkuyu kazanacak olan. Onun başarılı olmasına izin veremezdim. O ana dek nefret ettiğim dünya, o konuşurken güzelleşmeye başladı. Dr. Mallako'nun özünde yatan, o insanlardan nefret etme duygusu, şimdi anlıyordum ki, bende yalnızca geçici bir çılgınlıkmış. Bütün bu övünmeleri yüzünden onun altedilmesi gerektiğine inandım. Bir ara pencereden dışarı bakarak.'

'Buradan ne çok ev görünüyor?' dedi. 'Bu evlerin her birinden birkaç gün sonra çığlık çığlığa delirmiş insanlar fırlayacak. Ben görmeyeceğim onları, ama ölürken gözlerimin önünde o tadına doyulmaz görünü olacak.'

Bunları söylerken sırtı bana dönüktü. Zor kullanabileceğini düşünerek yanıma aldığım tabancayı çekip çıkardım.

'Hayır!' dedim. 'Bunu hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceksin.'

Kızgınlık dolu bir alay havasıyla geri döndü; dönerken vurup öldürdüm onu. Önce tabancayı sildim, sonra ellerime eldiven geçirip sapına onun ellerini bastırdım; yanına, yere bıraktım. Daktilosunda hemen kısa bir not yazdım, notta ona şunları dedirttim:

'Umduğum gibi çelik istemli bir adam olmadığımı anladım. Günah işledim, vicdan azabı içimi kemiriyor. En son plânlarım başarısızlıkla sonuçlanmak üzere; bu utanca ve yıkıma dayanamayacağım. Olanlara katlanamıyorum, yaşamıma kendi elimle son veriyorum.'

Sonra hemen eve dönüp artık işe yaramayacağını bildiğim makinemi, o önemsiz patlama olmadan birkaç dakika önce çözdüm.

VII

Dr. Mallako'yu ortadan kaldırdıktan sonra bir süre mutlu ve rahat oldum. Öyle bir duygu vardı ki içimde, sağken, ondan zehirli, mikroplu bir hava yayılıyordu ortalığa; çevresinde bulunan herşeye, herkese suçluluk, delilik, yıkım bulaştırıyordu. Artık o bulunmadığına göre özgürlük ve sevinç içinde yaşayabilir, işimde ilerleyebilir, kişisel ilişkilerimde huzur içinde olabilirdim. Birkaç ay Dr. Mallako'nun pirinç levhasını gördüğümden beri uyuyamadığım biçimde, düşsüz, rahat, kesintisiz uyudum. Zaman zaman, deliler arasında umutsuz ve yalnız yaşamakta olan zavallı Bayan Elleker gelmiyor değildi aklıma. Ama onun için yapabileceğim her şeyi yapmıştım; daha çok düşünüp üzülmekle hiçbir şeyi çözemedim. Onu bütün bütün unutmaya kesinlikle karar verdim.

Psikiyatrinin dolambaçlı yollarını iyi bilmesiyle dikkatimi çeken alımlı, zeki bir kadınla tamştım. İşte, diye düşündüm, dilerim Tanrı'dan gerekmez ama, gerekirse, geçmek zorunda kaldığım o karmakarışık, kötü yolları anlayacak birisini buldum. Gereğinden fazla uzattığım bir arkadaşlık devresinden sonra bu kadınla

evlendim, mutlu olduğumu sanıyordum. Ama gene de zaman zaman, garip, huzur bozucu düşünceler doluyordu kafama; günlük işleri konuşurken tam sözümün ortasında dehşetle karışık şaşkınlık kaplıyordu yüzümü.

'Ne var?' diyordu karım. 'Seni çok rahatsız eden bir hayal görmüş gibisin. Belki söylersen rahatlarsın.'

'Yok,' diye cevap veriyordum, 'hiçbir şey yok. Birden aklıma gelen, plânlarımı bozan kötü bir anı yalnız.'

Ama korkuyla farkediyordum ki bu düşünceler gittikçe daha sık ve daha canlı olarak dönüp geliyorlardı. Bir bakıyordum, kendimi Dr. Mallako'nun yanında sanarak dalıp gitmişim; ölmeden önce konuştuklarımızı tekrar ediyoruz. Bir an için, onun dingin bir nefretle dolu yüzü canlı, apaçık ayrıntılarıyla canlanıyordu gözümde ve sanki onun alaylı sesinin, 'Beni yendiğini sanıyorsun, değil mi?' dediğini duyuyordum. Bu, çalışma odamda yalnız başımayken olursa, bağırıyordum: 'Evet, öyle sanıyorum. Tanrı seni kahretsin!' Bir gün ben böyle bağırırken karım girdi içeri; yüzüme garip garip baktı.

Onun varlığını gittikçe daha çok yanımda duymaya başladım; 'Bayan Elleker'e hiç de iyi davranmadın, değil mi?' diyordu. 'Aklın başına geldi sanıyorsun, öyle mi?' diye fısıldıyordu sanki kulağıma. İşlerim aksamağa başladı, çünkü ne zaman yalnız kalsam, onun söylediğini sandığım sözleri duyuyordum. 'Dünyayı ortadan kaldıracak güzel fikirlerin vardı, falan filan; bir de şimdiki durumuna bak! Tam Mortlake'e yaraşır sünepe, saygıdeğer bir efendi. Bir tabancanın yardımıyla benim etkimden kurtulabileceğini sanıyor musun gerçekten? Benim gücümün daha çok ruhsal olduğunu ve senin içindeki zaaflara taht kurduğunu bilmiyor musun? Son kısa konuşmamızda göstermeye çalıştığın gö-

züpekliğin yarısı varsa sende, yaptıklarını açıklarsın herkese. Açıklamak mı? Yoo, övünmek daha iyi! Bütün Dünyaya, onları ne korkunç bir canavardan kurtardığını anlatırdın artık. Kahraman diye tanıtırdın kendini; benim kötü kişiliğimde toplanan bütün şeytanca güçleri bir tek karşılaşmada alt eden bir kahraman. Bunlardan hiçbirisini yapmadın değil mi? Yapmadın. Beni —bütün insanların içinde zaafların hiçbir zaman yaklaşamadığı BENİ— inanılmaz bir biçimde zayıf gösterecek, uydurma, yalan dolu bir açıklama bıraktın. Bunu yanına bırakacağımı mı sanıyorsun? Yaptıklarınla övünseydin belki değersiz bir düşman saymazdım seni. Ama evliliğin o anlamsız, iğrenç giysilerine bürününce öylesine nefret edilecek birşey oldun ki benim için, ölmüş de olsam seni yok edebileceğimi göstermeliyim sana.'

Bütün bunları söylüyor gibi geliyordu bana. Önceleri aldandığımı biliyordum ama zaman geçtikçe onun bu korkunç hayaletinin gerçek olduğunu daha çok anlamaya başladım. Bazan sanki önümde, o kırışıksız koyu renk giysisi, yatıştırılmış, yağlı saçlarıyla duruyordu. Bir gün, ne yaptığımı bilmez bir durumda, gerçek olmadığına kendimi inandırmak için, önümdeki hayaletin üstüne yürüdüm; ama kendimi bütün bütün yitirdiğimi sandığım o korkunç anda üstümde öylesine soğuk bir soluk duydum ki korkunç bir çığlık atıp bayılmışım. Beni sapsarı olmuş, titremeler içinde bulan karım, merakla ne olduğunu sordu. Irmağın kıyısındaki sisten korktuğumu söyledim ona, ama aslında işin hiç de böyle olmadığını anlamıştı. Hayaletin beni, ölümündeki payımı saklamakla suçlamasından sonra, herşeyi anlatırsam belki rahat bırakır diye düşünmeye başlamıştım.

Düşlerimde onu vurduğum sahneyi yeniden yaşı-

yordum; ama sonuç başka oluyordu. Cesedi ayaklarımın ucunda uzanırken pencereleri ardına dek açıp sokağa doğru, 'Gelin buraya, gelin!' diye bağırıyordum. 'Gelin de ölü bir şeytan görsün gözünüz; ben öldürdüm onu, bir kahramanım ben!' Düşlerimde böyle bitiyordu o sahne. Ama gözlerimi açar açmaz o alaycı hayalet dikiliyordu gene karşıma, 'Ha, ha! aslında hiç de böyle olmadı ama, değil mi?' diyordu.

İçimdeki azap gittikçe artıyordu; hayalet de daha sık gelir oldu. En kötüsü dün gece geldi başıma. Her zamankinden daha canlı bir rüya gördüm, 'Ben yaptım! O işi yapan ben'im!' diye bağırarak uyandım.

Bağırışıma uyanan karım, 'Ne yaptın, ne?' diye sordu.

'Dr. Mallako'yu öldürdüm,' dedim. 'Korkak bir bilim adamıyla evlendiğini sanıyorsun belki, ama hiç de öyle değil. Az bulunur bir gözüpeklik ve kararlılıkla, bu banliyöde başka kimsede olmayan bir sezgiyle, acıma bilmez bir iblisi ölüme dek kovalayan bir adamla evlisin, sen. Dr. Mallako'yu ben öldürdüm, ve bundan kıvanç duyuyorum!'

'Yapma, yapma, ne olur!' dedi karım. 'Hadi sen şimdi uyu biraz.'

Delirdim, kudurdum, ama bağırıp çağırmamın hiçbir yararı olmadı. Korku, karımın bana duyduğu bütün öteki duygulardan baskın çıktı. Sabah olurken telefona doğru yürüdüğünü gördüm.

Şimdi pencereden bakıyorum; iki polisle uzun süredir tanıdığım bir psikiatri uzmanı kapıya doğru yaklaşıyor. Bayan Elleker'i pençesinden kurtaramadığım alınyazısı şimdi beni de bekliyor. Önümde karanlık, yalnızlık ve yanlış anlaşılmayla dolu yıllardan başka birşey yok. Bu karanlık geleceğin içinde, zayıf bir tek ışık parlıyor yalnızca. Yılda bir, erkek ve kadın delilerin ara-

sından uslu duranları, iyi korunmuş bir dans salonunda bir araya getiriyorlar. Yılda bir kez olsun, hiç unutmamam gereken sevgili Bayan Elleker'i görebileceğim demektir; bir araya geldiğimiz zaman dünyada bizden daha akıllı iki insan daha var mı acaba diye düşüneceğiz.

ZAHATOPOLK

I. BÖLÜM

Geçmiş

Bilimler Fakültesi'nin değerli başkanı, Profesör Driuzdustades, cübbesi arkasında şişerek, iri adımlarla Cuzco'da, Inka'lar salonunda yeni onarılan kürsüsüne doğru ilerledi. Ders yılı başında dört gözle kendisini dinlemeye hazırlanan topluluğun karşısına çıkıyordu. Bu önemli yere kendisinden hiç de değersiz olmayan babası Driuzdust'un ölümünden sonra geçmişti. Şimdi konuşmasını dinleyecek olanlar ülkenin en seçkin yüz öğrencisiydi. Bunlar, fakültelerini bitirmişler, Bilimler Fakültesi'ne fikir dünyasındaki ölçüsüz gücünü kazandıran doktora çalışmalarına katılmak üzere gelmişlerdi buraya. Öğrenme açlığı dolu bu yüzler, profesöre dönmüş, ağzından dökülecceğini bildikleri ölçülü, bilge sözleri dinlemeye hazırlanıyorlardı. Bu yüz öğrenci içinde, üstünlükte ötekileri geride bırakan iki kişi vardı; bunlardan birisi, sırası gelince babasının yüksek yerine ge-

çeceği umulan Thomas, öteki de Diotima adında bir kızdı. Güzel, ağırbaşlı bir kızdı Diotima; Thomas'ın gönlüne girmeyi de başarmıştı.

Boğazını temizleyip bir yudum su içtikten sonra Profesör, konuşmasına şöyle başladı:

'Bugünkü konuşmamda, Zahatopolk'tan önceki onüçüncü yüzyıl, ya da o yüzyılda yaşayanların verdiği adla, İsa'dan Sonraki yirminci yüzyıl üzerinde duracağım. Ülkemizde öğretimi yöneten bilge kişilere göre siz, seçme yüz öğrenci, şimdi artık kutsal dinimizi anlayıp değerlendirebilecek duruma gelmiş bulunuyorsunuz. Aynı zamanda, Kutsal Kurucumuz Zahatopolk'a borçlu olduğumuz inançları da, inancımızı ve düşüncelerimizi tanımayan yüzyılları da, akıl dengenizi yitirmeden inceleyecek ölçüde biliyorsunuz. Bunların karanlık yüzyıllar olduğunu bir an olsun aklınızdan çıkarmayacaksınız elbette. Gene de aklı başında tarih öğrencileri olarak görevimiz —zaman zaman güç de, ağır da olsa— imge dünyanızda gerçek diye, iyi diye bildiğiniz herşeyi bir yana itip, o karanlık çağlarda bile hiç değilse çağdaşlarına göre dürüst sayılabilecek kimselerin yaşadığını düşünmektir. En saygıdeğer kişilerin bile herkesin ortasında nohut yediğini düşününce dehşetten titrememeyi öğrenmeniz gerekiyor. Belki de size hoş görülmesi zor gelecek tek gerçek şu olacak: o çağlarda yaşayanlar çocuklarının sayısı üçü aştığı zaman, bizim bugün yaptığımız gibi, fazla olan çocuğu Devlet'in iyiliği için yemiyor, büyük bir bencillikle kendilerine saklıyorlardı. Kısaca söylersek tarihsel imgelem gücünüzü geliştirmeniz gerekecek. Şunu da biliyorsunuz sanırım; siz seçkinler için bir erdem olan bu imgelem gücü, daha geniş çevrelere yayılırsa çok tehlikeli ve yıkıcı birşey olabilir. Bu toplantı salonunda söylenenlerin akıllı kişilere söylendiğini, halka yayılmaması gerektiğini anlayacağınızı

umarım. Bunu açıkça belirttikten sonra konuya girebilirim artık.

'Z.Ö. ki onüçüncü yüzyıl bir karışıklık ve geçiş devresiydi. O sıralarda Yunan Yahudi çözümlemelerinin yerini Alman - Rus felsefesi alıyordu. Kötülük dolu, yıkım dolu bir dönemdi bu; her toplumun oturması için gerekli olan dogmalara, gençlerin de, yaşlıların da gereken önemi vermedikleri bir dönem. İnanç yoksunu bu kuşku kurbanlarının, İnanç Çağı diye tanıdığı bir dönem de vardı elbette; Yunan - Yahudi bireşimlerinin sorgusuz sualsiz benimsendiği bir dönem. Bunları benimseyen azınlık, çok yerinde olarak, ya işkence yoluyla susturuluyor ya da herkesin gözleri önünde yakılıyordu. Ama sevinerek belirtmek isterim ki, bu çağ, aramızda hiç de yandaş bulmayan tehlikeli bir öğretiyle son buldu. Buna hoşgörürlük öğretisi adı verilmiştir. Bir zamanlar insanlar, vatandaşlarının dinsel inançlarında temel ayrılıklar bulunan bir Devlet'in de gerçekten varolabileceğine inanıyorlardı. İşte, yeni, gözüpek Alman - Rus felsefesinin karşısında Yunan Yahudi bireşimlerinin eriyip gitmesinin nedeni bu çılgın aldanıştır. Beni yanlış anlamamanızı dilerim. Yunan Yahudi bireşimlerinde, ya da Alman - Rus felsefesinin dogmalarında bir zerrecik olsun gerçek payı bulunduğunu söylemek istediğimi sanmayın sakın; böyle birşeyi bir an aklınızdan geçirmenizi bile istemem. Bunların hiçbirisi, Zahatopolk'un geleceğini bilememiştir. Hiçbirisi Kızılderililer'in kendinden gelen üstünlüğünü sezememiş, günümüzde, bireysel ya da toplumsal yaşamı böylesine mutlu kılan o büyük ilkeyi kavrayamamıştır. Bu eskimiş örgütlerle ilgili bir tek şey söyleyeceğim yalnız; büyük bir inançla bağlı kimseler bulunduğu sürece bu örgütler toplumları kendilerine göre, belli bir yolda yürütebiliyorlardı; ama hiçbir zaman Zahatopolk'un devri-

minin bize kazandırdığı o akıcı düzenle değil elbette. Geçmişteki örgütlerin hepsinin, onları yıkılmaya götüren kötü bir yanı vardı. Alman - Rus örgütü, en parlak günlerinde bile katı bir örgüt olmaktan kurtulamadı; ondan sonra gelen Çin - Cava örgütü de öyle. Ama bu kötü yanları, sonunda bu örgütleri yok olup gitmeye sürükledi. Hiçbir kötü yanı olmayan tek örgüt, Zahatopolk'un kurduğu örgüttür; bu yüzden de Zahatopolk'a tapan insanlar bulunduğu sürece sürüp gidecek tek örgüt gene Zahatopolk'un örgütü olacaktır.

Profesör daha sonra, elinde bulunan, Yunan - Yahudi bireşimlerinin yıkılmasıyla ilgili belgelerde anlatılanların hepsinin utkuyu kazananların açısından anlatıldığını, kutsal Stalinus'un utkusuyla ilerleyişini gösterdiğini, yenilgiye uğrayan bu bireşimi dünyanın orasında, burasında tutmakta olanların nasıl ortadan kaldırıldıklarını anlattı. Ama bu arada, her zaman, her yerde, tarihçilerin olayları her iki açıdan da inceleyen belgeler bulmaya çalıştıklarını, tarihin yapraklarında yenilgiye uğrayanlara da yer verilmesi gerektiğini söyledi.

'Sevinerek söylüyorum ki,' diye devam etti sözlerine, 'son günlerde Falkland adalarında bir belge ele geçti; bu belgeyi okuyanlar o büyük çağın sonundaki şaşkınlık ve umutsuzluğa insancıl bir sevgi ve anlayışla bakabiliyorlar.'

Belgeyi okuyup bitirdikten sonra Profesör sözlerine şöyle devam etti:

'Alman - Rus felsefesinin yaygın olduğu sıralarda, biraz önce okuduğum belgeye benzer belgelerin bulunduğu bilinmiyordu elbette. Kuzey'deki ovalarda oturan bu insanlar, büyük Tanrı Dialment'in bayrağı altında toplanıp utkudan utkuya koşan imparatorluklarını kurdular ve bu imparatorluğu insafa sığmaz dogmalarla yürüttüler; bu dogmalar olmasa, o akla aykırı mitleri-

ne kimseyi inandıramazlardı zaten. Öncüleri, Marcus'la Lelinius, dünyanın her köşesinde tanınır oldular; onları böyle her yerde tanıtan şey, ölüm cezası korkusu altında, her evde bulundurulması gereken ikonlarıydı. Bu iki kurucu, sırasıyla, Uzun Sakal ve Kısa Sakal diye tanınıyorlardı; yavaş yavaş her yerde, herkes bunların yüzlerini çevreleyen o kıllı topta büyülü bir gücün bulunduğuna inanmaya başladı. Onlardan sonra gelen ve öğretisinden çok askerliğiyle üstünlük kazanan Stalinus da hemen hemen onlar kadar tutuldu; onun ne denli tutulduğunu gösteren simge de sakalın yerini alan bıyıktı. Bu çağın kutsal kitaplarının dili olan Almanca, Stalinus'tan hemen sonra ortadan kalktı; ondan sonra da kutsal kitapları, sayılı birkaç aydından başka kimse anlayamaz oldu; bu aydmların doğrudan doğruya halkla konuşmalarına izin verilmiyordu; bunlar halkla ancak güçlü siyaset adamlarının aracılığıyla görüşebiliyorlardı.

Böyle bir yasaklama kaçınılmazdı; çünkü kutsal kitabın öyle bölümleri vardı ki, bunları olduğu gibi yorumlasalar, yöneticilerin başına büyük dertler açılabilirdi, üstelik bu, yönetilenler arasında büyük bir huzursuzluk da yaratabilirdi.'

'Birkaç yüzyıl herşey yolunda gitti. Ama sonunda öyle bir zaman geldi ki, yöneticiler kendilerinin güvenlik içinde oldukları kanısına vardılar ve Çin'in kuşkucu bilginlerine kulak verdiler. Bu kuşkucuların çoğunun gizli amaçları yoktu; onları harekete getiren şey, bir önceki çağın yok olup gitmesine yol açan o gem vurulmaz aydınca meraktan başka birşey değildi. Oysa ötekilerin —ki bunlar çoğunluktaydı— daha ince bir amaçları vardı. Bunlar, beyazların kutsal kitapları neden tekellerine aldıklarını anlayamıyorlardı bir türlü. Sinsi sinsi bu kitapları değerden düşürmeye çalıştılar; bu arada, yöneti-

cilerin bilmediği, kendi dillerinde çok daha eskiden yazılmış, anlaşılması çok daha güç, daha çok korku yaratan kutsal kitapların bulunduğunu ileri sürdüler. Efendilerini yavaş yavaş yumuşattılar, kuşkuculuğu onların arasında yaydılar. Oysa kendileri, kuşkuculuktan kaçınıyorlardı. Gizli dogmalarının bağlarıyla birbirlerine sıkı sıkıya bağlanan bu insanlar, bıkıp usanmak bilmeyen bir sabırla Rus devletçiliğinin zorlu yapısını içinden yıkmaya çalıştılar. Çok eskiden, gizli toplantılarında kararlaştırdıkları bir günde ayaklandılar ve yöneticilerini Krakatoa'daki volkanik bitkilerden elde edilmiş kuvvetli bir ağuyla öldürdüler. İşte bizim mutlu çağımızdan hemen önce gelen Çin - Cava çağı böyle başlamıştı.'

'Şimdi güçlü ve ünlü olan, sonsuza dek de güvenlik içinde yaşayacak olan ülkemiz, uzun yıllar büyük acılar geçirmiştir. Yunan - Yahudi çağının son dört yüzyılı süresince Kızılderililer öldürüldü, yasa dışı sayıldı, ya da bir tutsak durumuna itildi. Kendini bilmez beyazlar büyük kıtamızın her yerinde üstünlüğü elegeçirdiler; bir yanda ilk İnka imparatorluğu gelişedururken hayırsever Doğa onları buradan sürüp çıkardı. Bu acımabilmez efendilerin yok olması bir an için özgürlük getirecekmiş gibi göründü. Alman - Rus ve Yunan - Yahudi arabozucuları yenmek için bizim kendilerini desteklememizi istediler; bu yolda göstereceğimiz çabayı hızlandırmak için de bize bu konuda büyük sözler verdiler. Oysa utkuya eriştikten sonra, verdikleri sözleri unuttular; yardımları eskiden çok gerekli olan gözüpek Kızılderililer, kendilerini eskisinden de kötü bir durumda buldular. Çin - Cava çağında da alınyazımızda bir değişiklik olmadı. Atalarımız'ın Tanrısı'nın birgün çıkıp geleceği, değerlerimiz için ve çektiklerimize karşılık hakkımız olan dünya yönetimini bize vereceği umudunu hiç yitirmedik; bu umudu yaşatmamıza yarayan şey, çok

eskiden yaşayan kutsal İnkalar'ın eski gelenekleriyle, onların büyüklüğü hakkında bize bugün bile fikir veren yıkıntılardı; küçük, gizli bir toplulukta yaşatılıyordu bunlar.'

'Bundan önceki bütün çağların yöneticileri gibi Çin - Cava'lılar da kendilerini yavaş yavaş zevkli, tatlı yaşamanın büyüsüne kaptırdılar. Kutsal vatanımızın erişilmesi güç tepeleri, girilmesi zor koyakları çekici gelmiyordu onlara. Ovalara kurulmuş, her türlü lüks içinde yüzen saraylarında, yumuşak ipekli giysiler içinde, ince oymalı divanlarına uzanarak yaşıyorlardı; kendilerine —yüzüm kızararak söylüyorum— bizim ırkımızdan tutsaklar hizmet ediyorlardı; lükse ortak olmadıkları için, efendilerinin yumuşak, kadınsı davranışlarından da birşey kapmayan tutsaklardı bunlar. İşte tam bu sırada, bundan tam bin yıl önce, Kutsal Zahatopolk ortaya çıktı. Önceleri bazı kimseler O'nun sıradan birisi olduğunu sandılar; oysa bugün bunun büyük bir yanılma olduğunu biliyoruz. Zahatopolk, önce gökyüzünde belirdi ve sonra Cotopaxi tepesine indi. Bunu daha önce bir önbildiriden öğrenen binlerce ırkdaşımız O'nun inişini gördüler. O, bu kutsal dağdan inip kendisine tapanların arasma katılma alçakgönüllülüğünü gösterdi. Zahatopolk'u Tanrı bilenler, O'nun yüz çizgilerinin yokedici, yıkıcı Pizarro gelmeden önce inançlarını yönelttikleri büyük Tanrıları'na benzediğini söylediler. Kutsal bir coşkunluk, herkeste inanılmaz bir birleşme duygusu yarattı. Öyle ki zevk düşkünlerini, gaflet anında yakalayıp öldürdüler. Ondan sonra yaptıkları kutsal savaşlarda kutsal Zahatopolk onları Cotopaxi'nin ağulu bitkilerinden yararlanarak utkuya ulaştırdı; Zahatopolk, kendisine tapanlara öğretinceye dek, kimse bu bitkilerdeki ağuyu tanımıyordu. Zahatopolk otuz yıl kendisine tapanlarla birlikte çalıştı; önce savaşlarda, büyük utku-

ya eriştikten sonra daha zor olan barış sanatında onlara yol gösterdi. Şimdi bizi yöneten kurumları Zahatopolk'a borçluyuz. Bundan sonraki çağlar ne gibi değişiklikler getirirse getirsin, Kutsal Töre Kitabı, siyasal tutumumuzun temeli olarak kalacaktır. Bu kutsal yapıttan en küçük ölçüde bile olsa ayrılmayı düşünenin vay haline!'

II. BÖLÜM

Zamanımız

Zahatopolk'un getirdiği yönetim örgütünün iyice yerleşmesi için epeyce zaman geçti; ama ilkeleri öylesine katı, öylesine devlete yakışır ilkelerdi ki, onun gelişinden bu yana geçen bin yıl içinde bu ilkelerden kökten bir ayrılma isteği doğmadı kimsede. Zahatopolk'un öğrettiklerine göre , daha önce imparatorlukların çoğunun çökmelerinin nedeni gevşeklikti; yaşamada, duygularda, düşüncelerde gevşeklik. O'na inananlár bunlardan kaçınmalıydı; kaçınabilmeleri için de bazı katı ve değişmez kuralların sorgusuz sualsiz kabul edilmesi, acımadan zorla uygulanması gerekiyordu.

Tanrı'nın kendisine tapanlara hiç unutmamalarını söylediği tek şey, Kızılderililer'in başka ırklardan üstün olduğuydu. Kızılderililer arasında da Perululular üstündü; onlardan sonra Meksikalılar geliyordu. Beyazların bozulması, Batı yarımküresine geçmeden önce, eski Maya'nın öğrettiklerini övmek suç değil, destek gören birşeydi; ama eskiden de üstünlük gene yalnız İnkalar'ındı. Cotopaxi'nin yamaçlarında, çok küçük, ağulu bir bitki yetişiyordu; saf kan Kızılderili Peru'luların bu

ağuya karşı bağışıklığı vardı; oysa aynı ağulu bitki öteki insanlarda bulaşıcı bir hastalığa yol açıyordu. Bu hastalığın yarattığı büyük kayıpları gördükten sonra, dünyanın geri kalan bölümü, İnkalar'ın boyunduruğu altına girdi. Bundan sonra gelen yüzyıllar boyunca da başkaldırma diye birşey geçmedi kimsenin aklından.

Yönetici ırkın sağlığı, akıllıca konmuş bazı kurallarla korunuyordu. Bu ırktan olanlara bedence rahatlık tanınmıyordu; bunlar sert yataklarda yatıyor, ağaçtan yastık kullanıyorlardı; giysileri deridendi; kadın olsun, erkek olsun herkese ölünceye dek bir tek giysinin yetmesi isteniyordu. Don olduğu zaman, ya da karlı dağlarda, soğuk suyla yıkanmak yasalarla konmuş bir zorunluluktu. Çok olsa, herkese bol bol yetecek ölçüde bulunsa da yiyecek her zaman ölçüyle veriliyordu; bu kural yalnız yıllık Epiphany şöleninde bozuluyordu. Sağlıklı kalabilmesi için her Peru'lunun, her gün belli bir beden eğitiminden geçmesi gerekti. Halkın kullanmasına izin verilse de, yöneticilerin içki ve sigara kullanmaları yasaktı. Kutsal Zahatopolk, daha önce hiç bilinmeyen kutsal bir gerçeği ortaya çıkarmıştı; nohut yemek, iğrenç bir bozulmaya yol açan kötü bir alışkanlıktı. Yiyecek başka hiçbir şey kalmadığı zaman bile nohut yiyen bir Perulu öldürülüyordu; bu korkunç olaya tanıklık edenler de uzun, güç bir arıtma işleminden geçiriliyordu. Bu yasaklar da gene yalnız Perululara uygulanıyordu; ötekilerin kanları nasıl olsa bozulmuştu bir kez; hiçbir perhiz arıtamazdı onları artık.

Güçlendirme işlemine, özellikle erkeklerde, çocukluk yıllarında başlanıyordu. Okuldaki saatler, derslere, beden eğitimine ve vahşi yarışmalara ayrılmıştı. Hiçbir çocuk, yorgunum, üşüdüm ya da acıktım diyemiyordu; bunları dediği anda çelimsiz diyerek bir yana itiliyor, böylece yalnız üst katların nefretini üstüne çek-

mekle kalmıyor, öteki çocuklara alay konusu da oluyordu. Bedence zayıf olanlar bütün bunlara dayanamayıp ölüyorlardı; ama böylelerin yaşaması gereksizdi zaten. Böyle çocuklar, acı ya da üzüntü yaratmadan ölüp gidiyorlardı; anneleri, babaları yaslarını tutmak isteseler bile, çocuklarının kötü adı, kendilerini de karalamasın diye, gizli gizli yapıyorlardı bunu.

Kızların eğitiminde uygulanan katı kurallarsa biraz daha değişikti; kasların sertleşmesi doğum için zararlıydı çünkü. Kızların, en az ölçüde de olsa, kendilerini beğenmelerine izin verilmiyordu; hiçbir duygu gösterisi de hoş görülmüyordu; bu yasağın dışında bırakılan tek şey, İnka'ya gösterilen bağlılıktaki coşkunluktu. Çoğu zaman, bile bile acı çektirilerek, herkes, titizce mutlak bir boyuneğmeye zorlanıyordu. Bununla birlikte, çoğunlukla erkeklere yaraşır türden, gözebatan özellikler gösteren bir iki kızın birazcık özgür, biraz başına buyruk olmasına göz yumuluyordu; bu da ancak alışılagelmiş yollarda oluyordu.

Çocukluklarında, olağanüstü bir değeri var diyerek seçilip alınmayan kadınlar ev işleriyle uğraşıyordu. Kadınlar, savaşta yararlı olamadıkları için erkeklerle bir tutulmuyorlardı. İlk yıllar geçtikten sonra başka hiçbir savaş olmadı, doğru; ama bu, Perulular'ın yenilmez olarak tanınmalarındandı. Perulular, imparatorluklarını ancak üstün güçleriyle sürdürebileceklerini, aldatıcı bir güvenlik duygusunun kendilerinden önceki üstün ırklar'ın hepsini yıkıma götürdüğünü hiç unutmamalıydılar; böyle öğretmişti onlara Zahatopolk. Bu yüzden, kadınların hep buyruk altında olmaları, kocalarının da, dışarda kendilerine gerekli olan buyurma alışkanlıklarını evde pekiştirmeleri gerekiyordu.

Tek kişiyle evlenme en kesin biçimiyle uygulanıyordu. Erdemlilikten ne kadınlar, ne de erkekler ayrılabi-

liyordu. Yalnız yasak sevgilere değil, her türlü sevgiye kötü gözle bakılıyordu. Evlilikleri anne, babalar, evlenecekler öksüz olduğu zaman da rahipler düzenliyordu. Evlenmeleri kararlaştırılan iki kişiden birinin 'hayır' dediği duyulmamıştı hiç; yaşamanın amacı zevk değil, Devlet'e ve Kutsal Zahatopolk'a karşı görevin yerine getirilmesiydi. Çok az görülüyordu böyle durumlar; ama, bu kuralları yadsımak gibi birşey olursa, suçu işleyen kişi aşağılanıyor, ülkenin dışına sürülüyor, Perulu olmayan bir topluluğa katılıp orada yaşamaya zorlanıyordu.

Zahatopolk, Perulular'ın, kendilerine güvenen, soylu bir yönetici ırk olarak kalmalarını buyurmuştu. Sayıları, içlerinden bazılarının aç kalmasına yol açacak ölçüde artmamalıydı; Peru'daki üretim kaynaklarının dışında bir kaynak da aramamalıydılar yaşamak için; çünkü dış dünyayla ilişkilerinde kazanmaya çalışacakları şey, zenginlik değil, güç olmalıydı. Bu yüzden Kutsal Yasa Koyucu, evli bir çiftin üç çocukları varken, bir çocukları daha olursa, bunu doğumdan sonraki bir ay içinde saygıyla yemelerini buyurmuştu; bu, hem anne - babanın yiyecek sıkıntısı yaratmak gibi kötü bir niyetleri olmadığını göstermeleri, hem de Bereket Tanrısı olarak Zahatopolk'u tanıdıklarını ıspatlamaları için gerekliydi. Bir zamanlar, yufka yürekli bir insancılık akımına kapılarak yanılan kısa ömürlü, ters bir mezhep türemişti; bunlar, fazla çocukları yemek yerine doğumun denetlenmesini istiyorlardı. Ama baştaki kutsal kişiler doğumun denetlenmesinin Tanrı'nın bağışladığı 'yaşam'a karşı bir günah olduğunu söylediler; oysa çocuk yenirse eti, kendisine yaşam veren anne - babanın yaşamına ekleniyordu; çocuğun yaşamı zaten her zaman onlarınkine anlaşılmaz bir biçimde bağlıydı. İnsanın çocuğunu yemesi, aynı zamanda dinle de uyuşan birşeydi, çünkü yaşamın

kesintisiz akışını maddi olarak çok iyi gösteriyordu. Böylece bu eylem herkesçe benimsendi.

Perulular, bir bütün olarak öteki ırklara göre daha üstün ve soyluydular; ama kendi aralarında da üstün bir yönetici sınıf vardı. Bu üstünlüğün birazı kandan, birazı da yeteneklerden geliyordu. Gerçekten üstün yetenekleri olan bütün kızlar ve erkekler alınıyordu bu sınıfa; ama bunların çoğu, Zahatopolk'un özgürlük ve egemenlik savaşlarında orduları utkuya götüren kumandanların çocuklarıydı. Çok güçlü olan rahipler de bu yönetici sınıftan sayılıyordu. Bu üstün sınıfın insanları bazı bakımlardan öteki insanlardan daha özgürdüler; hiçbir yasaklama olmadan halktan birisinin karısıyla yatabilirlerdi örneğin; giysi ve yiyecek konusundaki kısıtlamaların da biraz dışına çıkabiliyorlardı.

Dinleri, büyük ölçüde eski Peru ve Meksika dinlerinin yolundan gidiyordu. Zahatopolk, bir bakıma güneşle bir tutuluyor ve bitkileri O'nun Kutsal ışınlarının büyüttüğüne inanılıyordu. Ay'ı gösteren bir de Tanrıça vardı; ama onun dindeki yeri daha önemsizdi. Bununla birlikte bu Tanrıçanın Zahatopolk yılında çok önemli bir yeri vardı. Güneşin kış dönemine girmesinden sonraki ilk yeni ayda, güneş de, ay da birçok erdemlerini yitirmek üzereyken, ağırbaşlı bir dinsel törenle her ikisine de yeniden canlılık kazandırılıyordu. Güneş Tanrısı olan Zahatopolk, kısa bir süre için İnkaları yöneten başkanın bedenine giriyordu; bu sırada Ay Tanrıçası da bir kız - oğlan kızın bedenine geçiyordu; bu kızın kim olduğunu, rahipler bazı gizli, özel belirtilerden anlıyorlardı. Güneşle, Ay birbirlerine yeniden yaşam vermek üzere birleştiriliyordu. Seçilen kızı rahipler büyük bir ağırbaşlılık içinde İnka'ya sunuyorlardı; kızla birleşen güneş yeniden güçleniyordu. Birleşmenin eksik kalmaması için İnka, ertesi gün, artık kız - oğlan

- kızlığın gerekli olduğu bir amaca yarayamayacak duruma gelen kızı saygıyla yiyordu. Kış başlar başlamaz yapılan bu çok kutsal tören, büyük halk bayramı Epiphany'nin başlangıcıydı; bu bayram süresince bir zaman, alışılagelen tutumluluk ilkesi birazcık gevşetiliyordu.

İnka'nın her yıl, o yılın kız - oğlan - kızıyla birleşmesi yalnızca dinsel nedenlerle yapılıyordu elbette. İnka'nın bir karısı vardı; bu karısından olan en büyük oğlu, kendi yerine geçerdi. Kızla kendisi olarak değil, geçici bir süre için Zahatopolk olarak yatıyordu; kız da dinsel tören boyunca Zahatopolk'un Gelini diye saygı görüyordu. Seçilen Kız olabilmek bir kadının erişebileceği en büyük onurdu; bu onura ulaşan aileler kıvanç duyuyorlardı. Sonunda öleceklerini bilseler de, Gelinler de hep seviniyorlardı. Ülkenin en güzel sevgi şiiri, Gelinin kutsal midede sindirileceğine ne denli sevindiğini anlatan eski, kupkuru dinsel dille yazılmış bir şükran şarkısıydı.

Bu yönetimin ilk yıllarında bir kez, korkunç bir düzensizlik örneği Dini temelinden sarsmıştı. İnka diye seçilen adam, Zahatopolk'un Gelini'ne öylesine tutuldu ki, dine karşı gelerek kızı öldürmekten ve yemekten vazgeçti; onu bir yere sakladı, gizli gizli görmeye gitti. Bu olayın sonuçları beklenildiği gibi oldu; Güneş güçlenmedi, kış döneminde olduğu gibi her gün geç doğmaya başladı. İnka denen adam zamanından önce yaşlandı, saçları döküldü, dişleri kalmadı. Kapkara kuşkularla karışık bir şaşkınlık ve umutsuzluk her yanı sardı. Güneşin zamanında doğmamasına karşın gene her zamanki gününde yapılan ilkbahar şenlikleri sırasında masmavi gökyüzünden inen bir yıldırım İnka denen adama çarptı ve onu öldürdü. Sonradan anlaşıldı ki zaten annesi de din kurallarını hiçe sayıp kötü yola sapmış; bu yüzden yalancı İnka, İnka olacak değerde birisi de-

ğilmiş. Bu olaydan önce bazı aydınların kafasını bulandıran birtakım kuşkular vardı; ama bundan sonra artık kuşku diye birşey kalmadı kimsede.

Kutsal Peru ülkesi, İspanyol evresinde, Ekvator ve Şili denen yerleri de içine alıyordu. Bütünüyle özgürlüğe kavuştuktan sonra, Zahatopolk, Kızılderili kanının arılığını korumak amacıyla bazı şeyler istedi. Beyazlarla karadeililer öldürüldü, bütün Mestizo'lar kısırlaştırıldı. Gene de yabancı kanı taşıdığı belli olmayan bazı kimseler gözden kaçtı; bu yüzden zaman zaman beyaz ya da karaderili kanı taşıyan çocuklar oldu. Yeni doğan çocukların hepsi Devlet doktorlarının denetiminden geçiyordu; yabancı kanı taşıdığı anlaşılan anne - babalar ya çocuklarını yiyor ya da kısırlaştırılmaya boyun eğiyorlardı. Yönetimin ilk yıllarında bu gibi aşırılıklar hoşnutsuzluk yarattı. Böyle çocukları olan anne - babalar hep göz altındaydılar; gizli polis onları dikkatle izliyordu. Bu yüzden iki yüzyıl kadar uygulandıktan sonra, yabancı kan bütün bütün ortadan kalktı; Kutsal ülkede, bir baştan öbür başa yalnız Kızılderililer yaşar oldu.

Peru dışında devletin tutumu çok başkaydı. Meksikalılar neredeyse Perulularla aynı tutuluyordu. Kanları arıysa, çok yüksek yerlerde olmasa da, orduya alınmalarına, dışişleri görevlerinde çalışmalarına izin veriliyordu. Yüksek öğrenim yapabiliyor, giderek Cuzco Üniversitesine bile alınıyorlardı. Öteki Kızılderililer'e tanınan haklar daha da azdı; gene de bunların bazı üstün değerleri olduğu kabul ediliyordu. Oysa beyazlar, sarılar, kahverengi ve karaderililere aşağılık bir ırk gözüyle bakılıyor, bunlar açıkça aşağılanıyordu. Bir tek ayrım vardı, doğru. Daha dünya egemenliğini hiç ellerine geçirmemiş olan karaderililerden iğreniliyordu yalmzca; ama kimse korkmuyordu onlardan. Beyazlarla sarıderi-

liler, daha önce dünya egemenliğini ellerinde bulundurduklarından korku yaratıyorlardı; bunlara karşı duyulan nefretin dikkatle saklanması gerekiyordu.

Kızılderili olmayanlara öğrenim hakkı tanınmıyordu. Ayrılık gözetmeden herkes günde on saat beden işi yapmak zorundaydı. Peru topraklarında o eski kır yalınlığı korunur ve doğal güzelliklerin bozulmamasına çalışılırken, dünyanın öteki ülkeleri sanayileşme yolunda en kötü şeylerle doluyordu. Fabrikalar, maden kuyuları, büyük cüruf yığınları, pis, yoksul mahalleler, duman ve pislik o aşağılık ülkelere yakıştırılıyordu. Perulular, kendilerinin güneşin çocukları olduklarına, ötekilerinse pislikten doğduklarına inanıyor ve bütün dünyayı buna inandırıyorlardı. Zahatopolk'un zevkin kötü etkisi diye adlandırdığı herşey, Kızılderili olmayanları soysuzlaştırmak için kullanılıyordu. On saatlık çalışmaları bittiği zaman bu insanların kendilerini aşırı içkiye ya da afyonun aptallaştırıcı etkisine bırakmaları için herşey yapılıyordu. Evlilik diye birşey tanınmıyor, herkesin birbiriyle yatıp kalkması isteniyordu. Doktorların cinsel hastalıkları durdurmaya çalışmaları yasak edilmişti. Aşağı ırktan birisiyle yatmak gibi bir suç işleyen her Perulu, hemen öldürülüyordu. Bu hayvansal ırkın düzenini sağlamak için ister istemez konan Perulu gözcüleri korkunç çevrelerinin etkisinden korumak için elden gelen herşey yapılıyordu. Yerlilerin nohut yeyişlerini seyretmeleri isteniyor, bu mide bulandırıcı görünüm onların vatanseverlik duygularını körüklüyordu. Hastalıklar ve kötü alışkanlıklar yüzünden dünyada Kızılderili olmayan insanların sayısı yavaş yavaş azalmaya başladı. Bazı önbiliciler, yakın bir gelecekte Kızılderililer'den başka herkesin ortadan kalkacağı bir dünya gördüklerini söylediler; o günkü koşullarda istenmiyen birşey olan, bütün bireyleri eşit olan toplum

gerçekleşecekti o zaman. Gene de böyle ütopik görüşler tehlikeli sayılıyor, bunları söyleyenlere kuşkuyla bakılıyordu. Yabancı ülkelerin yöneticileri titizlikle seçiliyordu; çünkü yaradılış bakımından iyi oturmamış olanların çeşitli sinir hastalıklarına tutuldukları çok görülüyordu. Bazıları yerlilere olmadık işkenceler ediyor, daha hasta olan bazı yöneticiler de yerlilerle dostluk kurmaya, onlara eşit insan gibi davranmaya kalkıyorlardı. Giderek bütün insanların kardeş olduğuna inanan, Yunan Yahudi çağından bir öğretiyle ilgili belgeler bulup çıkaran birkaç yönetmen bile çıkmıştı. Bu gibilere gereken işlem yapıldı ve Cuzco'daki Bilimler Fakültesi'ne bu gibi tehlikeleri ortadan kaldırmak üzere bazı özel dersler kondu. Ama zamanla bu tehlikeler azaldı; çünkü Devlet'in koyduğu yasaklar yerlilerin gitgide bozulmasını ve adamakıllı soysuzlaşmasını sağladı. Birkaç yüzyıl geçtikten sonra, Perulular'ın egemenliği sarsılmaz bir duruma geldi.

III. BÖLÜM

Ü ç l ü

Profesör Driuzdustades'in konferansları bütün öğretim yılı boyunca sürdü; bu konuşmalar Thomas'la Diotima arasında ciddi tartışmalara yol açıyordu; Diotima'nın arkadaşı Freia da bu tartışmalara kendine göre katılıyordu. Profesör'ün konuşmalarından öğrendikleriyle, eski tarihleri okuyarak edindiği bilgiler Diotima'nın içinde onu şaşırtan, huzursuz eden çatışmalara yol açıyordu. İnsan yemenin gerekli ya da istenerek yapılan birşey olduğundan emin olamıyordu Diotima. Profesör Driuzdustades, Gelin'le ayın bir sayılmasının sözcük anlamıyla alınması gerektiğini, aslında bunun güzel bir benzetmeden başka birşey olmadığını söylemişti. Bir sabah, birdenbire şu korkunç düşünce belirdi Diotima'nın kafasında: 'Bu birleşme yalnızca bir benzetmeye dayanıyorsa, gelinin yenmesi de öyle yapılamaz mı? Canlı Gelin yerine, kurabiyeden yapılmış bir yalancı gelin yenilemez mi?' Büyük bir günahtı bunu düşünmek. Diotima baştan ayağa titredi, tüyleri diken diken oldu, rengi uçtu. O sırada yanında bulunan Thomas merakla ne olduğunu sordu. Ama gelip geçici bir düşünceydi bu; ve Diotima bunu açıkça söyleme-

nin aptallık olacağını düşündü. Daha başka düşünceler de vardı Diotima'nın aklını kurcalayan. Üniversite kitaplığında, eski, tozlu bir kitap bulmuştu; uzun zamandır kimse el sürmemiş olacaktı bu kitaba. Kitapta, Kutsal Zahatopolk'tan önceki karanlık çağlar üzerine çok dikkate değer düşünceler vardı. Bunların çok çok eski olması Diotima'da bastırılması güç bir heyecan yaratıyordu; çünkü bazı düşünceler Yunan - Yahudi çözümlemelerinden de gerilere uzanıyordu. Bu yazıların bazılarında Diotima şöyle bir öğretiye rasladı: insanın sevgisi yalnız kendi ırkından olanlara değil, bütün insanlara yöneltilmelidir. Bundan başka Diotima, çok çok eskiden, kızılderili olmayan insanların da en az Zahatopolk dönemindekiler ölçüsünde akıllı olduklarını ve en az onlar kadar derin şeyler düşünüp söylediklerini gördü. Beyaz, sarı ve kahverengi derili ırkların hayvanlaşmalarının, sandığı gibi gerçekten doğuştan mı yoksa Peru Devleti'nin koyduğu kurallar yüzünden mi olduğunu merak etmeye başladı. Kafasında dönüp duran bu kuşkulardan hemen hemen hiç kimseye söz etmiyordu; gene de ne denli dikkat ederse etsin konuşurken ağzından birşeyler kaçırdığı oluyordu.

Thomas onun bu kuşkucu tutumuna üzülüyordu. Diotima'ya öylesine hayrandı ki onun dudaklarından dökülen her sözün değeri vardı gözünde; Diotima'nın kuşkuları onu korkutsa da ,bu kuşkuları başka bir öğrenci arkadaşının kuşkuları gibi bir yana itemezdi. Üzülse de gene inancını yitirmiyordu Thomas, çünkü ona göre Zahatopolk'un katı kuralları olmasa çökerdi toplum; evrensel bir kargaşalık çıkardı. Kafasında canlandırdığı ve herkesin herkesle savaşa tutuştuğu bu kargaşalıkta uygarlığın bütün iyi yanlarının yok olacağından korkuyordu. Bilim, sanata ne olurdu o zaman? Düzenli aile yaşamı diye birşey kalır mıydı? Bir-

birine düşman sürülerin her yere yayılan çarpışmalarının getireceği yıkıma karşı nasıl bir korunma yolu bulunabilirdi? Thomas'a öyle geliyordu ki bütün bu korkunç şeyler ancak oturmuş, geleneksel katı kurallarla önlenebiliyordu. En ufak bir çatlaktan içeri kuşku sızdığı an, bütün örgüt çözülürdü. Yeryüzü evrensel bir kuşku karanlığına gömülür ve her yerde insanlar, en kötü insanların düzeyine inecek kadar soysuzlaşırdı. Diotima'nın boş bulunup, kuşkularını ağzından kaçırdığı zamanlarda, bu sorular korkuyla titretiyordu Thomas'ı.

'Ah Diotima' diyordu, 'ne olur dikkat et! Çok tehlikeli bir yolculuğa başlıyor düşüncelerin; öyle bir yolculuk ki bu, ancak karanlık, sonu gelmez bir uçuruma sürükleyebilir seni; geri dönmezsen, düşer boğulursun sonunda. Senin bu yolda yalnız başına ilerlediğini görmek istemiyorum; ama seni nasıl seversem seveyim, böyle bir yolculukta katılamam da sana.' Bu tartışmaları duyan Freia, bunların önemini anlayamıyordu. Çocukluk arkadaşı olan Diotima'yı, güzel ortak anıları yüzünden çok seviyordu. Zeki bir babanın çok zeki oğlu olan Thomas, herkesin gözünde, geleneksel Zahatopolk ekinini sürdürecek tek kişi olarak, herşeyin kutsal olduğuna inanan Freia'dan saygı görüyordu. Gene de Freia, gerektiğinden daha rahattı; çünkü çoğu zaman gizemli bir kendinden geçmeye benzer bir düş-yitikliği içindeydi; bu havasına uymayan herşeye bir yanlışlık gözüyle bakıyordu. Diotima ne zaman kuşkulu bir düşünce ortaya atsa, Freia gülerek, 'Bunu, inanarak söylemiyorsun, değil mi?' diyordu. Freia'nın inançlarını sarsamayacağını bilen ve sarsmak da istemeyen Diotima da, gerçekten şaka etmiş gibi davranıyordu.

Diotima'nın ailesi Peru'nun en yüksek ve en eski soylularındandı. Özgürlük Savaşı'nda ataları, Zahatopolk'un en büyük ordularından birine kumandanlık et-

miş, ondan sonra gelen yüzyıllarda da, kurulmasına yardım ettikleri düzeni desteklemişlerdi. Güneş'in Gelini birkaç kez onların ailesinden seçilmişti. Bu gelinlerin, her zaman yemyeşil çelenklerle süslenen resimleri ailenin yemek salonunun şeref yerinde asılıydı. Görkemli evleri Cuzco'nun en iyi bölgesinde, eğimli yamaçları renk renk çiçekler, çeşitli kokularla dolu büyük bir bahçe içindeydi. Bu denli yüksek olmasa da, Freia'nın ailesi de soylu bir aileydi. Öte yandan Thomas bu soylu çevreye girebilmesini, değerli babasının kafasına ve görevine borçluydu. Eski ailelerin, Thomas gibi birisine karşı davranışlarına birazcık yüksekgönüllülük karışması doğaldı belki. Ama Devlet; yönetimin aksamaması için, iyi kafaların her zaman değerlendirilmesini istiyor ve bu yolda sivrilmiş olanların hepsinin toplumun üst katlarına çıkarılmalarını buyuruyordu. Bu yüzden Diotima, iki arkadaşından, Freia'yla Thomas'tan söz ettiği zaman, ailesinin onları, yüzyıllardır süregelen titiz soyluluk ölçülerine uyup uymadıklarını anlamak üzere eve çağırmak istemesi şaşırtıcı değildi. Diotima gizli düşüncelerini hiç açmasa da, annesi, babası kızlarında kendilerini çok üzen bir düşünce pervasızlığı görüyorlardı. Tartışmaları kendi akışına bırakmak gibi kötü bir huyu vardı Diotima'nın; oysa önce sonucu saptamak, sonra tartışmayı ona göre yürütmek gerekirdi. Diotima'nın bu tutumunda yıkıcı, tehlikeli birşey vardı. Ama, kızlarının bu çılgın düşüncelerine üzülseler de (aslında onların sandığından daha da çılgındı bu düşünceler) bunu, Diotima'nın gençlik taşkınlığına veriyor, gerçek dünyayı tanıdıkça bu düşüncelerinin geçeceğini umuyorlardı. Freia'yla arkadaş olmasına seviniyorlardı; çünkü ortak dostlarından çoğu Freia'nm, törelere örnek bir inançla bağlı olduğuna tanıklık etmişlerdi. Diotima'nın annesi, babası, kendi kızlarının bu rahat azize-

ye benzememesine gerçekten üzülüyorlardı. Öğretmenlerinin Diotima'nın üstün yetenekleri ve çalışma gücü hakkında söyledikleri, korkularını birazcık olsun yatıştırıyordu. Zamanın kızlarına, zekânın her şey demek olmadığını öğreteceğini ve şimdi kendisinde hiç bulunmayan o aktöresel ağırbaşlılığı getireceğini umuyorlardı. Babasının büyük ünü ve kendi başarıları yüzünden çok beğenilen Thomas, kızları için tam istedikleri gibi bir arkadaştı. Babası gibi, Thomas'ın da zekâsına kapılıp yanıldığı şimdiye dek hiç görülmemişti; değerli babası gibi onun da, toplumsal düzene en iyi biçimde yararlı olacağına inanmamak için hiçbir neden yoktu. Diotima'nın annesi, bu düşüncelerle Freia'yla Thomas'ı evinde çaya çağırdı.

Başlangıçta, konuklarının gözünü korkutan aşırı bir kibarlıktan kendini kurtaramasa da, Diotima'nın annesi, ince düşünceli, konuklarını rahat ettirmek için didinen bir evsahibesiydi. Konuşması her zaman doğru ve güzeldi; duyguları da tertemizdi. Hiçbir dilbilgisi ya da sözcük yanlışını bağışlamıyordu. Doğru, iyi olmayan hiçbir davranış ya da duygu kaçmıyordu gözünden; bunları hiç değilse kaşlarını kaldırarak düzeltmeye çalışıyordu. Diotima'nın, annesinin uyduğu toplumsal yasaklara hiç aldırdığı yoktu. Konuşması gözüpekti; kullandığı sözcüklerden bazıları çok bilimsel, bazıları da argoya çalan sözcüklerdi. Zaman zaman saygısızlığa varan şakalar yapmaktan kendini alamıyor, sırası gelirse babasının arkadaşları olan ünlü kişilerle bile alay ediyordu.

'Sevgili yavrum,' diyordu annesi, 'böyle kötü sözler kullanır, büyüklerine karşı gereken saygıyı göstermezsen, hiçbir zaman evlenemezsin.' Diotima'nın Thomas'ı beğendiğini ve Thomas'ın aşırı gözüpek kızını yatıştıracak etkiyi gösterebileceğini uman anne, dönüp Tho-

mas'a, 'Profesör Driuzdustades'in bunları hoş karşılayacağını hiç sanmıyorum, değil mi Thomas?' dedi.

Bu soru Thomas'ı çok zor bir durumda bıraktı. İçten evsahibesine katılıyordu Thomas, ama Diotima'ya bağlılığı, ona karşı çıkmaktan alıkoyuyordu kendisini. Neyse ki Freia yetişti. Evin güzelliği büyülemişti onu.

'Bu eşsiz bahçede, hiç sonu gelmeyecek karları seyrederek, Kutsal ülkemizin de bu ulu tepeler gibi hiç yok olmadan sürüp gideceğini düşünerek oturmak ne güzel!' diyordu. 'Çok mutlu olmalısınız.'

Freia'nın duygularına Diotima'nın annesi de katılıyordu ama bu duyguları açıklamanın doğru olup olmayacağından emin değildi; çünkü coşku, yerinde olursa iyiydi belki; ama her zaman terbiyeye, etikete uygun olarak konmalıydı ortaya. Freia'nın coşkun sözlerini en iyi nasıl karşılayabileceğini düşünürken, Diotima atıldı:

'Hadi sen de Freia,' dedi, 'o tepeler sonu gelmeyecek tepeler değil. Jeolojide okuduk; bir yersarsıntısıyla oluştular, bir gün gene bir yersarsıntısı hepsini yerle bir edecek. Zahatopolk'un yönetimini, bu ulu tepelere benzetmekle günaha giriyorsun.'

Bu sözler gergin bir sessizlik yarattı; Thomas, 'Şaka ediyor Diotima canım.' diyerek dağıtmaya çalıştı bu sessizliği. 'Sanırım şakacılığı bazan çok ileri gidiyor.'

'Ah,' dedi annesi. 'Kızmamalıyız Diotima'ya. Şimdi çok ağırbaşlı olan sevgili babası da eskiden, eski kuşakların ünlü kişileri hakkında böyle ileri geri konuşur, üzerdi beni. Hepimiz nasıl düzeldiysek, Diotima da düzelecek.'

Bu yatıştırıcı sözler üzerine toplantı dağıldı.

Diotima'nın düşünceleri arasına yerleşen kuşku, çeşitli yeni buluşlarla besleniyordu. Bir raslantıyla bulduğu eski cilt, Diotima'da, üniversite kitaplığının herkesin pek ayak basmadığı kirli ve eski bölümlerinde

araştırma yapma zevkini uyandırmıştı. Bu bölümlerde, Kutsal Gelin'i yeme görevini yerine getirmeyen kötü İnka'yı anlatan, o zamanlar yazılmış bir kitap da bulmuştu. Diotima o zaman İnka'yı destekleyen ve güneşin güçlenmemesinin çok daha önceden başlamış olduğunu söyleyen kimseler bulunduğunu öğrendi. Bunlar, rahiplerin bütün sokak saatlerini gündüzleri geri alıp geceleri ilerlettiklerini, böylece günlerin uzamasına, gecelerin de kısalmasına engel olduklarını söylüyorlardı. Bundan başka İnka'nın saçlarının ve dişlerinin dökülmesi, kendisine yavaş yavaş verilen bir zehirden ötürüydü; ölümü de yıldırım çarpmasıyla değil, yüksek voltajlı iki elektrik kutbunun arasındaki elektrik boşalmasıyla olmuştu. Ondan sonra gelen İnka, bunları söyleyen kişileri istememişti elbette; bunlar, hiç acımadan öldürülmüştü. Ama bu gibi kimselerin, savunma hakkı tanınmadan tek yanlı suçlandıkları kaçmamıştı Diotima'nın gözünden.

Diotima'nın sendelemekte olan inancına ikinci büyük darbeyi de, bilmeden, İnka'nın sarayında önemli bir yeri olan amcası indirdi. Bu amca bir kez çok hastalanmıştı; kendinden geçmiş öyle yatarken sayıklayıp duruyordu; duyanlar bütün bunlara deli saçması deyip geçtiler. Oysa arada bir amcasının başını bekleyen Diotima'ya, bilmeden söylenen bu sözler gerçekleri anlatıyor gibi geldi.

'Hah, hah!' diye gülüyordu amcası, 'Herkes Kutsal Gelin'i rahiplerin seçtiğini sanıyor. Aslında seçmeyi, İnka'nın hayvanca tutkularını en iyi doyuracak kızı bulmak için Haremağaları yapıyor; bunu duysalar ne üzülürler kimbilir!'

Haremağalarının herkesçe bilinen tek görevi, Zahatopolk dininin merkezi olan görkemli tapınakta güneşe eski kasideler okumaktı. Eşi bulunmaz göksel sesleri,

kendilerini dinleyenleri, Kutsal Ruh denen şeyle doldu-ruyordu. Dinlerken yürekleri Cennet'e erişen, saygıdeğer dinleyiciler, Tanrı'yla bir bakıma gizemli bir birleşmeye eriyorlardı. Bu adamların, yalancı bir din maskesi altında, pis bir işe aracılık edeceklerini düşünmek korkunç birşeydi. Ama amcasının sayıkladıkları, Diotima'ya bunları düşündürmekten geri kalmadı.

Birisi çok eskiden, ötekiler her yıl tekrarlanarak yapılan bu din dolandırıcılıklarının farkına varması, Diotima'da büyük bir değişiklik yarattı; ama bu değişikliği şimdilik hiç belli etmiyordu. Thomas'la yaptığı konuşmalarda, en tehlikeli düşüncelerini kendisine saklıyor, onu alıştıra alıştıra, yavaş yavaş kendi düşüncelerine yaklaştıracağını umuyordu. Zamanından önce geçireceği her sarsıntı kaçırabilirdi Thomas'ı ondan. Eşsiz güzelliğine karşın, Freia Thomas'da derin duygular uyandıramayacak ölçüde yavan ve bilgisizdi. Oysa Thomas Diotima'yı nefes kesici, nerdeyse çılgınlığa varan bir canlılıkla dolu, ama aynı zamanda tehlikeli buluyordu. Thomas, Diotima'nın yanında, bir dağcının, tehlikeli, dik, buzla kaplı kaygan bir yamaçta duyacağı başdönmesini duyuyordu. Bırakıp gidemiyordu; katılamıyordu da Diotima'ya; ama herşeyi bütün bütün yadsıyamıyordu da.

IV. BÖLÜM

Freia

Bir gün üç arkadaş, kendilerini bir tartışmaya kaptırmış, kırda bir akarsuyun yanında otururken Diotima, ağaçların arkasında kendilerini gözetleyen üç adam gördü; giysilerinden bunların Haremağaları olduğunu anladı. İçlerinden biri Freia'yı gösteriyor, ötekiler de ciddi ciddi başlarını sallıyorlardı. Thomas'la Freia olanları görmediler; Diotima içinse, amcasının söylediklerine göre, herşeyin anlamı belliydi. Rengi uçan Diotima, kısık bir sesle, 'Hadi, kente dönelim,' dedi. 'Ne oldu?' diye sordu ötekiler. Epeyce yol aldıktan sonra Diotima, o yıl Zahatopolk'un Gelin'inin Freia olacağının kendisine malûm olduğunu söyledi. Ötekilerin ikisi birden, 'Ama bunu nasıl bilebilirsin?' diye sordular. 'Şimdi açıklayamam bunu. Ama göreceksiniz dediklerim doğru çıkacak.'

Çok kısa bir süre sonra Freia'nın seçildiği herkese açıklandı. Freia alçakgönüllü bir coşkunluk içindeydi. Yunan - Yahudi çağında, kendisine hamileliği bildirilen Meryem'in yaşadığı söylenen bütün duyguları yaşıyordu. Diotima çok derinden sarsılmıştı; dinsel inançları kendisine çelme takmadığı için ömür boyu arkadaşı

olan Freia'yı çok kötü bir sonun beklediğini biliyordu. Thomas, Diotima'nın duygularının katı kuralların koyduğu yasakları dinlemediğinin farkındaydı elbette. Bu duyguları doğru bulmuyordu; ama Diotima'nın yanılabileceğini de düşünemiyordu. Beklendiği gibi, Freia'nın annesi, babası, bu büyük onurun ailelerine verilmesinden dolayı büyük bir sevinç içindeydiler. Annesi Diotima'yı Freia'nın arkadaşı olduğu için kutladı; gelen giden herkese kızının bu arkadaşlığından söz ediyordu. Açıklama yapıldıktan birkaç gün sonra, kötü ilişkilerden kurtarılmak ve kutsal birleşmeden önce geçirilmesi gereken o uzun arıtma ve kutsallaştırılma sürecine sokulmak üzere götürüldü Freia. Thomas, Freia'nın eriştiği onura sevinmeye çalışıyor ama yapamıyordu bunu. Diotima, Thomas'ı bütün bütün kendine çevirme umudunu yitirmemişti daha; küçük anlaşmazlıkların bir ayrılmaya yol açmasını istemiyordu. Freia'nın hazırlanmakla geçirdiği aylarda Diotima'yla Thomas'ın ilişkileri kuşkulu, sarsıntılı bir durumda kaldı.

Kutsal Haremağaları'nın yüzyıllardır yavaş yavaş işleyip geliştirdiği hazırlık sürecinin etkisiyle Freia, her gün biraz daha gömülüyordu o gizemli coşkunluğa. Şarkıcı Haremağaları ona, kutsal bir varlık gibi davranıyorlardı. Freia'yı süslemek için, yalnız Zahatopolk'un gelinlerinin giydiği güzel, eski giysiler çıkarıldı. Her sabah tam güneş doğarken Freia'yı alıp, Zahatopolk'un Gelin'inden başka herkese ölüm cezasıyla yasaklanmış olan Kutsal Irmakta yıkanmaya götürüyorlardı. Duvarlarındaki yaldızlı mozayıklarda Zahatopolk'un dünyasal yaşamı anlatılan süslü bir tapınakta Freia, Haremağaları'nın o arı, göksel sesleriyle söyledikleri kutsal şarkıları dinliyordu. Sıradan insanların yediklerinden çok başka yiyeceklerle besliyorlardı Freia'yı. Eline, güneşin kollarında ayın tattığı coşkun mutlulukları an-

latan eski şiir kitapları, Zahatopolk'la Gelin'inin kutsal, tutkulu kucaklaşmalarını gösteren resimler veriliyordu. Bu eski efsaneler ve kutsal törenler içinde daha önceki günlük yaşamı yavaş yavaş siliniyordu Freia'nın gözlerinden. Düşte gibi yaşıyor, düşte gibi davranıyordu. Tanrıça'nın ruhunun, bedenini her gün biraz daha kapladığım sanıyordu.

Sonunda o kutsal gece geldi. Sayısız yıldızlarla süslü, parlak mavi bir giysi içinde, elinde alev alev yanan bir meşaleyle Freia, İnka'ya giden merdivenlerden yavaş yavaş inmeye başladı. İnerken, dayanılmayacak ölçüde güzel, çok eski bir şarkı söylüyordu. Şarkısı bittiği zaman son basamağa ulaşmıştı; önünde ne zamandır beklediği İnka'yı gördü.

Kalın dudaklı, şiş burunlu, domuz gibi küçücük gözlü, yağ tulumu gibi şişman bir adam olan İnka, Freia'nın gözüne Kutsal bir Varlık, Zahatopolk'un yerini alabilecek değerde birisi gibi göründü. İnka, Freia'yı kaba bir hareketle kendine çekerek, 'Hadi, at şu giysiyi sırtından,' dedi. 'Bütün gece bekletme beni.' Freia, Tanrılar'ın hep böyle davrandıklarını sandı; İnka'ya seve seve boyun eğdi. Tören bittikten sonra İnka uyuyakaldı, horlamaya başladı; oysa Freia, saygı içinde O'nun uyuyan bedenine bakıp düşünüyordu. Gece yarısı rahipler sessizce gizli kapıyı araladılar ve Freia'yı çağırdılar. Freia, coşku içinde, ayaklarının ucuna basa basa gitti onların ardından.

İnka, sabahleyin uyandı, kahvaltıya indi. İlk lokmasını aldıktan sonra, 'Eh!' dedi, 'neyse, fena pişirmemişler bu yıl.'

V. BÖLÜM

Diotima

Freia'nın tanrıça yapılıp öldürülmesinden sonra Diotima bütün bütün değişti. Daha önceleri canlılık, espri dolu bir kızdı. Zekice şakaları sever, bir tartışmayı toplumsal sonuçlarını düşünerek değil, mantığa uygun olarak yürütmeye çalışırdı. Oysa, şimdi Freia'nın ölümünün etkisiyle, yanlış inançların toplumsal sonuçlarıyla da ilgilenir olmuştu. Devlet'in koyduğu dinin bir tek sözcüğüne bile inanmıyordu. Zahatopolk'un düpedüz bir insan olduğunu, Perulular'ın üstünlüğü kuramının da ulusal bir kendini beğenmişlikten öte birşey olmadığını iyice anlamıştı artık. Kış dönencesiyle ilgili dinsel törenler; Diotima'nın gözünde saçma ve çok katıyürekli törenlerdi. Diotima, Freia'nın Tanrı'ya değil, bir alçağın kör iştahlarına kurban gittiğini biliyordu. Böylesine sağlam kökleri olan bir örgüte başkaldırmak kolay değildi; Diotima bu tartışmaları bir süre kendi kafasında sürdürdü. Başkaldırma isteği, içinde büyüdükçe, bu isteğin dış belirtilerini o ölçüde bastırmaya çalışıyordu.

Daha önceleri, Diotima'nın başkaldıracağından kor-

kan Thomas, onun artık böyle birşey yapmaya kalkmayacağını düşünmeye başladı. Diotima'mn kendisine açtığı ilk kuşkularını ortadan kaldırmaya çalıştığı sıralarda, Thomas'ın söylediklerine karşı çıkmazdı Diotima; Thomas da onu inandırdığım sanırdı. Diotima, Thomas'ın kendisini sevdiğini görüyor, kendisinin de onu sevebileceğini biliyordu; ama, kendini başarılması çok güç bir işe adama duygusu gün geçtikçe büyüyordu içinde. Bu duygu, Diotima'yı zamanla insanlardan uzaklaştırdı; onu yalnızca insan olan bir nesneye bütün yüreğiyle tutulmaktan alıkoydu. Thomas, Diotima'nın kendisinden kaçtığını seziyor, acı çekiyordu. Sonunda bir gün, Diotima, kafasında dönüp duran düşünceleri artık Thomas'dan saklamaması gerektiğine karar verdi.

Bir sabah erkenden Thomas'la Diotima, And'larda bir koyakta birlikte yürüyüşe çıkmışlardı. Ayaklarının altında, çeşitli bahar çiçeklerinden örülü ılık bir güzellik uzanıyordu. Yukarda, üstlerinde masmavi gökyüzünü nerdeyse saygısızca delen, inanılmaz yükseklikte karlı tepeler vardı. Koyağın birçok yeri gölgeliydi daha; ama dağların gölgelerinin arasına yer yer pırıl pırıl gün ışığı vuruyordu. Diotima'nın yontulmuş gibi duran dingin yüz çizgileri, Thomas'a yerdeki ılık güzelliklerle, dağların soğuk yüceliğini kendilerinde özetliyor gibi göründü. Karşısında uzanan görünüyle yanındaki kadın birleşerek Thomas'ın içinde, insanca coşkunlukların üstüne çıkan bir duygu yaratıyordu. Yüreğinde ateş gibi yanıyordu sevgisi; ama sevginin de ötesine geçen birşey tutuyordu onu; korku, şaşkınlık, saygı ve insanın nerelere dek yükselebileceğini anlaması. Sıradan sevgi sözlerinin hepsi yetersizdi şimdi. İçi titreyerek, hiç konuşmadan bir süre yürüdü Thomas. Sonunda dönüp Diotima'ya, 'Şu anda insanın nasıl yaşaması gerektiğini

anlamaya başlıyorum,' dedi.

'Evet,' diye yanıtladı onu Diotima, 'şu çiçekler gibi yumuşak, güzel; ulu tepeler gibi sağlam ve aydınlık, gökyüzü gibi sonsuz ve derin olmalı. Böyle de yaşanabilir. Ama toplumumuzu saran o çirkin ve korkunç şeylerin ortasında değil.'

'Çirkin ve korkunç şeyler mi?' diye bağırdı Thomas, 'Ne demek istiyorsun?'

'Sıradan bir insanın Tanrı diyerek dolandırıcılık yapmasına göz yumulursa, çirkin birşeydir bu.'

Bu sözler Thomas'ı tepeden tırnağa titretti, allak bullak etti. 'Sıradan bir insan mı?' dedi, 'Zahatopolk değil düşündüğün, değil mi?'

'Evet,' dedi Diotima, 'Zahatopolk. Tanrı falan değil o. Onu tanrılaştıran mit, korkudan atılmış ortaya; ölüm korkusundan; alınyazısının getireceği yıkımların, doğanın güçlerinin, insanların zorbalığının yarattığı korkudan. Şu ulu tepelerden zaman zaman korkunç bir ölüm yuvarlanıyor aşağıdaki koyaklara. Tepelerde egemen olan güçlerin acıma bilmez olduğu sanılır; bu güçlerin o korkunç acımabilmezliğini yatıştırabilecek tek şeyin de içine biraz anlayış katılmış bir katıyüreklilik olduğuna inanılıyor. Ama bütün bu korkular da, korkudan doğan mitler de, mitlerin yücelttiği insanlar da boş ve değersizdir. Zahatopolk Tanrı değil, yalnızca kaba bir adam; birçok bakımdan hayvandan da aşağı birisi. Freia'nın kurban edildiği törenin kutsal olan hiçbir yanı yok. Hiçbir şeyin kutsal yanı yok. Tanrılar, korkularımızın yarattığı o gecemsi karanlığın üstüne düşen koyu gölgelerden başka birşey değil. İnsanın, bedenini ortadan kaldırabileceğini sandığı güçlerin önünde boyun eğmesi. Bu geçici düzen içinde, bir tek andan *başka* birşey olmayan o sonsuz anı değerlendiremeyen zamanın tutsaklığını gösteriyorlar. Ben boyun eğemem böyle ya-

lancı bir üstünlüğe. Yaşadığım sürece şu tepeler gibi dimdik duracak başım. Yıkım gelirse —ki gelecek kuşkusuz— yalnız dışta kalan bir yıkım olacak bu. Olabileceklere olan inancım, çıktığı doruktan hiç inmeyecek aşağıya.'

Diotima konuştukça, içindeki çatışmalar Thomas'ı ikiye ayıracak gibi oluyordu. Bir yanı, biraz önce insanüstü bir coşkuyla Diotima'yla birleşen yanı, bu sözlerle alevleniyor, Diotima'ya katılmaya itiyordu onu. Daha güçlü olmasa da, bunun kadar güçlü olan öteki yanı, direniyordu Diotima'ya karşı. Kendisine öğretilenler, toplum hakkında bildikleri, çocukluğundan bu yana içine akıtılan bütün korkular, saygı duyguları başkaldırıyor, Diotima'nın çizdiği 'Tanrısız, soğuk dünya,' içinde sonsuz bir dehşet yaratıyordu. Katıyürekli de olsa, bizimkilere benzer duygular yaşadığına göre, bizden bütün bütün uzak olmayan bir Tanrı olsun daha iyi diyordu; düşünmeden yaratıp yok eden, hiçbir amaç gözetmeden yaratıp acımadan ortadan kaldırdığı insanları hiç düşünmeyen başsız sonsuz, soğuk, cansız bir evrenden çok daha iyiydi böyle bir Tanrı. Bu altüst edici duygu, şimdi sevgiden de baskındı Thomas'ın yüreğinde. Rengi uçmuştu; Diotima'ya döndü, titreyerek, 'Hayır' dedi, 'senin dünyanı kabul edemem ben. Senin düşüncelerine göre yaşayamam. Böylesine insandan uzak bir donukluk içinde insan sıcaklığının titreyen ışığını canlı tutamam. Atalarımızın koyduğu inanı yıkmaksa amacın, yollarımız ister istemez ayrılacak.'

Bundan sonra hiç konuşmadan koyaktaki tek eve gelinceye dek ağır ağır yürüdüler. Orada kendilerini İnka'nın Haremağaları bekliyordu. Diotima'ya 'Sen seçildin,' dediler ve onu alıp götürdüler. Thomas, gözden uzaklaşıncaya dek bakakaldı Diotima'mn arkasmdan. Ne birşey söyledi, ne de birşey yaptı.

Diotima'nın Yılın Gelin'i seçildiği annesine, babasına, ve artık derslerine gelemeyeceğini açıklamak üzere, Profesör Driuzdustades'e bildirildi. Diotima'nın annesi, babası, eski geleneklere uyarak, kızlarına bağışlanan onuru kutlamak üzere büyük bir toplantı düzenlediler. Cuzco'nun bütün soylu kişileri düğün armağanları, kutlama söylevleriyle katıldılar bu toplantıya. Diotima'nın annesi, armağanları, söylevleri gösterişli bir alçakgönüllülükle kabul ediyordu. Dimdik, kendine güvenli babası, askerce davranışlar içinde sevincini kibarlıkla örtmeye çalışıyordu. Toplantı çok güzel oldu; Diotima'nın ailesi herkesin gözünde eskisinden de çok yükseldi.

Diotima'nın onurundan Profesör de kendine göre bir sevinç payı çıkarıyordu. Kuşkusuz Ay Tanrıçası kendi etkisinde yetişmişti. Sonunda, Tanrıça'nın yerini alacak birisi olmuştu Diotima. Profesör Driuzdustades, bu yüce insanla arkadaşlığından ötürü oğlunu kutladı; ama Thomas'ın, gerektiği gibi sevinçli olmadığını görmek huzursuz ediyordu kendisini. Gösterilmesi gereken davranıştan ne denli uzak olursa olsun, gene de Thomas gibi genç birisinde Diotima'nın arkadaşlığından yoksun kalmanın üzüntü yaratmasının normal olduğunu düşünerek avundu.

Ama birkaç gün sonra ortalıkta korkunç söylentiler dolaşmaya başladı. Herkes gizli gizli birbirine, Diotima'nın kendisine bağışlanan onuru sevinçle karşılamadığını, arıtma törenlerine katılmak istemediğini, giderek —Ah, ne büyük günahtı bu!— dinsel birleşme töreni yapılmasa da güneşle ayın gene eskisi gibi doğacağını söylediğini anlatıp duruyordu.

Ne yazık ki söylentiler hep doğru çıktı. Rahipler de, Haremağaları da şaşkınlık ve korku içindeydiler. Çok eskiden, o yalancı İnka'nın Gelin'i yemek istememesin-

den bu yana böyle birşey olmamıştı hiç. Ne yapacaklarını bilemediklerinden işi zamana bıraktılar. Diotima'nın inatçılığını İnka'ya duyurmamaya çalışacaklar, ama kararını değiştirmesi, dikkafalılığından vazgeçmesi için ellerinden gelen her türlü baskıyı yapacaklardı. Bu amaçla, Diotima'yı kandıracaklarını sandıkları bazı kimselerle Diotima arasında bir dizi görüşme düzenlediler.

Görüşmelerden ilkini Diotima'nın annesi yapacaktı. Kendini beğenmiş, üstünlük taslayan, duygularını pek açığa vurmayan, her zaman ölçülü, hesaplı davranan bir kadındı Diotima'nın annesi. Bütün bunlar altüst olmuştu şimdi. Kendini iyice aşağılanmış görüyordu. Dedikoduları —daha doğrusu kendisine acınacağını— düşünerek dostlarıyla bile görüşmez olmuştu. Gittiğinde Diotima'yı bomboş bir hücrede, bir suçlu giysisi içinde buldu; yalnız ekmek ve su veriyorlardı Diotima'ya. Annenin yaşları yanaklarından aşağı süzülüyor, bedeni hıçkırıklarla sarsılıyordu; dudaklarından kekeler gibi acı, üzüntü ve suçlama dolu sözler dökülüyordu.

'Ah Diotima!' diyordu, 'anneni, babam hiç acımadan nasıl böyle kötü, aşağılık bir duruma düşürebildin? Tertemiz çocukluk yıllarını düşün; üstüne titreyerek nasıl bakardım sana; aklın da bedenin de nasıl büyüyüp serpiliyordu; geleceğine her gün daha büyük bir umutla bağlamyorduk. Bu şanlı ülkede yıllardır tarihin bayrağını taşıyan soylu aileni hiç düşünmüyor musun? Seni sevenleri, bir insanın başına gelebilecek en kötü şeye sürüklemeye hakkın var mı? Utanma bilmez bir kızın ailesine getirdiği onursuzluktan daha kötü ne olabilir? Ah Diotima, inanamıyorum bütün bu olanlara. Kötü bir düş olduğunu söyle bunun; söyle de sana olan sevgim gene sürüp gitsin.' Bu sözler, hıçkırıklarla bo-

güldu ve Diotima'nın annesi artık konuşamaz oldu.

Annesinin hıçkırıklarla bölünen bu konuşmasını Diotima taş gibi dinledi. Kendine güvenen, soğuk bir havayla, 'Anne,' dedi, 'anne - baba sevgisinden, aile onurundan, binlerce yıldır süregelen bir ülkeden de daha önemli birşey sözkonusu şimdi. Bütün bunları senin göremiyeceğini biliyorum; ama bu şanlı ülke yalanlar, haksızlıklar, iğrenç oyunlar üzerine kurulmuştur. Ben katılmak istemiyorum bunlara. Gözyaşların beni etkilemiyorsa duygusuz olmamdan değil bu. Senin düşünemeyeceğin ölçüde büyük bir ateş yanıyor içimde de ondan. Bunları sen ne anlayabilir, ne de kabul edebilirsin; onun için yalvarırım, benim gibi kötü bir kızın olduğunu unut.'

Diotima'nın annesi, sonsuz bir üzüntü içinde arkasını dönerek ağır ağır çıkıp gitti, Diotima'yı yalnızlığına bıraktı.

Annesinin hiçbir etkisi olmayınca ertesi gün hücreye babası getirildi. Babasının tutumu annesininkinden çok başkaydı. 'Hadi, hadi Diotima' diyordu babası, 'bırak bu aptalca inatçılığı. Sarayda yaşayan bizlerin çoktandır bilip kabul ettiği şeyleri biraz erken öğrenmek altüst etmiş seni. Aklıbaşında insanların güneşle, ay hakkındaki o palavralara inandığını mı sanıyorsun sen? Çok iyi tanıdığımız, iğrendiğimiz İnka'mn takvime göre, yılda bir Tanrılaştığına inanıyor muyuz sanki biz? Kutsal gecede onu esinleyen hiçbir dinsel itki olmadığını bal gibi biliyoruz hepimiz; ama hiçbirimiz çıkıp da ortalığı karıştırmıyoruz bu yüzden; çünkü biliyoruz ki ne denli temelsiz olursa olsun, Devlet'e yararlı bu inanç. Hükümetin saygı görmesine, anavatanda ve dış ülkelerde düzenin sağlanmasına yardım ediyor. Herkes senin gibi düşünmeye başlarsa ne olur, hiç düşünmedin mi? Peru'da karışıklık çıkar, dışarda ayaklanmalar olur; çok

geçmeden bütün uygar dünyanın düzeni çatırdamaya başlar. Düşüncesiz kız! İnka'ya kurban edilmek istemiyormuş! Aslında kaba bir prense değil de Yasa, Düzen ve Toplumsal Denge'ye kurban edileceğini anlayamıyorsun demek? Gerçekten söz ediyorsun; gerçekle nasıl ayakta tutulur bu imparatorluk? Profesör sana, bütün imparatorlukların hep böyle yararlı yalanlar üzerine kurulduğunu öğretmedi mi? Korkarım bir anarşist olup çıktın sen; bu dik kafalılığından dönmezsen Devlet'in sana acımasını bekleme hiç.'

'Baba' diye başladı yanıtına Diotima, 'aile göreneklerimize göre Peru Devleti'nin sizin gözünüzde Tanrı olması doğaldır. Bütün ömrünüzce içinde yaşadığınız bu toplumun düzeninden başka bir düzen düşünebilmeniz için imgeleminizin epeyce güçlü olması gerek. Korkarım ki baba, en güçlü yanınız da imgelem gücünüz değil sizin. Ben, kafamda, ırkımızın yarattığı bu dünyadan daha iyi bir dünya yaşatıyorum; hak duygusu, acıma duygusu, sevgisi, en önemlisi de dürüstlüğü daha çok olan bir dünya. Bu daha iyi dünyaya giden yolda sarsıntılar, aksaklıklar olacak elbette; ama bunların hepsi, bizim toplumumuzdaki genel ve kişisel kötülüklerin yarattığı o ölü katılıktan bin kat iyidir.'

Bu sözleri duyunca Diotima'nın babası öfkeden mosmor kesildi; 'Kendini bilmez çocuk, seni almyazına bırakıyorum,' diye bağırarak kendini hızlı adımlarla gün ışığına attı.

İnatçı tutukluyu bundan sonra görmeye gelen üçüncü kişi Profesör oldu. Diotima'nın hücresine, yardımsever, tatlı bir anlayış havasına bürünerek girdi; Diotima'yı kandırmak için sesini, buyurur gibi konuştuğunu gizleyen bir tonla, maskeleyerek, 'Zavallı yavrum' diye, başladı konuşmasına, 'Seni burada görmek çok üzdü beni; bu suçun birazının da bende olduğunu düşünmekten

alamıyorum kendimi; bilimsel konuşmalarımı dinlediğin yıl, toplumsal görevlerinin neler olduğunu sana iyi öğretememişim; şu tutumun, hiç öğretemediğimi gösteriyor. Söyle bana Diotima, öğretilmesi benim değersiz ellerime bırakılan kuramlardan hangi noktalarda ve niçin ayrılıyorsun?'

'Sorduğunuza göre, söyleyeyim,' dedi Diotima. 'Sizin gerçeklerinize, sizin kuramlarınıza inanmıyorum ben. Sizin toplumsal yararlılık anlayışınız çok dar; dogmanın değişmezliğine inancınız zekâyı da, duyguları da öldürecek ölçüde katı. Gerçekleri görmezlikten gelmeniz çıldırtıcı; güçlerin karşısında boyun eğişiniz de dalkavukça ve iğrenç. Herşeyi böyle açık açık söyledikten sonra, ne diyeceğinizi duymak istiyorum.'

Bu kaba sözleri duyunca kıpkırmızı kesildi Profesör; bir an Diotima'yla alay etmek geçti içinden, ama kendi koyduğu düzenin geleneklerinin dışına çıkmak olurdu bu. Duygusuz bir kız olup çıkmıştı Diotima. Belirsizliğe, üstükapalılığa başvurmaktan öylesine kaçınmıştı ki, durumu üzüntü veriyordu Profesöre. Öğrenmeye yeni başlayan biri için, ulu bilgelik dağının yamaçları sayılabilecek bazı küçük gerçeklere değinmekle yetinmişti yalmz. Profesör, sıkıntısını bastırmaya çalışarak kendi kendine bu kızın çok yorgun olduğunu, yalnız su ve ekmekle beslenmesinin sinirlerini bozmuş olacağını düşündü. Ömür boyu konferans vermenin kazandırdığı alışkanlık kurtardı onu bu zor durumdan; Diotima'nın sert konuşmasına, kendi yaşı ve Diotima'nın gençliği gözönüne alınırsa, gerçekten beğenilmeye değer bir yanıt verdi.

'Diotima,' dedi, 'senin farkında olmadığın pek çok şey var; geç de olsa bunları sana elimden geldiğince anlatmaya çalışmalıyım. Herşeye temel olan bir gerçekten başlayacağım: Kutsal Zahatopolk'un Tanrı olduğunu

yadsıyor musun?'

'Evet' dedi Diotima, 'bizi onun Cennet'ten bir mucizeyle indiğine inandırdılar. Bana göre o, bulutlarm arkasında saklanan bir uçaktan helikopterle indi yere. Bize onun ölmediğini, yeryüzünde yaptıklarım tamamladıktan sonra gene inanılmaz bir biçimde göğe çıktığını söylediler. Buna da inanmıyorum ben. Son hastalığında çevresini bir sürü dolandırıcı general sardı ve dış dünyayla bütün ilişkilerini kestiler. Cesedini de Cotopaxi'nin kraterine attılar. Ataları bütün bu olaylarda önderlik eden ailemde, gizli gizli kuşaktan kuşağa anlatılan efsaneler var bu konuda. Herkes bu gizi saklayacağına yemin ediyor ve giz yalnız erkeklere söyleniyor. Ama erkekler de hastalanıp ateşleniyor bazan; ateş insam kendinden geçiriyor; insan kendinden geçince de en önemli gizleri bile ağzından kaçırıyor.'

Bunun üzerine Profesör, gerçek üzerine bir konuşma yapmak gerektiğini anladı. 'Bir an için düşünelim, sevgili kızım,' dedi, 'günümüzün gözle görülen, elle tutulan gerçekleri senin dediğin gibi olsun; ülkemizi yöneten kesin kuramların, helikopter masalından ve dolandırıcı askerlerden daha derinlere inen bir gerçeği göstermesinde değerli bir yan bulmuyor musun sen? Helikopterlerin Tanrılar'la ne ilgisi var? Yalnızca birer araç onlar; çok güzel yapılmış araçlar kuşkusuz, çok da kullanışlı, ama temel dünya kuramlarında en önemli yeri alacak ölçüde değerli değil. Kutsal kurucumuz böyle bir araçtan yararlanmak istemişse ne zararı var bunun? Kuşkusuz bunu, bizim anlayamayacağımız üstün bir amaca erişmek için yapmıştır. Cennet'ten inmedi derken, Cennet'in nerede olduğundan o denli emin misin? Cennet'in, göksel düşüncelerin bulunduğu her yerde olduğunu söyleyen dinsel gerçeği hiç duymadın mı? Zahatopolk neredeyse, bil ki orası göksel düşüncelerin yu-

vasıdır. Ölümü için de söyleyebiliriz aynı şeyleri. O'nun dünyasal bedeni soğumuş, canlılığını yitirmişse ne olur? Havarileri bedenini yeryüzünün Kutsal ateşine, O'na Havariler'ini yetiştirme olanağını sağlayan o kutsal ateşe, herşeyden daha yakın olan dağın ateşine geri verdilerse ne var bunda? Zahatopolk olan yanı, onun topraktan oluşan bedeni değildir ki; bizim Tanrımızın Ruhuna, Gerçekliğine tapmak gerekir; Ruhla Gerçek de ruhta yaşar, bedende değil. En ulu Tanrımızla ilgili düşüncesiz sözlerin, geniş anlamda kaba gerçeklerle uyuşuyor gibi görünebilir; ama sana şimdi gösterdiğim gibi, ruhsal açıdan, yetersiz de olsa bu gerçeği paylaşan kişiler olarak Tanrısal özün bizi ilgilendirmesi bakımından, söylediklerin bütünüyle yanlış. Kutsal dinimizin bize kazandırdığı güçle kötülenmeleri gerekir.'

'Profesör' diye başladı sözlerine Diotima, 'söylediklerin çok etkileyici kuşkusuz, ama ben öyle bir görüşe vardım ki, size çok afallatıcı gelebilir bu görüş. Bana göre gerçek olanlarla uydurulanlar, doğrularla yalanlar birbirinden ayrılmalıdır. Altın Araç kuramını öğreten herkesin —bunlardan biri de sizsiniz sanıyorum— bu kuramın, doğrularla yalanlar arasında fark gözetilmesini istediğini bilirsiniz; bunu, biraz önceki konuşmanızda anlattınız. Ama benim düşüncelerime göre gerçekler acıdır ve yadsınmamalıdır. Çok iyi biliyorum ki sadist İnka, hayvanca bir törende önce alacağını aldı, sonra da yedi arkadaşım Freia'yı. Gerçek bu. İstediğiniz kadar bir sis ya da mit örtüsüne bürümeye çalışın bu gerçeği, değiştiremezsiniz; kendi gözlerinizden kaçırmaya çalıştığınız sürece, bu kötülüğü siz de paylaşıyorsunuz demektir ve kötülük sonunda sizi de çürütür.'

'Yok, yok 'dedi, Profesör, 'çok acı konuşuyorsun; düşünsel gerçek kuramını, akademik görevlerinin gerektirdiği ölçüde iyi incelememişsin. Bilmiyor musun

ki, bir kuramın gerçek olup olmaması, toplumsal yararına ve ruhsal derinliğine bağlıdır? Bir aptalın eline verilmiş cetvelle ölçülemez. Gerçek ölçülere vurulursa arkadaşın Freia'nın duyduğu coşkunluk senin duygularından çok daha derin ve insanların gereksinmelerine çok daha uygundur. Senin kapalı gözlerinle görüp değerlendiremediğin o birkaç dakikalık süre içinde Freia, Ay Tanrıçası'yla bir oldu. Freia, ölmezliğe ulaşan yanlarıyla şimdi, bu ölümlü yaşamın üzüntülerinden, sıkıntılarından arınmış olarak gökyüzünde sonsuz bir dinginlik ve güzellik içinde yüzüyor. O'nun dünyasal yaşamını sona erdiren ulu törene insanların neler borçlu olduğunu düşün. Şiirliliği, ağır müziği, görkemli mozayıkları ve ulu, keskin çizgileriyle gözü de, ruhu da göğe doğru çeken Tapınağı getir gözlerinin önüne. Bütün bunların yeryüzünden silinip gitmesini mi istiyorsun? İnsanlık o kirli, pis, kitap bakıcılarının, yayaların katına mı insin istiyorsun? Şiir, müzik, mimarî yok mu olsun? Bütün bunlar, kendilerini esinleyen o tanrısal mit (mit sözcüğünü küçültücü anlamda kullanmıyorum) olmadan nasıl yaşayabilir?'

'Sanatın, güzelliklerin de hiçbir değeri yoksa gözünde, toplumsal düzeni de düşünmüyor musun? Bunlar bozulmadan kalacak mı sanıyorsun o zaman? Zahatopolk'un gözlerini her an üstlerinde duymasalar insanlar, cinayetlerden, haksızlıklardan, Perulu olmayanlarla yatmaktan sakınırlar mı sanıyorsun? Topluma yararlı olan herşey doğru olduğuna göre, kutsal dinimizin kuramlarının da doğru olduğunu nasıl göremiyorsun? Yalvarırım bırak bu inatçı gururunu; kendini yüzyılların değerli geleneklerine bırak; bırak da ailene, öğretmenlerine, arkadaşlarına çektirdiğin acılara, utançlara son ver artık.'

'Hayır!' diye bağırdı Diotima, 'Hayır! Bin kez ha-

yır! Sizin o en büyük doğru dediğiniz şey, benim gözümde en büyük yalan. Çok önem verdiğiniz topluma yararlılık da aslmda haksız üstünlüklerin sürdürülmesinden başka birşey değil. Sözünü ettiğiniz o inanılmaz aktöre, insanlarm çoğunun altında ezildiği baskıyı ve aşağılamaları haklı göstermek için konmuş. Gözlerim açıldı artık; en acı sözleriniz bile onları yeniden kapamaya zorlayamaz beni.'

Sonunda iyice kızan Profesör, 'Öyleyse, o küstah dikkafalılığınla başbaşa geber git, seni alçak dinsiz, seni!' diye bağırdı. 'Yerden göğe hakkın olan kötü alınyazına bırakıyorum seni.' Bunları söyledikten sonra da çıkıp gitti.

Diotima'yı sözünden döndürebilmek için bir tek yol kalmıştı artık. Thomas'ın Diotima'yı sevdiğini herkes biliyordu; Diotima'nın da Thomas'ı sevdiğini sanıyorlardı. Büyüklerin zor kullanarak yaptıramadığını sevgi başarırdı belki. Thomas'ın da Diotima'yla görüştürülmesine karar verildi; Thomas da birşey yapamazsa, Diotima'yı tuttuğu yanlış yoldan döndürmek için başka hiçbir şey yapılmayacaktı artık.

İç çatışmaları, korkular, acılar içinde çok kötü bir durumdaydı Thomas. Seven bir erkek olarak umutlarının boşa çıkmasına üzülüyordu. İzleyeceği başarılı yol şimdiden çizilmişti; tutkulu bir genç olarak, dine başkaldıran bir kızın arkadaşı olmaktan doğabilecek kuşkular gözünü korkutuyordu. Babasının öğretilerinin doğru olup olmadığını bir an bile düşünmeyen bir dinbilim ve felsefe öğrencisi olarak, Diotima'mn inançları herkese yayılırsa, sonuçları ne olur diye kara kara düşünüyordu. Diotima'nın başkaldırmasından bu yana eski arkadaşların çoğu kendisinden kaçar olmuştu; Thomas, kendi çevresinde önderliği yavaş yavaş yitirdiğini görüyordu. Diotima'nın yanından büyük bir öfkeyle dö-

nen babası, çok ciddi bir yüzle Thomas'a şunları söyledi:

'Thomas' dedi, 'Diotima Şeytanın Ruhu'nun etkisinde; ona öğrettiğim dinbilimin bu yanı üzerinde yeterince durmamış bugüne dek. Diotima, çevresine korkunç alevler saçan bir kükürt ocağı gibi, tehlikeli fikirler saçıyor. Senin kafana zehrin ne ölçüde işlediğini bilmiyorum. Senin adına dilerim ki çok fazla değildir. Bugüne dek babanın yüreğini mutlu kılan saygıyı halktan sen de görmek istiyorsan çok kesin olmalı tutumun; ele güne, herkese Diotima'nın kötü düşüncelerine karşı olduğunu, eski sevginin, yaptığı alçaklığın cezasını çekmesini, seve seve seyretmene engel olmayacağını göstermelisin. Gene de, az da olsa, bir umut var. Annesinin, babasının ve benim yapamadığımızı sen başarırsın belki. Başarırsan herşey yoluna girecek. Başaramazsan suçsuz olduğunu herkese kanıtlaman gerekecek.

Bu korkutucu sözler daha kulaklarmdan silinmeden Thomas kendisini Diotima'nın hücresinde buldu. Diotima'nın güzelliği, dinginliği, bir an gene etkiledi Thomas'ı. Bu ilk anda insanca sevgisi, Diotima'mn kurtarılabileceği düşüncesi ve isteği denetimini de, sertliğini de alıp götürdü. Gözünden yaşlar boşanarak bağırdı Thomas, 'Ah Diotima, bir kurtarabilsem seni!'

'Zavallı Thomas'cığım' diye yanıt verdi Diotima, 'nasıl umabiliyorsun böyle aptalca birşeyi? Ne yaparsam yapayım yaşamım gitti elden benim artık. Ya, herkese göre onurlu ama içim utanç dolu, Zahatopolk'un Gelin'i olup öleceğim; ya da kendi vicdanımdan başka herkesin gözünde, lanetli bir suçlu olarak.'

'Kendi vicdanın mı?' dedi Thomas, 'Bu denli derin bilgiye, böylesine uzun çağlara nasıl yalnızca kendi vicdanınla karşı çıkabilirsin? Ah Diotima, nasıl böyle emin olabiliyorsun? Hepimiz birden nasıl yanılabiliriz? Seni

sevmiştim. Senin de beni seveceğini ummuştum. Ama görüyorum ki boş bir umuda bağlanmışım, anlıyorum şimdi. Çok acı duyarak söylüyorum ama, en derin duygularımı böyle hiç aldırmadan incittiğini görüp de gene sevmeye devam edemem seni. Ah Diotima, dayanılacak şey değil bu!'

'Seni böyle kötü bir çıkmaza soktuğum için gerçekten çok üzgünüm,' dedi Diotima. 'Bugüne dek engelsiz, onurlu bir meslek yaşamı vardı önünde. Bundan sonra seçme yapmak zorundasın. Beni suçlarsan, meslek yaşamın gene engelsiz sürüp gider. Suçlamazsan ilerde onurlu birisi olabilirsin. İstediğin gibi sakla kendinden bunu; beni suçlarsan taa içinde mutlu olamayacağını biliyorum. Gündüzleri, çalışma saatlerinde, halkın alkışlarını dinlerken kuşkuların yatışabilir belki biraz; ama geceleri hep seni daha mutlu bir dünyaya çağıran hayalimi göreceksin. Bana arkanı döndüğün an acılar içinde uyanacaksın. Uğrunda suçlu olduğum o dünyanın hayalini kısacık bir an için de olsa, sen de gördün, biliyorum. İnançlarımızı doğuran, sandığımız gibi, ayla güneş değil; gurur ve korku; İmparatorluğumuz'un bize verdiği gurur ve onu yitirme korkusu. İnsan yaşamı bu tutkular üzerine kurulmuş. Oysa, doğrular üzerine, sevgi üzerine kurulmalı yaşam. Korkusuzca herkesin paylaştığı bir mutluluk içinde yaşanmalı. Başkalarını aşağılamaktan doğan bir doygunluğa dayanmamalı. Gözüpek bir serüven duygusu içinde, ruhlarını dünyaya açan insanların içindeki neşe ve canlılık kaynaklarını kurutmak pahasına, alçak bir fiziksel güvenlik arama peşinde koşmamalı. Bizi zincire vurmalarına göz yumduk. Kendi ülkemizin dışında kalanları da biz vurduk zincire. Başkalarını zincire vurmaya kalkan birisinin, sonunda kendisinin de tutsak olacağını, korkunun ve nefretin tutsağı olacağını, önceden göremedik. Söğüp

başkaları için hazırladığımız zincirler sonunda bizim kendi kafalarımızı zindana çevirdi. Koyağımıza vuran güneşi düşün. İşte dünyanın karanlık yerlerini öyle aydınlatmalı güneş. Şimdi anlamıyorsun daha, ama ben öldükten sonra senin tek amacın bunları gerçekleştirmek olacak.'

Diotima'nın sözleri bir an yüreğinde yankılandı, ama hemen toparladı kendini Thomas ve o bir anlık yumuşaması kızgınlığa dönüştü. 'Nasıl böyle düşünebiliyorsun? Bu tumturaklı saçmalarının beni saygıyla bağlandığım şeylerden döndüreceğini mi sanıyorsun? Seninle daha çok konuşmam boşuna, ölmelisin. Ben de, senin iyi sandığın kötülükleri yenmek için yaşamalıyım.' Bunları söyler söylemez Thomas, fırlayıp çıktı hücreden.

Thomas'ın da başarısızlığa uğramasından sonra yüksek görevliler, Diotima'yı yola getirme umudunu büsbütün yitirdiler. Yeni bir Gelin seçildi; Diotima'nın aslında, Tanrı'yla o gizemli birleşmeye gideceği saatta, halkın ortasında yakılmasına karar verildi.

Yakılma günü heryerde bayram oldu. Diotima'nın bağlanacağı direk, kentin ortasındaki alana dikildi. Soylulara ön sıralarda yer ayrıldı. Onların arkasına yığılan kent halkı, olacakları dört gözle bekliyordu. Halk gülüyor, şakalaşıyor, alay ediyor, fındık, fıstık, portakal yiyor, kaba hareketler yapıyor, biraz sonra görecekleri işkencenin sevinciyle coşuyordu. Önlerde oturan saygıdeğer kişiler daha ağırbaşlıydı. Tahtına kurulmuş oturan İnka, kendine yaraşır bir hareketsizlik içindeydi. Babasının oğlu olduğu için Thomas da bu saygıdeğer kişiler arasına girmişti. Diotima'nın başkaldırmasında, önce herkes Thomas'ı da suçlu görmüştü; Thomas kendini bu kuşkulardan temize çıkarmak için epeyce uğraştı. Sonunda hem bir armağan, hem de sınama olarak, Dioti-

ma'nın ölümünü çok yakından izlemesine izin verildi.

Çırılçıplak getirdiler Diotima'yı; ama o dingin, korku bilmez tutumu niç değişmemişti. Kalabalık bağırıyordu: 'İşte o kötü kadın! Anlasın şimdi bakalım Tanrı'nın kim olduğunu.' Diotima direğe bağlandı; alev saçan meşaleler, altındaki odunları tutuşturdu. Alevler bedenini sararken Diotima gözlerini Thomas'a dikmiş bakıyordu. Garip, içe işleyen bir bakıştı bu; aynı anda hem kendi çektiği acıyı, hem Thomas'a duyduğu acımayı, hem de yalvarışını anlatıyordu. Thomas'ın zayıflığına acıyarak bakıyor, kendi başladığı şeyi sürdürmesi için yalvarıyordu ona. Diotima'nın çektiği acı Thomas'ın yüreğini parçalıyordu; gözlerinde okuduğu acıma duygusu erkeklik gururunu incitiyordu; yalvarışı da kafasında, Diotima'yı saran alevler gibi büyük bir ateş tutuşturuyordu. Kör edici bir ışık gibi bir şimşek çaktı kafasında; o anda yanıldığını *anladı;* gözlerinin önünde bir oyun oynanıyordu; Diotima'nın insan yaşamının inanılmaz ölçüde güzel olabilecek yanlarını gösterdiğini, soylu kişilerin de, halk yığınlarının da aslında hayvanca kuşkuların zavallı kurbanlarından başka birşey olmadıklarını gördü. Bu kör edici anda Thomas, baştan aşağı pişmanlık kesildi; ama pişmanlık Thomas'ın o andaki duygularını anlatamayacak bir sözcüktü. Diotima'yı alevlerin ortasında dimdik tutan tutkuya benzer birşeydi duyduğu; kendisini Diotima'nın artık gerçekleştiremeyeceği birşeye, insanlığı korkularından ve korkunun yarattığı katıyüreklilikten kurtarmaya adama tutkusu. Thomas bir an, 'Diotima, seninim ben!' diye bağırdığım sandı. Oysa o anda kendini kaybetmişti ve bu sözler yalnızca kendi yüreğinde yankılanmıştı.

VI. BÖLÜM

Thomas

Thomas uzun süre, çok ağır hasta, düşüncelerini toplayamaz bir durumda hastanede yattı. Kafasından, işkence edilen insanlar, alevler, ölümler, hayvanca utku bağırışlarıyla dolu dayanılmaz, korkunç hayaller gelip geçiyordu. Sonunda iyileşti; iyileşir iyileşmez de kişiliğini bütün bütün değiştiren sağlam bir kararlılığa erişti. Babasının izinden gitmek isteyen, onun adıyla kolay, değersiz bir başarı ardında koşan yumuşak başlı, söz dinler Thomas değildi artık. O yakıp kavurucu tutkunun kendisine kazandırdığı görüşle Thomas, Peru örgütünü yürüten tüm yalanları, dolanları anladı; bu örgütün esin aldığı, üstüne kurulduğu kötü nedenleri gördü. Katı kuralların sınırları içinde bir makina gibi şaşmadan çalışmaya alışan kafası, o acımabilmez doğruluğundan, titizliğinden birşey yitirmeksizin dışına taştı o sınırların. Ama yalnız zekâsı değildi özgürlüğe kavuşan; aynı zamanda yüreği de, belki de kafasından daha çok, özgürdü artık. Perulular'a, Tanrı'nın yeryüzündeki imgesi olarak Devlet'e tapmaları ve yalnızca Devlet'e en yararlı olan şeyleri ya da kişileri sevme-

leri öğretilmişti. Oysa Devlet Diotima'yı öldürmüştü; yalnız bu katıyürekliliğe karşı başkaldırırken Thomas bütün öteki katıyürekliliklere de, öteki haksızlıklara da başkaldırdı; yalnız kendi ülkesinde değil, insan olan heryerde, sevgiyi zincire vuran bütün kurumlara karşı başkaldırdı. Tutkusunun ateşiyle, sevgisi, nefreti ve zekâsı erimiş, çelikten bir bütün olmuştu sanki; önce Diotima'ya, sonra biçim değiştirerek bütün öteki kurbanlara karşı duyduğu sevgisi, Diotima'yı suçlayanlara karşı ve bu suçlamayı yaratan bütün örgüte karşı duyduğu nefret. Bütün bunlar ona, Zahatopolk'un Tanrılığının bir mitten başka birşey olmadığını, güneşle ayın tanrı değil, cansız kütleler olduğunu, doğumun denetlenmesinin kötü sayılmasının kör bir inanç olduğunu, çocuklarını yemekle insanların kendi içlerindeki sevgiyi, iyiliği öldürdüklerini söylüyordu. Tüm kafası, yüreği ve istemiyle elinden gelirse yeryüzünde o ana dek saygıyla bağlandığı örgütten daha iyi bir örgüt, Diotima'nın hayallerine uygun bir örgüt kurmaya and içti. İçini kemiren suçluluk duygusundan Diotima'nın acı dolu anısına böyle bir armağan sunabilirse kurtulacaktı ancak.

Ama, Diotima'nın anısına sunacağı bu armağanın onu pişmanlık duygusundan kurtarabilmesi için, kişisel bir kendini adama, ya da boş bir azizlik değil, dünyayı kökünden değiştirecek birşey olması gerekti. Thomas, içte akkor gibi yanan, ama dışta buz gibi soğuk görünen **bir kararlılıkla işe koyuldu; önce ayrıntılı bir plân hazırlayacak**, sonra bu plânı gerçekleştirecekti. Halkın arasında, ya da tam güvenmediği insanların yanında, kurulu düzeni kötüleyen bir tek sözcük kaçırmıyordu ağzından. Herkes gibi babasına karşı da, bir zamanlar duyduğu kuşkulardan bütün bütün kurtulmuş gibi davranıyordu. Diotima'nın son günlerinde kendisine karşı takı-

nılan o güvensizlik tutumu kısa zamanda değişti ve Thomas mesleğinin yolunda başarıdan başarıya atlayarak ilerledi. Çağdaşları arasında önder oldu; söylediklerini herkes, dolu, bilge sözler diye saygıyla dinliyordu.

Thomas'ın en iyi arkadaşı, kendisini çok seven genç Paul'du. Bir yaz gecesi, geç bir saatta Thomas, Paul'e içini açtı. Önce dikkatli konuşuyordu; ama yavaş yavaş Paul'ün kendisine candan katıldığını gördükçe daha çok açıldı. Paul'ün de Diotima'nın yakılmasıyla ilgili bazı kuşkuları olmuştu; ama akıllılık edip kendine saklamıştı bunları. Thomas konuştukça doğrulanıyordu Paul'ün kuşkuları. Bütün bir gece, gün ağarıncaya dek konuştular. Nasıl bir devrim gerekirse gereksin, elele vererek gerçekleştirmeye çalışacaklardı bunu. Çevrelerinde, yavaş yavaş, kurulu düzeni yıkmak isteyen kimselerden gizli bir topluluk örüldü. Bilim öğrencileri, güneşle ayın tanrı olduğunu kabul edemiyorlardı; tarih öğrencileriyse öteki ırkların daha aşağı olduğuna inanamıyordu; ruhbilim okuyanlar anne - baba sevgisinin yamyamlığa dönüştürülmesine katlanamıyorlardı. Her türlü önleme karşın, İnka'nın hiç de tanrısal olmayan davranışları Saray'dan dışarıya sızıyordu. Ama Thomas, gene de harekete geçmiyordu daha.

Thomas, kendine bağlı kimseler arasında en becerikli olanları, Hükümet'in ölüm cezasıyla yasakladığı bir şeyi araştırmakla görevlendirdi. Perululular, üstünlüklerini Cotopaxi'nin ölüm saçan bitkileriyle sağlıyorlardı; ama zeki bir doktor bu bitkinin yarattığı salgın hastalığı iyi eden bir ilaç bulmuştu. Thomas'a inananlardan çoğu uzak eyaletlere yönetici olarak atandılar; böyle yerlere gönderilmek Peru'dan sürülmek demek olduğu için, çoğunlukla istenmiyor ve bu gibi yerler, yöneticiler dizisinde en genç olanlara veriliyordu. Bu gençler yavaş yavaş, gizli gizli, Peru'nun öteki ülkelerin in-

sanlarını soysuzlaştırma tutumunu değiştirmeye başladılar. Thomas'ın sağ kolu olan Paul, Kilimanjaro Eyaleti'nin Yöneticisi oldu. Doğanın çok sert olması yüzünden, bu dağlık bölgenin insanları gözüpek ve canlı kalabilmişlerdi. Paul, başkanlarıyla herşeyi açık açık konuştu, ve yüzyıllardır ilk kez, onlara o alçaltıcı boyunduruktan kurtulma umudunu gösterdi. Devrimi hazırlayanların çoğu, daha büyük yöneticilerin dikkatini çekmeden Peru'nun kilit noktalarını ele geçirdiler.

Yirmi yıl süren bir hazırlıktan sonra, Thomas artık harekete geçme zamanının geldiğine karar verdi. Olayların hangi sırayla yapılacağı en ince ayrıntılarına dek titizlikle hazırlandı. Üniversitenin Rektörü olan Thomas, belli bir günde çok ilgi çekici bir bildiri yayınlayacağını söyledi. Kendilerine özel görevler dağıtılan arkadaşlarının dışında herkes, konuşmanın yapılacağı salonda hazır bulunacaktı. Bir zamanlar babasının yaptığı gibi gene kürsüye çıktı Thomas; ama söylediklerinin babasının söylediklerine benzer yanı yoktu. Nelere inandığını, nelere inanmadığını bir bir sıraladı. Uzun süredir hazırlanan bütün bu şeylerin dışında olanların şaşkın gözleri önünde Thomas'ın en gizli düşünceleri bile büyük alkışlarla karşılandı. Heryerde sevinçle karışık bir şaşkınlığın yarattığı çalkalanma vardı. Daha önceden de düşünüldüğü gibi, büyük yöneticiler Thomas'ı yakaladılar ve Diotima gibi, Epiphany şöleninde yakılmasına karar verdiler.

Bundan sonraki olaylar hiç de Hükümet'in istediği gibi gitmedi. Thomas'ın bilgin arkadaşlarından birisi yağmur yapmayı bulmuştu. Hiç durmadan yağdırılan yağmur yüzünden Thomas'ın yakılacağı ateş tutuşturulamadı. Thomas'ın yakılacağı saatı bilen Paul, Kilimanjaro'daki Hükümet üssünden kocaman bir uçak kaldırdı; ses hızını aşarak giden uçak, Cuzco'nun üstün-

deki yapay yağmur bulutlarının içine girdi; oradan aşağıya, pazar yerine bir helikopter indirildi ve Thomas kaçırıldı; bir mucizeye tanık olduğuna inanan halk şaşkınlık içinde kalakaldı. Büyük yöneticiler, Hükümet görevlilerinin içinde hiç kuşkulanmadıkları birçok kişinin, kendilerine karşı olduğunu öğrenince şaşkına döndüler. Cuzco'daki büyükler Kilimanjaro'nun başkaldırdığını duyunca, bu başkaldırmayı ağulu bitkinin yarattığı salgın hastalıkla bastırabileceklerini umdular. Afrikalılar'ın bu bitkiye karşı bağışıklığı olduğunu öğrenince korkuya kapıldılar; bir süre sonra, Thomas'ın bilginlerinin yeni Kutsal Dağ'ın volkanik yamaçlarından elde edilen radyoaktif bir madde bulduklarını duyunca korkuları dehşete dönüştü. Yüzyıllardır hiçbirşeyden korkmadan yaşamaya öylesine alışmışlardı ki, bu tehlikeli anda gözüpeklik diye birşey kalmadı kimsede. Thomas'ın bütün gizli iş arkadaşlarının büyük bir uçak filosuyla gelip getirdikleri ölüm tozunu üzerlerine serpeceklerini bildirmeleri üzerine, Peru'nun bütün soylu yöneticileri, yaşamları bağışlanırsa boyun eğeceklerine söz verdiler. Kilimanjaro başkent oldu. Thomas, Dünya Başkanlığına, Paul de Başbakanlığa seçildi. Herkes yeni bir çağın başladığını, Zahatopolk çağının sona erdiğini kabul etti.

Yeni yönetim yerleşir yerleşmez Thomas, Kızılderili olmayanlara gösterilen o aşağılayıcı tutumu değiştirmeye koyuldu. Perulular'ın iktisadi bir nedenle değil de, salt işçiler başka birşey yapamayacak ölçüde yorulsunlar diye on saatten aşağı indirmedikleri beden çalışmalarını azalttı. Kendisine bağlı bilginler ordusuyla çalışarak, dünyadaki yiyecek üretimini arttırdı; doğumun denetlenmesinin doğru birşey olduğunu söyleyerek bu üretim artışıyla halkın daha sağlıklı ve mutlu olmasını sağladı. Yeter ölçüde okumuş olanların hepsine

yönetimde yer verdi ve dünyanın her köşesinde eğitimi büyük bir hızla geliştirdi. O zamana dek baskı altında kalan ülkelerin çoğunda resim, müzik ve şiir alanında büyük bir yaratıcılık görüldü. Yüzyıllardır uyumakta olan baskı altındaki güçleri, daha önceki büyük çağların ancak tek tük birkaç yüzyılında görülen, gür bir canlılığa ulaştı. Thomas herkese, Tanrı diye birşeyin bulunmadığını, söyledi. Halk, onun bir mucizeyle kurtulduğuna inanıyordu; gene de Thomas, onlara mucize diye birşeyin olamayacağım anlatmak için var gücüyle çalıştı. Onu, daha önce Zahatopolk'u yükselttikleri yere çıkarmak isteyenler oldu; ama Thomas direnerek tanrılaştırılmaya karşı durdu ve bu öğretiyle bütün okullarda savaşılmasını istedi. Thomas'ın yönetiminde ne rahipler vardı, ne soylular; ne üstün ırk, ne de boyunduruk altında ezilen insanlar.

VII. BÖLÜM

Gelecek

Yukardakiler, Thomas'ın yıllar süren başkanlığının ölümüyle sona ermesinden sonra Büyük Devrim hakkında Paul'ün yazdıklarıdır. Kilimanjaro Çağı'nın Kutsal Kitabı'ndan bu yana, Thomas'ın öğretilerinin ve yaşamının öyküsü hiç değişmedi. Ama zamanla, Thomas'ın öğretilerinin bazı bölümlerinin yanlış yorumlanabileceği ve Paul'ün kitabını her önüne gelenin okumasının tehlikeler yaratabileceği sonucuna varıldı. Paul, kitabında ne zaman asıl olayları anlattığını, ne zaman simgelere başvurduğunu açıkça belirtmemişti. Öyle ki artık herkes, Thomas'ın aslında bir Tanrı, Diotima'nın da bir Tanrıça olduğuna inanıyordu. Bugün kesinlikle biliyoruz ki, ikisi de bir süre insan biçimine girmişti; ama yeryüzündeki yaşamları sona erer ermez, bizi kurtarmak için birkaç yıllık kısa bir süre için ayrıldıkları göksel yaşamlarına döndüler. Thomas, ben Tanrı değilim derken, bunu, şimdi herkesin kabul ettiği gibi, dünyasal görünüşünü düşünerek söylemişti. Ölümünden beşyüzyıl kadar sonra, büyük yorumcu Gregorius bunu bütün incelikleriyle açıklamıştır.

Paul'ün kitabını herkesin okumasına bir süre daha izin verildi, ama Gregorius'un yorumu da arkasına eklenecek. Bu bile sonradan tehlikeli görüldü ve kitabı yorumla birlikte de olsa yetkili din adamlarından başka kimse okuyamaz oldu. Yalnızca din adamlarının bile okuması tehlikeliydi aslında. Yeni Zelanda'da, Auckland Üniversitesi'nin kitaplığında bu kitabın bir kopyası bulunmaktadır. Bu kopyayı son günlerde alıp okuyan birisi, üzerine bir not ekleyerek geri gönderdi. Notta şunlar yazılıydı:

Ben, Ruapehu yamaçlarında oturan, Negapuhi boyundan biri olan Tupia, Gregorius'un yorumlarının doğru olduğuna inanmıyorum. Şu sonuca vardım ki Thomas, Gregorius'tan çok daha akıllıydı ve dinden başka birşey düşünmeyen rahiplerin tehlikeli bulduğu herşeyi bilerek ve gerçek anlamlarında söylemişti. Yapabilirsem, dünyayı kurtarıcısının yaymaya çalıştığı o eski inançsız evresine döndürmeye bütün gücümle çalışacağım.

Uğursuz sözler bunlar, doğru çıkıp çıkmayacakları da belli değil daha.

Çağımızın büyük filozofu ve matematikçisi Bertrand Russell'ın iki uzun ve güzel öyküsünü Yurdanur Salman'ın Türkçesiyle sunuyoruz. Matematiğin İlkeleri, Felsefe Sorunları, Zihnin Analizi, Felsefenin Anahatları, Batı Felsefesinin Tarihi gibi önemli yapıtların sahibi olan Russell, atom enerjisinin insanlığa karşı kullanılmasına karşı çıkmış, yürüyüşlere katılmış, "Vietnam'da Savaş Suçlarına Karşı Uluslararası Mahkeme" adlı toplantıya başkanlık etmişti. Daha önce "Çağımızın Sorunları Üstüne Düşünceler", "Yetke ve Birey" adlı kitaplarda çeşitli konuşma deneme ve incelemelerini yayınladığımız Russell 1950'de Nobel Edebiyat Ödülünü almıştı. 1970'de 98 yaşında ölen Russell büyük bir barışçı ve vicdan özgürlüğü savaşçısıydı. Bu öyküler, özellikle **Zahatopolk** onun bu yanını çok iyi gösteriyor.

Kapak: İbrahim Niyazioğlu 30 Lira